Simona Bilková: Fiskální integrace zemí eurozóny

Jana Cenková: Vývoj míry potravinové soběstačnosti v rámci států EU

Ondřej Čížek: Projevy zneužití dominance v oblasti internetových platforem

Martin Farkač: ESA – A Hindrance for further Supranationalization?

Veronika Kandusová: Proměny konceptu slaďování rodinného a pracovního života na úrovni EU

József Madurkay: Komparace přístupu národních ústavních soudů k zásadě přednosti unijního práva

Martin Rott: Commitment Decisions in EU Competition Law

Alžběta Rybáková: Zdanění CO_2 v severských zemích EU

Jan Slanař: Právní aspekty dotačního opatření „předčasné ukončení zemědělské činnosti“

Lena Stránská: Vztahy EU a Republiky Jižní Afrika

Daniel Volek: Dobré sousedství jako podmínka členství v EU: Případová studie Srbska

LABORATOŘ EVROPSKÉ UNIE

Ročník 6.
1/2018

Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie

Katedra světové ekonomiky

Evropská komise

Odbor informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky

LABORATOŘ EVROPSKÉ UNIE

RECENZOVANÝ SBORNÍK SYLABŮ NEJLEPŠÍCH DIPLOMOVÝCH PRACÍ S TEMATIKOU EVROPSKÉ UNIE

Vysoká škola ekonomická v Praze, Katedra světové ekonomiky
Koordinátor projektu: Jarolím Antal, jarolim.antal@vse.cz

Hodnotitelé (recenzenti) příspěvků

Bednářová Pavla
Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta
Borská Jana
Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta
Navrátil Boris
Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta
Jiránková Martina
Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů
Kunešová Hana
Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická

Redakční rada

Jiránková Martina (vedoucí)
Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů
Vágner Viktor
Zastoupení Evropské komise v České republice
Blahušák Igor
Úřad vlády ČR, Eurocentrum Praha
Hasprová Olga
Technická univerzita v Liberci, Ekonomická fakulta
Palíšková Marcela
Vysoká škola ekonomická, Fakulta podnikohospodářská
Veselý Zdeněk
Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, o.p.s.

Ročník 6, 1/2018

Obsah

Předmluva 3

Úvod 5

Simona Bilková: Fiskální integrace zemí eurozóny 7

Jana Cenková: Vývoj míry potravinové soběstačnosti v rámci států EU 17

Ondřej Čížek: Projevy zneužití dominance v oblasti internetových platforem 39

Martin Farkač: ESA – A Hindrance for further Supranationalization? 52

Veronika Kandusová: Proměny konceptu slaďování rodinného a pracovního života na úrovni EU 68

József Madurkay: Komparace přístupu národních ústavních soudů k zásadě přednosti unijního práva 84

Martin Rott: Commitment Decisions in EU Competition Law 96

Alžběta Rybáková: Zdanění CO_2 v severských zemích EU 111

Jan Slanař: Právní aspekty dotačního opatření „předčasné ukončení zemědělské činnosti“ 126

Lena Stránská: Vztahy EU a Republiky Jižní Afrika 140

Daniel Volek: Dobré sousedství jako podmínka členství v EU: Případová studie Srbska 154

EU
laboratoř

Předmluva

Vážení a milí čtenáři,

právě v ruce držíte aktuální vydání sborníku *Laboratoř Evropské unie*, který je výsledkem soutěže o nejlepší diplomovou práci s evropskou tematikou. První číslo bylo vydáno před pěti lety jako pilotní projekt a od té doby se nám pravidelně hlásí vysoký počet absolventů vysokých škol, kteří mají zájem aktivně debatovat o evropských záležitostech.

Redakční rada sborníku se tentokrát zabývala diplomovou prací Bc. Leny Stránské s názvem „Vztahy EU a Republiky Jižní Afrika“ (str. 140), která na příkladu Jižní Afriky ukazuje důležité hodnoty, jež Evropská unie představuje pro ostatní země, a také význam jejich možné spolupráce. Autorka se neotřele soustředila na tzv. soft power, důležitý analytický koncept mezinárodní politiky, a prokázala schopnost zpracovat zadané téma na vysoké úrovni a aplikovat teoreticky nabyté poznatky na konkrétní problém. Velmi inspirující je například stať Mgr. Martina Farkače, který popisuje vztah mezi dvěma organizacemi s kompetencemi v oblasti evropské vesmírné politiky (str. 52), nebo práce Ing. Jany Cenkové, která se zabývá vývojem soběstačnosti v oblasti základních zemědělských komodit ve vybraných státech Evropské unie (str. 17).

Zajímavé je sledovat, jakou roli hrají studenti v současném světě, kdy se k nám ve světle různých mocenských zájmů dostávají dezinformace a tzv. „fake news“. Nacházíme se v situaci, která nemá v historii Evropské unie obdoby. Nedávné případy ukázaly, jakým rizikům jsou občané vystaveni tváří v tvář masivním dezinformačním kampaním, ať už jde o lživé výroky, mystifikace některých politických lídrů či zneužití osobních údajů občanů pro politické účely.

V této souvislosti proběhnou volby do Evropského parlamentu v květnu 2019 ve značně odlišném kontextu, než tomu bylo při všech předchozích hlasováních. Evropská

komise chce rizika spojená s nadcházejícími volbami minimalizovat a v tomto roce navrhla řadu nových pravidel, která mají náš demokratický systém lépe ochránit před manipulacemi.

Ani Zastoupení Evropské komise v ČR nestojí stranou. Již delší dobu se snažíme vyvracet mýty v médiích, diskutujeme se středoškoláky o různých tématech, aby byli sami schopni rozeznávat nedůvěryhodné zdroje informací, a nakonec také prostřednictvím tohoto sborníku dáváme vysokoškolákům možnost publikovat jejich názory a postoje.

Budu velmi ráda, když se do debat o evropských a celosvětových tématech zapojí co nejvíce mladých lidí, nebudou se ve svém okolí bát říkat, v čem jim Evropská unie pomáhá dnes a denně, a v čem by naopak očekávali změnu. A v neposlední řadě doufám, že jejich účast v evropských volbách v květnu 2019 bude vyšší než před pěti lety, aby svým hlasem rozhodovali o budoucím vývoji Evropy, respektive Evropské unie.

Na závěr bych chtěla poděkovat všem, kteří zaslali své příspěvky do tohoto projektu, a také hodnotitelům jednotlivých prací.

Dana Kovaříková
vedoucí Zastoupení Evropské komise
v České republice

Úvod

Diplomová práce je pro každého studenta náročným dílem, které vzniká postupně. Je to výstup, který nejen prokazuje studentovy schopnosti samostatně pracovat, analyzovat a vyvozovat závěry, ale také ukazuje, jak je student schopen pracovat s teorií a poznatky, které v průběhu studia získal. Diplomová práce rovněž odráží připravenost studenta pracovat ve vystudovaném oboru. Kromě jiného je možno z diplomové práce vyčíst náročnost a přístup k hodnocení pracoviště/univerzity, na kterém student studium absolvoval.

V případě studia evropské politiky, ekonomiky, společnosti – oborů spjatých s Evropskou unií jako takovou – je příprava diplomové práce velkou výzvou. Dynamická Evropa nabízí v různých souvislostech nejen obrovské množství námětů na přípravu diplomové práce, ale také umožňuje studentovi prezentovat často originální perspektivu na vybranou problematiku. Proto je nesmírně zajímavé sledovat, jak je student schopen nahlédnout na téma, které se neustále vyvíjí.

Cílem pravidelné soutěže o nejlepší diplomovou práci v oblasti EU je přilákat autory – studenty, kteří svou diplomovou práci obhájili na téma problematiky EU. Projekt též vytváří prostor pro nové myšlenky, které studenti ve svých pracích nabízejí. V tomto kontextu se projekt snaží podnítit aktivní debatu o evropských záležitostech mezi vysokoškolskými studenty a zvýšit jejich celkový zájem o dění na úrovni Evropské unie i na mezinárodní úrovni jako takové. Pevně také věříme, že autorům, jejichž kvalitní práce jsou součástí této publikace, napomůže v jejich kariéře.

Tento projekt, *Laboratoř Evropské unie: sborník nejlepších diplomových prací s tematikou EU*, vyhlášený a financovaný Zastoupením Evropské komise v České republice ve spolupráci s Odborem informování o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky, je realizován Katedrou světové ekonomiky Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze ve spolupráci s Centrem evropských studií VŠE a zástupci dalších univerzit/vysokých škol v ČR.

Soutěž má přísná pravidla, která dbají na to, aby byly vybrány ty nejlepší práce. Přihlášené sylaby prací jsou

hodnoceny nezávislou komisí. Hodnotící komise určí deset prací, které budou publikovány, a také pořadí tří nejlepších prací, jejichž autoři navíc získají finanční odměnu. Výběr jednotlivých sylabů má náročná kritéria, která sleduje každý hodnotitel. Jde o stanovení cílů, hypotéz a jejich naplnění; použité metody; obsahovou správnost a hloubku provedené analýzy; schopnost argumentace a kritického myšlení; citace a práci se zdroji; formální úpravu, jazykovou a stylistickou úroveň. Sylaby nejlepších diplomových prací jsou pak vydávávány v tomto uceleném sborníku. Tento sborník je výsledkem soutěže, která se uskutečnila v první polovině roku 2018 (11. kolo).

Texty jsou publikovány v originálním znění a byly upraveny jen sporadicky. Sylaby také prošly kontrolou jazykové správnosti Evropské komise – Úřadu pro publikace. Práce nebyly nijak pozměňovány ani sjednocovány, aby byla zachována různorodost přístupu, která se na jednotlivých vysokých školách může lišit. Celkové znění jednotlivých prací je veřejné a je k nalezení na webových stránkách uvedených při každém sylabu.

Pořadí prací, které byly ohodnoceny finanční odměnou, je následovné:

1. Lena Stránská, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, obor Evropská studia a mezinárodní vztahy
2. Martin Farkač, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, obor Evropská studia
3. Jana Cenková, Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje mezinárodních studií, obor Mezinárodní teritoriální studia

Jarolím Antal
koordinátor projektu
Laboratoř Evropské unie

FISKÁLNÍ INTEGRACE ZEMÍ EUROZÓNY

Ing. Simona Bilková
Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, obor Mezinárodní obchod

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Simona Bilková

Abstrakt:
Tato diplomová práce se zabývá problematikou nedostatečné fiskální integrace v rámci eurozóny. Společně s monetární unií nevznikla i fiskální unie, pouze rámcová pravidla fiskální politiky. Diplomová práce si proto klade za cíl navrhnout potenciální způsoby fiskální integrace zemí eurozóny, konkrétně pomocí společné fiskální instituce, emise eurobondů či schématu evropského pojištění v nezaměstnanosti, v kontextu současných problémů eurozóny. V první kapitole definuje monetárnía fiskální unii, naznačí jejich výhody a nevýhody a zabývá se problematikou optimální měnové oblasti. Ve druhé kapitole shrne historii jednotné evropské měnya problémy, které až do současnosti vyplynuly z nedostatečné fiskální integrace. Ve třetí kapitole pak navrhne potenciální integraci pomocí evropské fiskální instituce, emise eurobondů či schématu pojištění v nezaměstnanosti.

Abstract:
This diploma thesis deals with problems of insufficient fiscal integration among the euro area countries. A fiscal union was not created together with the monetary union; only some framework rules of the fiscal policy were established. Therefore, the thesis aims to suggest some potential ways of ensuring fiscal integration among the euro area countries, namely by using a common fiscal institution or through the issuance of eurobonds or the creation of a European unemployment insurance scheme, in the context of the current problems in

the euro area. The first chapter defines ‘monetary union’ and ‘fiscal union’, indicates their advantages and disadvantages and deals with the term ‘optimum currency area’. The second chapter summarises the history of the common European currency and the problems which have so far emerged from insufficient fiscal integration. The third chapter suggests potential ways of integration via a European fiscal institution, the issuance of eurobonds or a European unemployment insurance scheme.

Klíčová slova:
fiskální integrace, evropská fiskální instituce, eurobondy, schéma pojištění v nezaměstnanosti, eurozóna

Klasifikace JEL:
E62

Diplomová práce dostupná zde:
https://vskp.vse.cz/71622_fiskalni_integrace_zemi_eurozony

Úvod

Diplomová práce na téma „Fiskální integrace zemí eurozóny“ zpracovává v současnosti velice aktuální problematiku nedostatečné fiskální integrace monetárně integrovaných států eurozóny. Národním fiskálním politikám jsou stanoveny určité mantinely v podobě Paktu stability a růstu a dalších navazujících dokumentů, avšak nadnárodní fiskální integrace zcela absentuje. V odborných, ale i laických kruzích proto začíná převládat názor, že eurozóna musí podstoupit reformu, aby nadále mohla nejen existovat, ale i efektivně sloužit účelům, pro které byla původně vytvořena.

Diplomová práce si proto klade za cíl navrhnout potenciální způsoby fiskální integrace zemí eurozóny, konkrétně pomocí společné fiskální instituce, emise eurobondů či sché-

matu evropského pojištění v nezaměstnanosti, v kontextu současných problémů eurozóny. Práce využívá především metod deskripce, komparace a analýzy a vychází z oficiálních zdrojů Evropské unie, knižních publikací a z prací předních ekonomů a profesorů ekonomie, dostupných na internetu. Pro větší názornost a přehlednost předkládaných informací práce zobrazuje i několik grafů, tabulek a schémat.

První kapitola diplomové práce definuje pojem měnové unie, stručně seznamuje s historií některých již zaniklých měnových unií a významněji se zabývá problematikou optimální měnové oblasti, především z pohledu Roberta Mundella, Ronalda McKinnona, Petera Kenena či George Tavlase. Seznamuje s výnosy a náklady členství v měnové unii a nabízí způsob, jak stanovit minimální hodnotu, od níž se již vyplatí členství v ní. Věnuje se problematice asymetrických šoků, definuje pojem fiskální unie, fiskální integrace a fiskální federalismus, stanovuje výhody a nevýhody členství ve fiskální unii a zabývá se rozdílem v preferencích jednotlivých členských států a porovnáním jejich nákladů s výnosy danými úsporami z rozsahu v případě centralizace.

Druhá kapitola popisuje proces vzniku eurozóny od počáteční myšlenky až po současnost a kritéria pro přístup k ní. Zabývá se problematikou rozdílů v platebních bilancích, dluhového financování spotřeby a investic a především fiskálního vývoje jednotlivých členských států. Fakticky popisuje průběh krize a opatření, ke kterým bylo na úrovni Evropské unie přistoupeno k jejímu odstranění. Shrnuje systematiku následného poskytnutí půjček v rámci eurozóny a představuje dokumenty, které měly fiskálními pravidly zajistit makroekonomickou stabilitu, konkrétně Pakt stability a růstu, Šestibalíček, Dvojbalíček, Pakt euro plus, Smlouvu o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii a Evropskou fiskální radu.

Třetí kapitola se zabývá samotnou potenciální reformou, a to prostřednictvím společné fiskální instituce (stanovuje její možnou konkrétní podobou, výhody a účel, dále představuje argumenty brojící proti jejímu zavedení a problematiku její

přípustnosti z pohledu práva Evropské unie), prostřednictvím emise eurobondů jakožto společných dluhových cenných papírů státu eurozóny (seznamuje s dosud předloženými návrhy jejich fungování, tedy s modrými a červenými dluhopisy Jacquese Delply a Jakoba von Weizsäckera, Evropským umořovacím fondem Německé rady ekonomických expertů, Evropskou dluhovou agenturou Henrika Enderleina, Evropským fiskálním institutem Ángela Ubida či návrhem George Sorose; vymezuje jejich účel, význam i rizika s nimi spojená a mechanismus fungování jednotlivých návrhů) a prostřednictvím schématu pojištění v nezaměstnanosti (navrženého Sebastianem Dullienem; uvádí potenciální způsob jeho organizace, seznamuje s jeho účelem, výhodami a nevýhodami).

1. Teorie monetárně-fiskální integrace

Již v dobách dávno minulých se vyskytovala samostatná území či oblasti, které se rozhodly přijmout společnou měnu, a vytvořily tak monetární unii. Tento trend pokračoval i v modernějších dějinách až do současnosti, kdy jednu z pravděpodobně nejznámějších měnových unií přestavuje eurozóna, společenství momentálně devatenácti evropských států užívajících jednotnou měnu euro. K vytvoření měnové unie vedou nejrůznější důvody, z nichž některé uvádí tato kapitola. Cíl jejího vzniku pak přestavuje snaha o efektivnost užití společné měny a o převahu výhod jejího zavedení nad nevýhodami.

Měnová unie je v současnosti typická především pro federace, což ovšem není případem eurozóny. Aby vznikla optimální měnová oblast, jejíž pojem objasňuje tato kapitola, musí monetární integrace být doprovázena i fiskální integrací. Ve federacích tato podmínka zpravidla splněna je, ne už tak v měnové unii evropských států. Jednotlivými aspekty monetární a fiskální integrace, které tvoří nezbytný předpoklad pro existenci optimální měnové oblasti, se také zabývá tato kapitola.

Cílem této kapitoly je definovat monetární a fiskální unii a podmínky jejich optimálního fungování, pojem optimální měnové oblasti a uvést kritéria, která stanovují optimální měnovou oblast. První podkapitola objasní pojem měnové integrace a optimální měnové oblasti a stanoví podmínky optimálního fungování měnové oblasti. Druhá podkapitola pak představí pojem fiskální integrace jakožto podklad pro třetí kapitolu této práce.

2. Monetární integrace zemí eurozóny s prvky fiskální integrace

Již v prvních letech existence Evropského hospodářského společenství začal vznikat ambiciózní projekt společné měny členských států Evropské unie. Tato idea se zhmotnila v podobě eura, které v roce 2017 tvoří oficiální měnu celkem devatenácti států Evropské unie, souhrnně označovaných pojmem eurozóna. Eurem denně platí zhruba 338,6 milionu lidí. O měnové politice zemí eurozóny se rozhoduje na centrální, evropské úrovni; hlavního tvůrce monetární politiky představuje Evropská centrální banka. Fiskální politika je však ponechána diskreci jednotlivých členských států, pouze jí jsou nastaveny určité mantinely zakomponované do primárního práva Evropské unie. Státy tak samostatně rozhodují o státních rozpočtech, daňové politice, penzijních systémech či regulaci kapitálového trhu a trhu práce. Oddělení fiskální a monetární politiky v Evropské měnové unii s sebou přináší některé zásadní problémy ovlivňující efektivní fungování eura.

Cílem druhé kapitoly této diplomové práce je popsat proces vzniku jednotné evropské měny, její historický vývoj a problémy, které během jejího užívání vyvstaly z důvodu nedostatečné fiskální integrace zemí eurozóny. Vzniku a historii eura se věnuje podkapitola 2.1, současné problémy zemí eurozóny vyplývající z nedostatečné vzájemné fiskální integrace pak popisuje podkapitola 2.2.

3. Fiskální integrace zemí eurozóny

Mezi jednu z podmínek bezproblémového fungování optimální měnové oblasti patří i vysoká úroveň ekonomické, fiskální a politické integrace mezi členskými státy. Makroekonomický vývoj v některých zemích eurozóny v posledních letech však prokázal, že fiskální integrace v rámci evropské měnové unie je nedostatečná. Tato kapitola nabídne několik teoretických konceptů, jak fiskální integraci v rámci eurozóny zvýšit a zefektivnit tedy fungování společné měny. Všechna navržená řešení zatím zůstávají pouze potencialitami, ke kterým nebylo v rámci Evropské unie přistoupeno, avšak o nichž již existuje řada teoretických prací, a která by mohla přestavovat alternativu, jak fiskálně integrovat měnovou unii evropských států.

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, evropská měnová unie vznikla bez fiskální unie. Jednotlivé definice fiskální unie se různí. Za velmi širokou definici lze považovat tu od Marka Dabrowského, kdy autor pod pojmem fiskální unie chápe transfery částí fiskálních zdrojů a kompetencí v oblasti fiskální politiky a fiskálního managementu z národní na nadnárodní úroveň (Dabrowski 2015: 7). Za fiskální unii podle této definice tedy lze považovat jakýkoliv pokus centralizovat fiskální politiku v evropské měnové unii.

Cílem třetí kapitoly proto je analyzovat potenciální způsoby fiskální integrace zemí eurozóny, konkrétně pomocí společné fiskální instituce zemí eurozóny, emise eurobondů či schématu evropského pojištění v nezaměstnanosti. Jednotlivé prvky fiskální unie zobrazuje schéma 1. Podkapitola 3.1 představí koncept potenciálního sdílení suverenity, podkapitola 3.2 potom emisi sdílených cenných papírů a podkapitola 3.3 fiskální pojištění.

Schéma 1: Prvky fiskální unie

Zdroj: THIRION, Gilles. European Fiscal Union: Economic rationale and design challenges. CEPS [online]. 2017. s. 3. Dostupné z: https://www.ceps.eu/system/files/WD2017-01GT%20FiscalUnion.pdf.

Závěr

Monetární unie států eurozóny s sebou nepřinesla také fiskální unii. Určitá podoba fiskální integrace mezi členskými státy eurozóny by mohla pomoci potlačit negativní jevy spojené s eurem a obnovit klesající důvěru ve společnou měnu. Fiskální instituce by pomocí sdílení rizik vykonávala stabilizační funkci makroekonomických asymetrických šoků a přispívala by ke konvergenci hospodářských politik jednotlivých členů. Mohla by nabývat podoby evropského ministerstva financí či fondu podléhajícího Evropské komisi. Jejím hlavním úkolem by byla redistribuce finančních prostředků krizím zasaženým státům za účelem stimulace poptávky a výkonu proticyklické politiky. Jako kritérium pro přerozdělování by mohla sloužit průměrná hodnota produkční mezery. Opozici zavedení společné fiskální instituce představuje riziko morálního hazardu s ní spojeného, rozdílnost preferencí jednotlivých členských států či politická neochota poskytovat finanční prostředky jinému členskému státu.

Další mechanismus sdílení rizik v rámci fiskální integrace by mohla představovat emise společných dluhových papírů členských států jakožto společná a nerozdílná garance splnění závazků věřitelům. Členské státy zasažené krizí by tak díky nižším úrokům získaly více finančních prostředků na stabilizaci, zvýšila by se stabilita finančních trhů a rozšířila úloha eura

jakožto rezervní měny. Nevýhodu společných dluhopisů opět představuje riziko morálního hazardu.

Poslední navrhovanou reformu představuje schéma pojištění v nezaměstnanosti, tedy fiskální pojištění ke sdílení rizik orientující se na krátkodobou cyklickou nezaměstnanost. Ke spuštění režimu výplaty dávek by mohla sloužit míra nezaměstnanosti či změna míry nezaměstnanosti za určité období. Konkrétní schéma navrhuje například Sebastian Dullien, v němž státy disponují poměrně výraznou samostatností v rozhodování a mohou si tak ponechat národní systém sociálního zabezpečení, za předpokladu garance minimálního stanoveného standardu (Dullien 2014).

Prostor pro další bádání v problematice řešení současných problémů eurozóny představuje například materie týkající se společné bankovní unie či rozšiřujícího se fenoménu makroobezřetnostní politiky. Ačkoliv je cesta k fiskální integraci pro státy eurozóny dlouhá a plná překážek, lze doufat v úspěšné dosažení cíle, třeba pomocí některého ze zmiňovaných mechanismů.

Použitá literatura

De Grauwe, Paul. *Economics of monetary union*. Oxford: Oxford University Press, 2016. ISBN 978-0-19-873987-6.

Kenen, Peter B. The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View. *International Economic Integration: Monetary, fiscal and factor mobility issues*. Londýn: Routledge,

Dabrowski, Marek. Monetary union and fiscal and macroeconomic governance. Evropská komise [online]. 2015. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/dp013_en_2.pdf.

Delpla, Jacques a Jakob von Weizsäcker. Eurobonds: The blue bond concept and its implications. *Bruegel* [online]. 2011. Dostupné z: http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/110322_pc_blue_bonds.pdf.

Dullien, Sebastian. Which fiscal capacity for the euro-area: Different cyclical transfer schemes in comparison [online]. 2014. Dostupné z: https://www.boeckler.de/pdf/v_2014_10_30_dullien.pdf.
Fuest, Clemens a Andreas Peichl. European Fiscal Union: What is it? Does it work? And are there really 'No alternatives'?. *CESifo Forum* [online]. 2012, vol. 13, No. 1. ISSN 1615245X. Dostupné z: http://search.proquest.com/docview/1037991936/92A75B16D24342F0PQ/1?accountid=17203.
Mckinnon, Ronald I. Optimum Currency Areas. The American Economic Review [online]. 1963, 53(4). s.717-721. Dostupné z: http://www.experimentalforschung.econ.uni-muenchen.de/studium/veranstaltungsarchiv/sq2/mckinnon_aer1963.pdf.
Mody, Ashoka, Stijn Claessens a Shahin Vallee. Paths to eurobonds. *Bruegel Working Paper* [online]. 2012, (10). Dostupné z: http://bruegel.org/wp-content/uploads/imported/publications/WP_12_10_paths.pdf.
Mundell, Robert A. A theory of optimum currency areas. The American Economic Review [online]. 1961, 51(4). Dostupné z: https://people.ucsc.edu/~hutch/Econ241a/Articles/Mundell.pdf.
Soros, George a Hans-Werner Sinn. Saving the European Union: Are eurobonds the answer? [online]. Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/RegData.
Tavlas, George S. The 'new' theory of optimum currency areas. World Economy [online]. 1963. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/George_Tavlas/publication/227715002_The_%27New%27_Theory_of_Optimum_Currency_Areas/links/56e7c78808ae85e780d25aa4/The-New-Theory-of-Optimum-Currency-Areas.pdf.
Thirion, Gilles. European Fiscal Union: Economic rationale and design challenges. *CEPS* [online]. 2017. Dostupné z:

https://www.ceps.eu/system/files/WD2017-01GT%20FiscalUnion.pdf.
Ubide, Ángel. Stability bonds for the euro area. *Peterson Institute for International Economics* [online]. 2015. Dostupné z: https://piie.com/sites/default/files/publications/pb/pb15-19.pdf.

VÝVOJ MÍRY POTRAVINOVÉ SOBĚSTAČNOSTI V RÁMCI STÁTŮ EU

Ing. Jana Cenková
Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje mezinárodních studií, obor Mezinárodní teritoriální studia

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Jana Cenková

Abstrakt

Příspěvek je zaměřen na zkoumání vývoje soběstačnosti základních zemědělských komodit v rámci vybraných států Evropské unie. Charakterizována je potravinová soběstačnost a její vzájemný vztah s potravinovou bezpečností, její úlohu v rámci hospodářství, míru zapojení do mezinárodní směny a další faktory, které ji ovlivňují. Dále je popsána potravinová soběstačnost z hlediska míry zapojení se do mezinárodní směny vzhledem k domácí produkci a schopnosti pokrýt domácí spotřebu dostatečnou domácí produkcí. V rámci analýzy jsou zpracovávána statistická data takovým způsobem, aby bylo dosaženo přehledného vzájemného srovnání jednotlivých zemí a komodit ve sledovaném období let 2000 až 2015.

Abstract

The paper focuses on research into the self-sufficiency of basic agricultural commodities within selected EU Member States. This is characterised by food self-sufficiency and its interdependence with food security, its role within the economy, the degree of involvement in international change and other factors that affect it. Furthermore, food self-sufficiency is described in terms of the degree of international exchange in relation to domestic production and the ability to cover domestic consumption with sufficient domestic production. In the analysis, statistical data are processed in such a way as to

achieve a clear cross-country comparison of commodities in the monitored period from 2000 to 2015.

Klíčová slova: agrobyznys, domácí zemědělská produkce, potravinová bezpečnost, potravinová soběstačnost, základní zemědělské komodity

Klasifikace JEL:

F6, M20, Q13, Q17

Diplomová práce dostupná zde:

https://is.mendelu.cz/lide/clovek.pl?id=52439;zalozka=7;zp=58829;studium=86521;lang=cz

---

Úvod

Hlavním cílem práce je charakterizovat potravinovou soběstačnost v základních zemědělských komoditách v rámci vybraných států Evropské unie.
Dílčími cíli jsou:

- vysvětlení pojmu potravinové soběstačnosti
- uvedení faktorů, které potravinovou soběstačnost ovlivňují
- určení metodiky pro výpočet potravinové soběstačnosti
- analýza vývoje domácí produkce zemědělských komodit ve srovnání se spotřebou ve vybraných státech
- vymezení podílu dovozu komodit na celkové domácí produkci vybraných států
- analýza vývoje míry potravinové soběstačnosti ve vybraných státech

Státy pro komparaci byly vybrány na základě podobnosti charakteru produkce a spotřeby zemědělských komodit, geografické polohy a klimatických podmínek. Zvolenými zeměmi

pro analýzu a vzájemné porovnání jsou Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Německo a Francie. Období, ve kterém jsou jednotlivé komodity v rámci vybraných zemí zkoumány, bylo stanoveno na rozmezí let 2000 až 2015.

Pro vypracování analytické části práce jsou využity metody, které jsou vysvětleny ve druhé kapitole. Pro metodiku analýzy byl poté zvolen následující postup. Nejprve byla zjištěna produkce a poté porovnána se spotřebou. Dále byla vymezována míra závislosti na dovozu neboli podílu dovozu daných komodit na celkové domácí produkci a saldo zemědělské obchodní bilance. Nakonec byly definovány a porovnávány míry soběstačnosti a koeficienty potravinové soběstačnosti pro vybrané země a komodity.

1. Hlavní text

1.1 Rozlišení pojmů potravinové soběstačnosti a potravinové bezpečnosti

Podle Thomsonové a Metze (1998) se pojetí potravinové soběstačnosti a zabezpečení potravin zásadně liší. Potravinová soběstačnost není vyjádřením potravinové bezpečnosti, ačkoli tyto dva pojmy interagují v mnoha důležitých ohledech. Koncept potravinové bezpečnosti nezahrnuje uvážení původu jídla a kapacitu produkce dané země. Potravinová soběstačnost se týká zejména dostupnosti ve smyslu zásobování potravinami a soustředí se především na jejich původ, nebo alespoň na domácí kapacitu vyprodukovat potraviny v dostatečném množství (Clapp, 2015).

Potravinovou soběstačnost lze vysvětlit jako schopnost dané země vyprodukovat a zajistit v případě nutnosti dostatek potravin pro obživu všech svých obyvatel (Thomson, Metz, 1998).

V širším slova smyslu jde o míru, do jaké země může uspokojit potřeby potravin ze své vlastní domácí produkce. Na diagramu níže (obr. 1) je tento vztah znázorněn diagonální čarou, která označuje úroveň, kdy se výroba potravin rovná spotřebě, a tedy představuje 100% potravinovou soběstačnost.

Diagram by mohl být aplikován na jednotlivé státy, kdy některé země by se nacházely nad linkou, což by znamenalo, že jsou více než soběstačné, a u zemí, které bychom nalezly pod linkou, naopak.

Obrázek 1: Základní schéma potravinové soběstačnosti

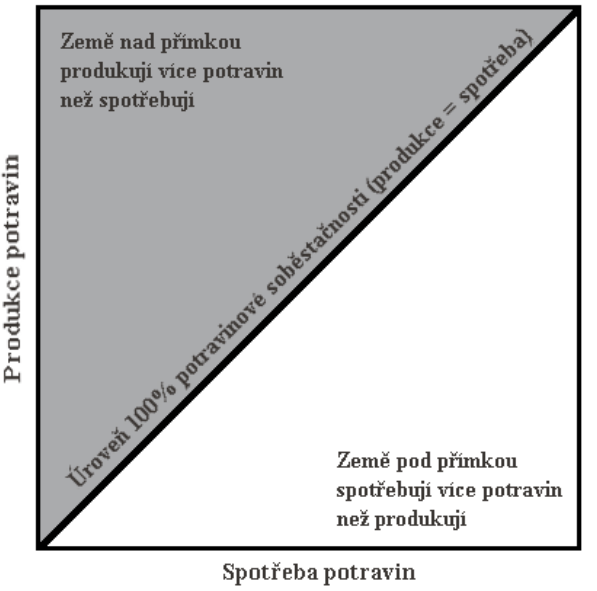

Zdroj: Clapp 2016

1.2 Význam potravinové soběstačnosti pro stát

V kontextu současného modelu rostoucího významu globálních souvislostí se faktor potravinové jistoty stává jedním z klíčových faktorů národní bezpečnosti, ve smyslu zabezpečení přístupu k dostatečnému množství potravin, potřebné kvality a nutriční hodnoty i rostoucího rizika národních i mezinárodních krizí (Bečvářová, 2008).

Vlády historicky zahrnují potravinovou soběstačnost do svých zemědělských a hospodářských politik jako národní bezpečnostní opatření. Zajištění soběstačnosti v potravinách může poskytnout vládám pojištění proti narušení dodávek,

které mohou vzniknout v souvislosti s válkou, poklesem dostupnosti potravin na mezinárodních trzích, nebo volatilních cen potravin na světových trzích. Proto lze tento druh soběstačnosti považovat za účelný politický nástroj, protože závislost na druhých v kontextu potravin, může uvést zemi do zranitelné pozice na světové politické scéně (Clapp, 2015).

Havel (2016) vysvětluje, že zvýšit odbyt na tuzemském trhu je žádoucí z mnoha důvodů. Nejde pouze o zachování možnosti tuzemských výrobců potravin dávat práci lidem, ale i kvůli zlepšení stavu životního prostředí díky nižší spotřebě pohonných hmot nutných k transportům potravin, a také kvůli samotnému spotřebiteli, protože potravinářská produkce vyráběná a zároveň prodávaná v co nejtěsnější blízkosti spotřebitele znamená vyšší kvalitu z pohledu čerstvosti, a tedy i složení, v němž nemusí být často vůbec používány konzervační prostředky a technologie. Nákup a produkce národních potravin je také důležitým aspektem identity, hrdosti a patriotismu a mimo jiné i nástrojem ke skutečnému rozvoji venkova i turismu.

Velkou nevýhodou uvedeného druhu nesoběstačnosti je také závislost na světovém vývoji cen potravin (Bašek, 2010).

1.3 Potravinová soběstačnost v souvislostech mezinárodního obchodu

Některé pohledy na myšlenku potravinové soběstačnosti jsou stále nejasné – zda země, která usiluje o potravinovou soběstačnost, se stále zapojuje do mezinárodního obchodu s těmito základními komoditami, které by měla být schopna si v dostatečné míře obstarat (Clapp, 2015).

Jak uvádí Bečvářová (2008), otevřenost státu vůči světové ekonomice má dvě stránky – vstupní (dovozní) a výstupní (vývozní). Stupeň a dynamika se obvykle vyjadřuje podílem dovozu na vnitřní spotřebě a podílem vývozu na domácí výrobě. Vztah dovozu a vnitřní spotřeby je zároveň recipročním ukazatelem míry soběstačnosti.

1.4 Definování potravinové soběstačnosti produkčními možnostmi státu

Thomsonová a Metz (1998) uvádí, že domácí výroba potravin je nejdůležitější kvantitativní složkou národní potravinové bezpečnosti pro téměř všechny země. Fyzická úroveň produkce potravin je na národní úrovni určována faktory, jako je plocha vysazená na potravinářské plodiny, půdní úrodnost a klima, dostupné technologie a využití vstupů, jako je vysoce kvalitní osivo, hnojivo, pracovní a mechanické zařízení. Některé z těchto faktorů nejsou kontrolovány jednotlivci nebo vládou, jako je například klima. Jiné jsou do jisté míry pod kontrolou jednotlivých zemědělců, ale rozhodnutí farmáře se děje v reakci na strukturu cenových a necenových pobídek, kterým čelí, a ty jsou určovány vládními politickými rozhodnutími. Například, množství zaseté zemědělské plodiny bude záviset na ceně osiva, dostupnosti osiva, ceně a dostupnosti jakýchkoli doplňkových vstupů, jako jsou hnojiva a pesticidy, a také na očekávané ceně na trhu pro finální komoditu (Thomson a Metz (1998).

Finanční zisk, který je určen finančními toky v rámci potravinového řetězce, může hrát důležitou roli při rozhodování zemědělce o tom, jaké komodity se mají pěstovat. Není to však jediný faktor. Mnoho farmářů působí v nejistém prostředí. Různé země a regiony mají různé klimatické podmínky, některé jsou náchylnější k suchu nebo záplavám než jiné, vyznačují se tedy velkou proměnlivostí a nevyzpytatelností. Některé plodiny čelit kolísajícím cenám na světových trzích nebo mohou mít vyšší pravděpodobnost zásahu vlády (Thomson a Metz (1998).

2. Metodika

2.1.1 Měření spotřeby potravin

Spotřeba potravin se týká potravin určených ke spotřebě na vnitrostátní úrovni (Gerbens-Leenes, 2010). Je různě ovlivněna celou řadou faktorů, včetně dostupnosti a výběru potravin, což může být ovlivněno mimo jiné geografickou a demografickou disponibilitou, dostupností, preferencemi, globalizací, náboženstvím, kulturou a spotřebitelskými postoji (Kearney, 2010).

Organizace pro výživu a zemědělství (FAO) zhotovuje potravinové/komoditní bilance z národních zpráv o nabídce a užití potravin (Keyrney, 2010), které jsou nejběžnějšími a nejčastěji používanými datovými soubory v oblasti statistiky spotřeby potravin. Poskytují odhady množství dostupných pro lidskou spotřebu v zemi. Při sestavování bilance potravin se provádí řada úprav základních údajů, jakož i odhady chybějících dat. Poté se odhad množství potravin, které jsou k dispozici pro lidskou spotřebu, obvykle odvozuje podle následující rovnice (FAO, 2017):

potraviny k dispozici pro lidskou spotřebu =

= celková zásoba – krmivo – osivo – průmyslové využití – odpad

Obrázek 2: Zjednodušený přehled potravinového systému

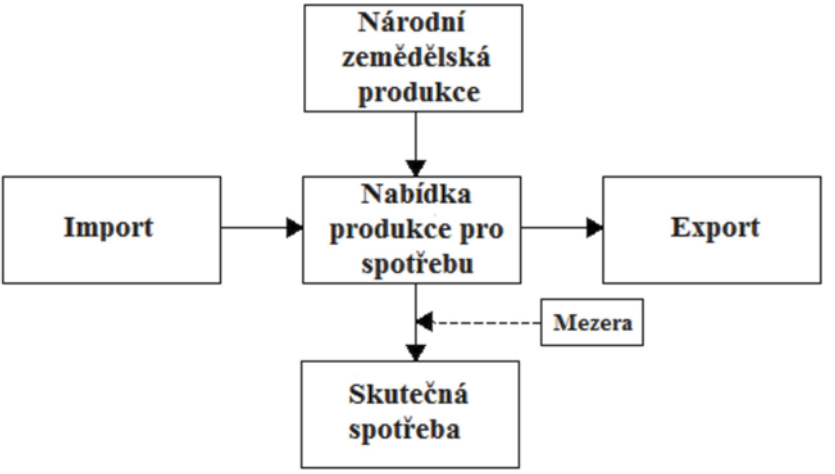

Zdroj: Gerbens-Leenes, 2010

Potravinový systém (viz obr. 2) zahrnuje celkovou produkci zemědělských komodit a nabídku komodit určených pro potravinářské účely, a stejně tak i spotřebu, která je zde definována jako skutečně konzumované potraviny. Zemědělská výroba poskytuje plodiny a živočišné komodity. Rozdíl mezi nabídkou a spotřebou představuje mezeru způsobenou ztrátami v potravinovém řetězci. Výše zakreslené schéma ukazuje zjednodušený přehled tohoto systému (Gerbens-Leenes, 2010). Množství skutečně spotřebovaných potravin tedy může být nižší než množství uvedené v bilanci potravin. Rozdíl odráží odpad, který se vyskytuje mezi maloobchodem a kuchyní, ztrátami potravin v domácnosti, například při skladování, přípravě a vaření, a také jako „talířový odpad“ či množství použité jako krmivo pro domácí zvířata nebo které bylo vyhozeno (FAO, 2017).

Je důležité poznamenat, že množství komodit/potravin, které jsou k dispozici pro lidskou spotřebu, jež je odhadováno v bilanci potravin, se týká množství, které se dostává

ke spotřebitelům nejen v soukromých domácnostech, ale i v sektoru mimo domácnost – ve stravovacích zařízeních, školách, nemocnicích, věznicích atp. (FAO, 2017).

Potravinové bilance poskytující data o spotřebě potravin na obyvatele tedy nepředstavují množství skutečně spotřebovaných potravin a téměř vždy vedou k nadhodnocení spotřeby (Kearney, 2010). Přesnost potravinových bilancí také závisí na spolehlivosti základních statistik o zásobování a samotném využití potravin populací (FAO, 2017).

Informace o skutečné spotřebě nebo dostupnosti potravin jsou k dispozici také z průzkumů spotřeby či výdajů domácností. Při posuzování spotřeby potravin celkovou populací je však potravinová bilance vhodnějším zdrojem než průzkumy (FAO, 2017). Potravinové bilance poskytují údaje o národních zásobách a jsou vhodné pro odhad jejich nedostatku nebo přebytku zemi. Neposkytují žádné údaje o úrovni jejich spotřeby lidmi žijícími v různých geografických oblastech země, pracujících v různých profesích nebo mající rozdílné příjmy. Takové informace lze získat pouze z průzkumů domácností (FAO, 2017).

2.1.2 Dostupnost jídla pro spotřebu

V následující analýze je spotřeba potravin vzhledem k povaze diplomové práce zkoumána podle dostupných potravinových bilancí. Protože data o skutečně spotřebovaných potravinách či komoditách nejsou v těchto bilancích k dispozici, a s přihlédnutím k tomu, že pro statistiku spotřeby potravin neexistuje žádná závazná klasifikace – ani v České republice ani v mezinárodním měřítku (ČSÚ, 2016), a je proto nezbytné vycházet z potravinových rozvah, je v analýze použito dat o velikosti nabídky produkce určené k domácí spotřebě. Tyto údaje jsou očištěny od nepotravinářského využití a ztrát a od skutečné spotřeby se liší mezerou způsobenou ztrátami v potravinovém řetězci (viz obr. 2).

2.1.3 Nabídka produkce určené pro spotřebu

Nabídka produkce určené ke spotřebě z hlediska hmotnosti produktu je odvozena z celkové nabídky, která je k dispozici pro lidskou spotřebu. Její množství je vyděleno celkovým počtem obyvatel, kteří se na potenciální spotřebě skutečně podílí v průběhu sledovaného období – jsou přítomni v oblasti současných geografických hranic země (FAO, 2010).

Údaje o nabídce/zásobách na obyvatele jsou někdy vyjadřovány také z hlediska jejich kalorické hodnoty, obsahu bílkovin a tuku (FAO, 2017). V této analýze je spotřeba potravin zkoumána na bázi množství komodity/potraviny na osobu.

2.2 Měření potravinové soběstačnosti podle velikosti zahraničního obchodu

V rámci analýzy potravinové situace země je rovněž velmi důležité, jak velká část dostupných potravin byla dovezena a jaká část pochází z domácí produkce (FAO, 2001).

2.2.1 Měření závislosti na dovozu

Při analýze potravinové situace v zemi je důležité vědět, kolik z dostupných zásob domácích potravin bylo dovezeno a kolik pochází z vlastní produkce země (FAO, 2001). Srovnání množství potravin, které jsou k dispozici pro lidskou spotřebu s importovanými potravinami, naznačuje, do jaké míry je zkoumaná země závislá na dovozu (FAO, 2017).

Ukazatel míry závislosti na dovozu (Import Dependency Ratio – IDR) je vymezen jako (FAO, 2001):

$$\text{IDR} = \frac{\text{import}}{\text{produkce} + \text{import} - \text{export}} \text{ x } 100$$

Výpočet souhrnné rovnice pro celkovou bilanci potravin je užitečným nástrojem. Umožňuje například výpočet poměru produkce či dovozu k celkové nabídce, což je užitečné při posuzování soběstačnosti nebo závislosti na dovozu. Zjištěním podílu jednotlivých složek na celkovém využití lze například

odhadnout trendy domácího využití oproti vývozu. Podobným způsobem můžeme vypočítat i míru domácího využití (FAO, 2001).

2.2.2 Měření míry soběstačnosti

K výpočtu míry domácího využití slouží ukazatel míry soběstačnosti. Vyjadřuje rozsah výroby ve vztahu k domácímu využití a je definován touto rovnicí (FAO, 2001):

$$\text{SSR} = \frac{\text{produkce}}{\text{produkce} + \text{import} - \text{export}} \text{ x } 100$$

Stejně jako koeficient míry závislosti na dovozu (IDR), může být koeficient soběstačnosti (Self-Sufficiency Ratio – SSR) vypočten jak pro jednotlivé komodity, skupiny komodit podobných nutričních hodnot, a po příslušné úpravě rovnic i pro celkové množství komodit (FAO, 2001).

3. Výsledky

3.1 Vývoj míry potravinové soběstačnosti

Míra komoditní soběstačnosti vyjadřuje vztah mezi výrobou a spotřebou. Za práh dostatečné míry soběstačnosti je v analýze považována hodnota 100 %. Avšak často se uvádí, že mírou soběstačnosti je již hranice 80 %, která je považována za reálnější a dostačující.

3.1.1 Rostlinná výroba – Pšenice

Ve všech sledovaných zemích je soběstačnost pšenice na dobré úrovni – nad úrovní 100 %. V České republice, na Slovensku a v Polsku byla sice nejnižší, ale zato zaznamenala nejrychlejší růst. V Maďarsku měla také příznivý trend. Ve Francii má křivka potravinové soběstačnosti pšenice velmi kolísala, ale současně její hodnoty silně převyšují ostatní země. V Německu je soběstačnost pšenice konstantně okolo 130 %.

Obrázek 3: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) pšenice

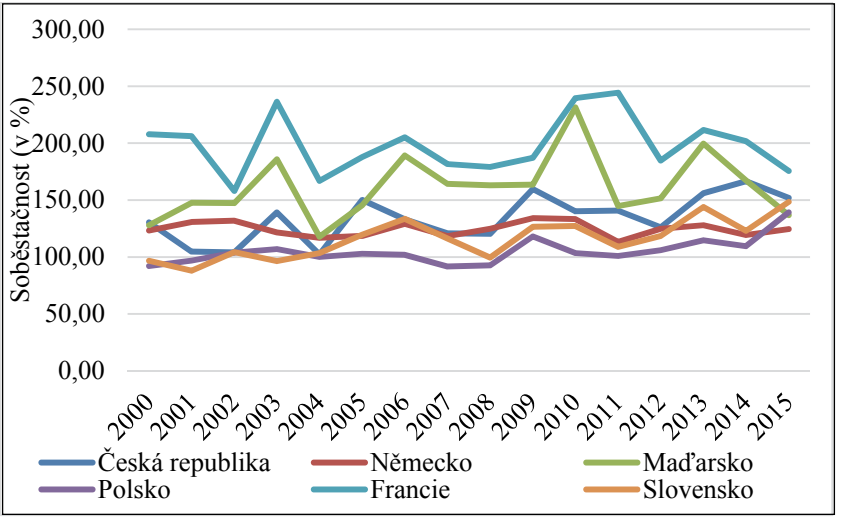

Zdroj: vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017

3.1.2 Rostlinná výroba – Brambory

Potravinová soběstačnost brambor ve sledovaném období klesala v České republice, na Slovensku a v Maďarsku. V těchto zemích byla zároveň po celou dobu výrazně nejnižší, a to pod úrovní prahu soběstačnosti (100), v případě Slovenska dokonce i hlouběji pod úrovní 80 %. Ve Francii a Německu se naopak nacházela nad touto prahovou hodnotou, navíc s pozvolna stoupajícím trendem. Polské hodnoty jsou o něco nižší, ale konstantní, a také převyšují úroveň 100 %.

Obrázek 4: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) brambor

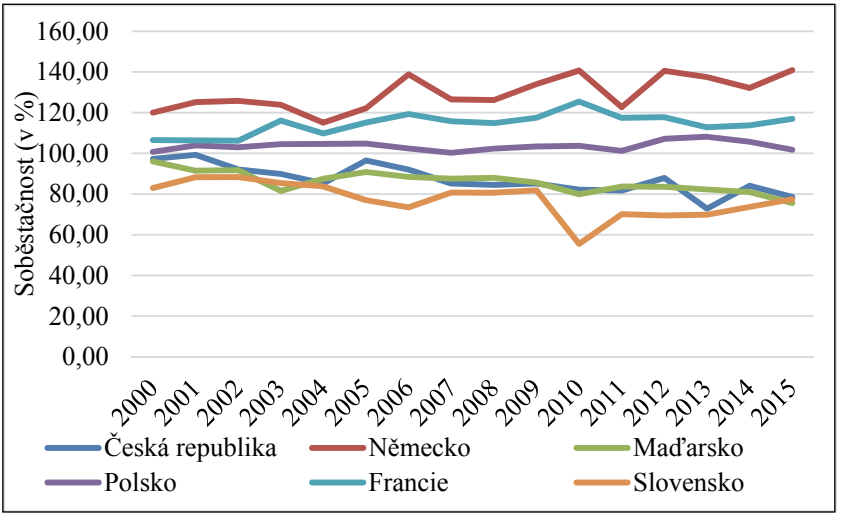

Zdroj: vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017

3.1.3 Rostlinná výroba – Řepka

V případě řepky se míra potravinové soběstačnosti pohybovala na vysokých hodnotách, s výjimkou Německa, kde se v druhé polovině období dostala pod 80 %. Německý export řepky po celé období prudce klesal, a import, zejména z důvodů nepotravinářského využití řepky, naopak prudce stoupal, což se nepříznivě projevilo v soběstačnosti, i když produkce samotná je v přepočtu na osobu na vysoké úrovni. V České republice je ze sledovaných zemí produkce na osobu nejvyšší, i její soběstačnost v této komoditě setrvává na vysokých hodnotách. Francie zaznamenala pokles soběstačnosti zejména kvůli prudce rostoucím objemům dovážené řepky.

Obrázek 5: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) řepky

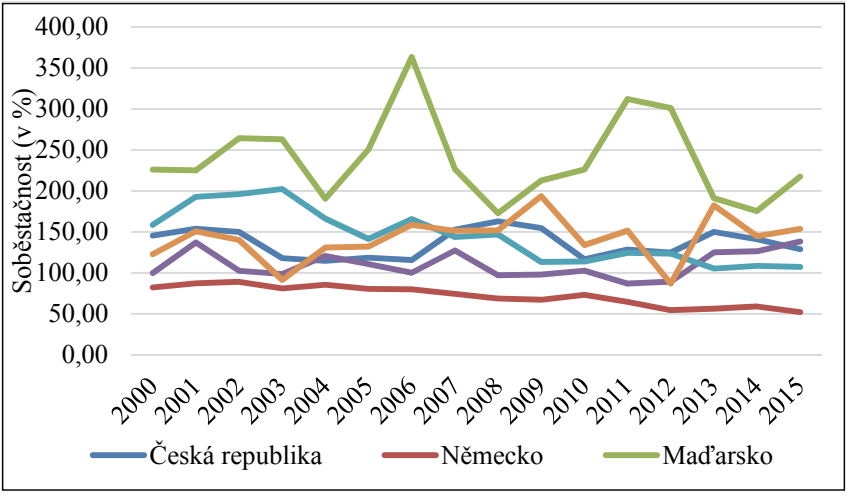

Zdroj: vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017

3.1.4 Rostlinná výroba – Cukrová řepa

U cukrové řepy je míra soběstačnosti ve sledovaných státech zpravidla konstantně okolo hodnoty 100 či lehce nad ní, s jen mírně klesající tendencí. Pouze u Maďarska je změna výraznější, kde klesla až na hodnotu 90. Na Slovensku se naopak u této komodity daří míru soběstačnosti s občasnými výkyvy zlepšovat. Nejvýraznější výkyv v roce 2008 byl způsoben ekonomickou a potravinovou krizí, kdy ve většině států výrazně klesla produkce.

Obrázek 6: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) cukrové řepy

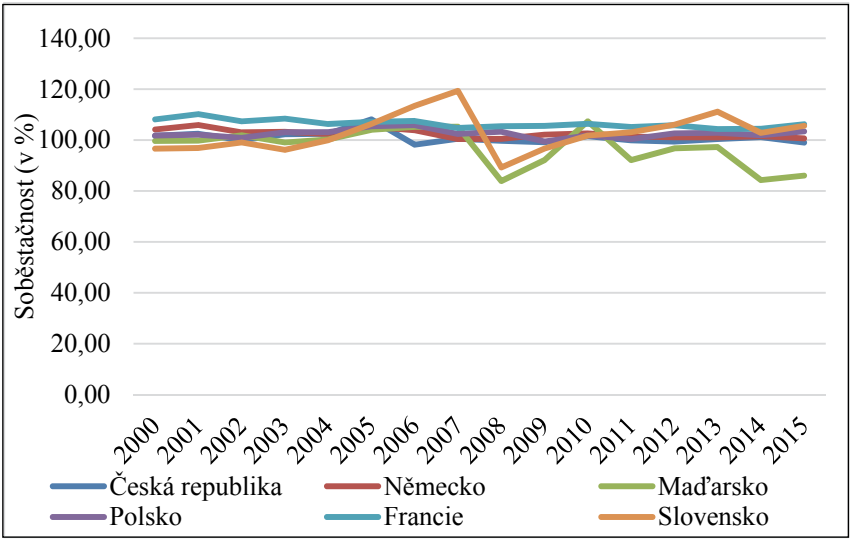

Zdroj: vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017

3.1.5 Živočišná výroba – Mléko

Potravinová soběstačnost mléka má v České republice, Francii, Německu a Polsku pozitivní vývojový trend v příznivých hodnotách. Pouze v případě Maďarska a Slovenska došlo k poklesu. V posledních letech se ale míra soběstačnosti opět navrací do kladných pozic.

Obrázek 7: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) mléka

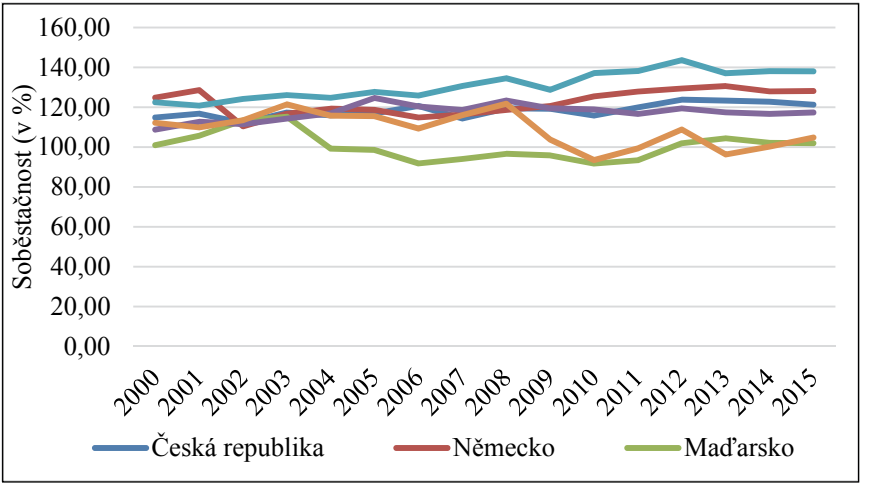

Zdroj: vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017

3.1.6 Živočišná výroba – Hovězí maso

Soběstačnost hovězího masa dosáhla v průběhu let zlepšení zejména v Polsku a České republice. V České republice, v jako jediné z těchto zemí, po celou dobu stoupaly objemy vyvezeného hovězího masa až na pětinásobek, avšak produkce klesla o více než 30 %. Na Slovensku, v Německu a ve Francii soběstačnost poklesla. Na Slovensku je důvodem zejména pokles produkce až o téměř tři čtvrtiny, v Německu bezmála zdvojnásobení dovozu.

Obrázek 8: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) hovězího masa

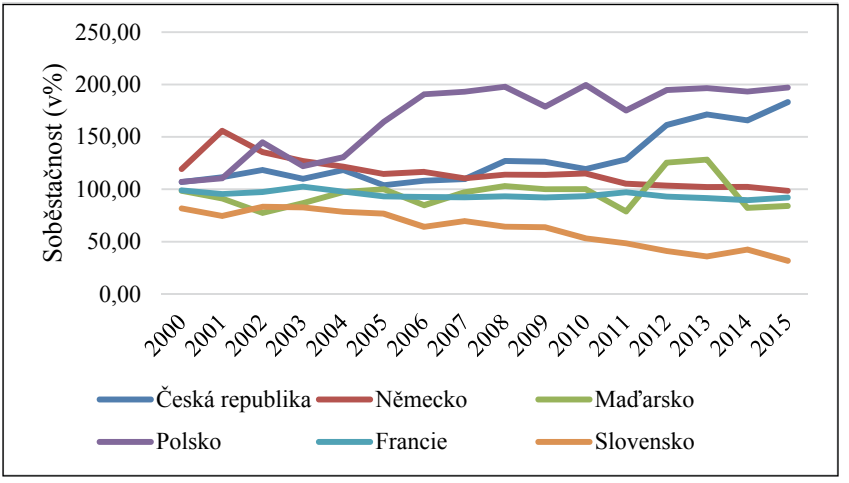

Zdroj: vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017

3.1.7 Živočišná výroba – Vepřové maso

Vývoj soběstačnosti vepřového masa v České republice zaznamenal velký pokles produkce během sledovaného období až zhruba o dvě třetiny a zároveň prudký nárůst dovozů. V České republice proto není soběstačnost vepřového masa zdaleka dostačující, je pod 60 %. Na Slovensku, ve Francii a Polsku také došlo k výraznému poklesu produkce, avšak Slovensko se nestává zemí tolik závislou na dovozech a dováží jen malé procento vepřového masa ve srovnání s ostatními zeměmi. V Maďarsku od počátečního roku klesá produkce a zvyšují se importy, a tím pádem jeho soběstačnost klesala. Nejpříznivější vývoj mělo Německo a s výkyvy dosahuje v posledních letech vysokých hodnot i Slovensko.

Obrázek 9: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) vepřového masa

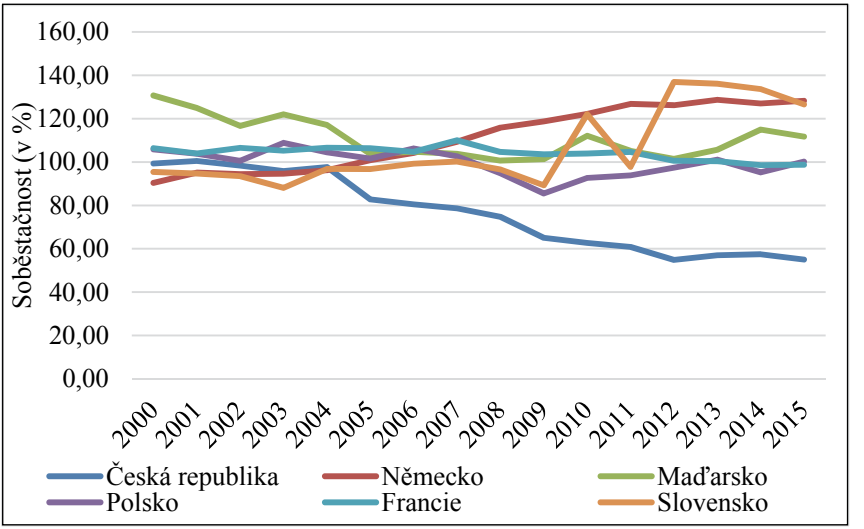

Zdroj: vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017

3.1.8 Živočišná výroba – Drůbeží maso

Česká republika, Slovensko, Francie a Německo se stávají výrazně závislými na dovozu drůbežího masa. První tři zmíněné země však vykazují klesající produkci této komodity, kdežto v Německu se za sledované období zdvojnásobila. Proto je soběstačnost České republiky, Slovenska a Francie klesající. U České republiky a Slovenska se však křivka nachází dokonce pod hodnotou 80. Německo má příznivý trend, ale plné soběstačnosti zatím nedosáhlo. V Maďarsku a Polsku je vývoj velmi pozitivní, vysoko nad hodnotou 100.

Obrázek 10: Vývoj míry potravinové soběstačnosti (SSR) drůbežího masa

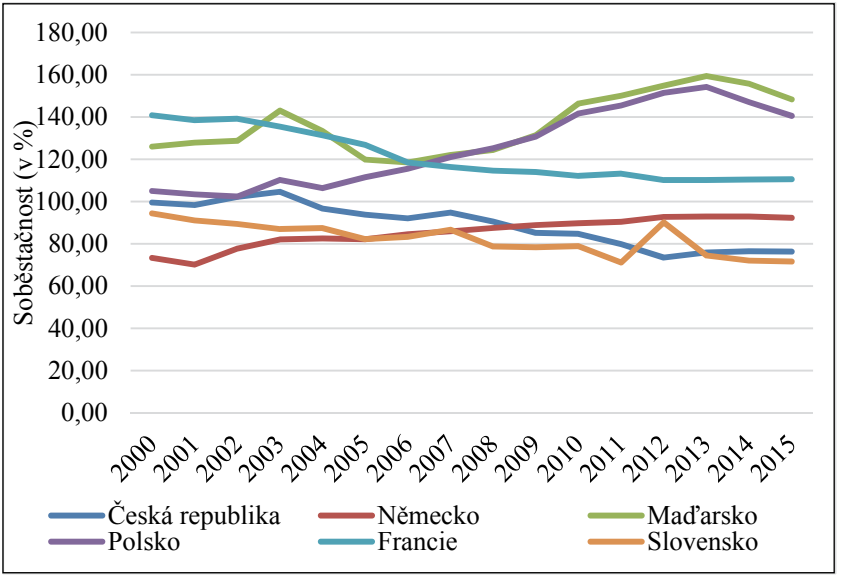

Zdroj: *vlastní zpracování z dat EAgri, Faostat, ITC a Knoema, 2017*

Závěr

Potravinová soběstačnost je ovlivňována řadou faktorů, které do různé míry ovlivňují její míru. Jsou jimi především kvalita půdy pro pěstování zemědělských plodin, klimatické podmínky, úroveň rozvoje zemědělského hospodaření, změny ve spotřebitelském rozhodování, ale také nastavení domácí politiky a míra zapojení se do mezinárodního obchodu.

Zemědělská politika je nejstarší a základní politikou Evropské unie a jedním z jejích hlavních cílů je dosažení potravinové soběstačnosti Evropské unie jako celku. Charakter zemědělství v jednotlivých zemích i potravinová soběstačnost členských států jsou proto do značné míry ovlivňovány právě Společnou zemědělskou politikou Evropské unie.

K provedení analýzy potravinové soběstačnosti byly zvoleny metody výpočtu na základě míry zapojení do mezinárodní směny vzhledem k domácí produkci a schopnosti pokrýt domácí spotřebu dostatečnou domácí produkcí.

Z analýzy potravinové soběstačnosti vyplývá, že v rámci vybraných států Evropské unie je potravinová soběstačnost v komoditách rostlinné výroby z celkového pohledu na vyšší úrovni než u komodit výroby živočišné. V živočišné výrobě však u mléka dosahují všechny země potravinové soběstačnosti.

Téměř všechny sledované země jsou ve vybraných základních rostlinných komoditách soběstačné. Výjimku tvoří v komoditě brambor Slovensko, Maďarsko a Česká republika. Soběstačnost živočišné výroby v oblasti masných výrobků je v rámci zkoumaných zemí mnohem více volatilní a méně dostatečná, a to především v České republice a na Slovensku.

Srovnáním míry soběstačnosti pro hlavní zemědělské komodity v rámci celé Evropské unie bylo zjištěno, že Evropská unie jako celek je v současné době nejméně soběstačná v komoditě řepky a nejvíce v komoditě pšenice.

Bylo také zjištěno, že zeměmi, které jsou nejvíce závislé na dovozu základních zemědělských komodit neboli zeměmi, jejichž podíl na celkové domácí produkci je nejvýraznější, jsou Česká republika, Slovensko a Maďarsko.

Použitá literatura

Bašek, Václav. České zemědělství šest let po vstupu do Evropské unie: Czech agriculture six years after EU accession : (výzkumná studie). Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010. ISBN 978-80-86671-81-9.

Bečvářová, Věra. *Vývoj českého zemědělství v evropském kontextu*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008. ISBN 978-80-7375-255-2.

Bouet, Antoine a David Laborde. The lure of attaining food security for Europe through self sufficiency.

in: *CAP2020: Debating the future of the common agricultural policy* [online]. 2008 [cit. 2017-04-20].
Clapp, Jennifer. Food self-sufficiency: Making sense of it, and when it makes sense [online]. 2016 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://ac.els-cdn.com/S0306919216305851/1-s2.0-S0306919216305851-main.pdf?_tid=81e922ac-25f3-11e7-a2fd-00000aab0f02&acdnat=1492711524_b0c5a770dac4c3fcfc79504a20e518d9
Clapp, Jennifer. *The State of Agricultural Commodity Markets* In *depth: Food self-sufficiency and international trade: a false dichotomy?* [online]. Canada: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2015 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z:
ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Metodika [online]. 2017 cit. 2017-05-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pocet_obyvatel_m
EAGRI, Zelené zprávy [online]. 2017 [cit. 2017-05-18]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/publikace-a-dokumenty/zelene-zpravy
FAO, Food balance sheets and the food consumption survey: A comparison of methodologies and results [online]. 2017 [cit. 2017-05-07]. Dostupné z:
FAO, Food balance sheets: A handbook [online]. Rome, 2001 [cit. 2017-04-21]. Dostupné z:
FAO, Food *balance sheets*: Background. [online]. 2017 [cit. 2017-05-08]. Dostupné z:
Faostat, Data Structure, Concepts and Definitions common to FAOSTAT and CountrySTAT framework [online]. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), 2010 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z:
Faostat, Food and Agriculture Organization of the United Nations [online]. 2017 [cit. 2017-05-18]. Dostupné z:
Gerbens-Leenes, P.W., S. Nonhebel a M.S. Krol. Food consumption patterns and economic growth. Increasing affluence and the use of natural resources. *Appetite* [online]. 2010, 55(3), 597-608

[cit. 2017-05-08]. DOI: 10.1016/j.appet.2010.09.013. ISSN 01956663.

Havel, Petr. Mantra potravinové soběstačnosti. In: *Aktuálně.cz* [online]. 2012 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://blog.aktualne.cz/blogy/petr-havel.php?itemid=16399

Havel, Petr. Potravinová soběstačnost a národní zájem. In: *Realisté* [online]. 2016 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://www.realiste.cz/WP_NEWS?opendocument&ID=BA4D2F9682DEAECDC125808A003014AD

International Trade Centre, Trade map – International trade statistics: Trade statistics for international business development. *International Trade Centre* [online]. Geneva, Switzerland, 2017 [cit. 2017-05-18].

Kearney, J. Food consumption trends and drivers. *Philosophical transactions of the royal society B: Biological* Sciences [online]. 2010, 365(1554), 2793-2807 [cit. 2017-05-07]. DOI: 10.1098/rstb.2010.0149. ISSN 0962-8436.

Knoema, World Data Atlas: World and regional statistics, national data, maps, rankings [online]. 2017 [cit. 2017-05-18].

Thomson, Anne Margaret. a Manfred. Metz. *Implications of economic policy for food security: A training manual*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1998. ISBN 925103933x.

Ústav zemědělské ekonomiky a informací. Analýzy agrárního zahraničního obchodu ČR roku 2016: výsledky AZO ČR za 1. pololetí roku 2016 (souhrnná pololetní informační publikace) [online]. Praha:, 2016 [cit. 2017-05-17]. Dostupné z: http://www.uzei.cz/data/usr_001_cz_soubory/mo1606.pdf

PROJEVY ZNEUŽITÍ DOMINANCE V OBLASTI INTERNETOVÝCH PLATFOREM

Mgr. Ondřej Čížek
Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, obor právo a právní věda

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Ondřej Čížek

Abstrakt:

Práce je věnována tématu zneužití dominantního postavení v oblasti internetových platforem. Cílem práce je vymezit problémy vyplývající ze specifičnosti předmětné oblasti, které by z pohledu soutěžních orgánů mohly v případě zneužití dominance komplikovat vymáhání soutěžního práva, a v návaznosti na to nalézt odpověď na otázku, do jaké míry jsou tyto problémy reflektovány dosavadní rozhodovací praxí.

Struktura práce je členěna na čtyři hlavní části. První část je samotný úvod práce. Druhá část poskytuje nezbytný úvod do oblasti internetových platforem. Vymezuje pojem „internetová platforma“, uvádí přehled nejdůležitějších typů internetových platforem a popisuje specifika předmětné oblasti, jejichž přiblížení je podstatné pro následující části práce. Ve třetí části práce jsou analyzovány problémy, kterým dosavadní soutěžní právo v souvislosti s možným zneužitím dominance ve smyslu čl. 102 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) může v předmětné oblasti čelit. Tato část je rozdělena podle tří základních kroků soutěžní analýzy zneužití dominance, tedy vymezení relevantního trhu, určení tržní síly a posouzení narušení hospodářské soutěže ve formě zneužití dominance. V kapitole věnované hledisku narušení hospodářské soutěže je diskutovaná problematika demonstrována na konkrétních potencionálních projevech zneužití dominance internetovými platformami.

Čtvrtá část práce se prostřednictvím analýzy dosavadní rozhodovací praxe snaží nalézt odpověď na otázku, zda a do jaké míry jsou diskutované problémy v části třetí dosavadní rozhodovací praxí reflektovány. Předmětem analýzy jsou zejména dosavadní rozhodnutí týkající se fúzí internetových či mobilních společností či velkých technologických podniků a pro účely komparace dále rozhodnutí týkající se platforem z oblasti klasických „kamenných" trhů. Závěr práce obsahuje shrnutí výsledků analýzy a poskytuje kritické zhodnocení dosavadního stavu

Abstract:

The thesis is dedicated to the topic of abuse of a dominant position in the area of internet platforms. Its aim is, firstly, to outline the challenges arising from the specific nature of the area, which might, from the competition authorities' point of view, complicate the enforcement of competition law in the case of abuse of dominance. Secondly, the thesis tries to find the answer to the question of to what extent these problems have been reflected in the existing decision-making process.

The structure of the thesis is divided into four main parts. The first part is an introduction. The second part provides an essential introduction to the area in question. It defines the term 'internet platform', provides an overview of the most important types of internet platform and describes the specifics of the area in question, a description of which is essential for the subsequent parts. The third part analyses the problems that competition law may face in the context of possible abuse of dominance within the meaning of Article 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union in the area of internet platforms. This section is divided according to the three basic steps of a competition analysis of abuse of dominance, i.e. definition of the relevant market, determination of market power and determination of the distortion of competition in the form of abuse of dominance. In the chapter on the distortion

of competition, the issue discussed is demonstrated using concrete potential forms of abuse of dominance. The fourth part analyses the existing decision-making process and tries to find answers to the issues discussed in the second part. The subject of the analysis is primarily the previous merger decisions regarding the internet and communication companies or large technological enterprises; decisions from the standard 'offline' markets were also analysed for comparison purposes. The conclusion contains a summary of the analysis results and provides a critical evaluation of the prior art.

Klíčová slova:

zneužití dominance, internetové platformy, dvoustranné trhy, síťové efekty, Big Data

Klasifikace JEL:

K21

Diplomová práce dostupná zde:

https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/189026/

Úvod

Hlavním cílem práce je vymezení problémů vyplývajících ze specifik oblasti internetových platforem, které by z pohledu soutěžních orgánů mohly v případě zneužití dominance komplikovat vymáhání soutěžního práva, a v návaznosti na to nalézt odpověď na otázku, do jaké míry jsou tyto problémy dosavadní rozhodovací praxí reflektovány.

Práce je rozdělena na čtyři hlavní části. Po úvodu, který je částí první, následuje část druhá, která je spíše technického rázu a slouží jako nezbytný úvod do předmětné oblasti. V druhé části je vymezen pojem „internetová platforma", uveden přehled nejdůležitějších typů internetových platforem a jsou popsána specifika předmětné oblasti, jejichž přiblížení je podstatné pro další části práce. Jsem si vědom toho, že této

části je věnován pouze omezený prostor, daný rozsah by však měl být pro účely práce zcela dostatečný. Detailní studie typologie internetových platforem a specifik platformového prostředí by vedla k nežádoucímu odklonu práce od oblasti právní do oblasti technologické.

V třetí části jsou analyzovány problémy, kterým současné soutěžní právo z důvodu specifičnosti předmětné oblasti může v případě posuzování potenciálního zneužití dominance internetovými platformami čelit. Struktura třetí části kopíruje klasický postup při aplikaci čl. 102 SFEU, tedy vymezení relevantního trhu, určení tržní síly a konečně určení možného narušení hospodářské soutěže.

Čtvrtá část práce se prostřednictvím analýzy dosavadní rozhodovací praxe snaží nalézt odpověď na otázku, zda a do jaké míry jsou diskutované problémy v části třetí reflektovány dosavadní rozhodovací praxí. Předmětem analýzy jsou zejména rozhodnutí týkající se fúzí internetových či mobilních společností či velkých technologických podniků a pro účely komparace dále rozhodnutí týkající se platforem z oblasti klasických „kamenných" trhů.

1. Úvod do internetových platforem

Tato kapitola slouží jako nezbytný úvod do oblasti internetových platforem. Vymezuje pojem „internetová platforma" a diskutuje jejich charakteristické rysy, uvádí přehled nejdůležitějších typů internetových platforem a popisuje specifika předmětné oblasti, jejichž přiblížení je podstatné pro další části práce.

Těmito specifiky jsou mimo jiné (i) síťové efekty, které představují situaci, kdy se hodnota určitého produktu či služby zvyšuje (v případ pozitivních efektů) či snižuje (v případě negativních efektů) v souvislosti s narůstajícím počtem uživatelů; (ii) dynamičnost internetového prostředí, která pro stávající soutěžitele vytváří neustálý tlak na vývoj a vylepšování dosavadních technologií a produktů a zároveň konstantní hrozbu vstupu nového konkurenta; (iii) Big Data, jejichž analýza na

jedné straně představuje možnost, jak mohou internetové platformy optimalizovat své procesy, snižovat náklady či predikovat vývoj na trhu a tímto tedy v obecné rovině přispívat k celkovému blahobytu spotřebitelů (Evropská Komise 2015: 6), na druhé straně však se správou a využíváním dat souvisí celá řada potencionálních právních problémů, a to jak z hlediska problematiky ochrany osobních údajů či ochrany spotřebitele, tak z hlediska ochrany hospodářské soutěže; a (iv) tendence k monopolizaci, neboť pro oblast internetových platforem jsou typické situace, kdy pouze jedna či dvě internetové platformy ovládnou celý trh (tzv. winner-take-all markets) a stanou se tak „virtuálními monopolisty".

2. Koncept zneužití dominance v oblasti internetových platforem – problémy pro soutěžní právo

V této části práce jsou analyzovány problémy, kterým dosavadní soutěžní právo v souvislosti s možným zneužitím dominance ve smyslu čl. 102 SFEU může v předmětné oblasti čelit. Tato část je rozdělena podle tří základních kroků soutěžní analýzy zneužití dominance, tedy vymezení relevantního trhu, určení tržní síly a posouzení narušení hospodářské soutěže ve formě zneužití dominance. V kapitole věnované hledisku narušení hospodářské soutěže je diskutovaná problematika demonstrována na konkrétních potencionálních projevech zneužití dominance internetovými platformami.

Dělení jednotlivých kapitol třetí části volně vychází z dokumentů Komise, a sice ze *Sdělení o definici relevantního trhu pro účely* práva *hospodářské soutěže Společenství* (Úř. věst. C 372, 9. 12. 1997, s. 5-13) a *Pokynů k prioritám Komise v oblasti prosazování práva při používání čl. 82 Smlouvy o ES na zneužívající chování dominantních podniků vylučujících ostatní soutěžitele* (Úř. věst. C 45, 24. 2. 2009, s. 7-20).

V kapitole věnované hledisku narušení hospodářské soutěže je diskutovaná problematika demonstrována na vybraných potencionálních projevech zneužití dominance internetovými

platformami. Ty jsou děleny na projevy vylučující a vykořisťující.

Co se týče vylučujících projevů zneužití dominance, konkrétně byly analyzovány predátorské ceny a vertikální omezení ve formě doložek nejvyšších výhod a exkluzivních smluv. V případě potenciálních vykořisťujících projevů zneužití dominantního postavení, byly zvažovány specifické projevy, které lze očekávat právě v oblasti on-line platforem.

Jako první projev bylo zvažováno donucování uživatelů k přijetí uživatelských podmínek. Z praxe totiž vyplývá, že uživatelé globálních sociálních sítí jako Facebook, Twitter či LinkedIn jsou při registraci do dané služby obecně nuceni akceptovat uživatelské podmínky, aniž by měli reálnou možnost tyto podmínky ovlivnit. Přijetím těchto podmínek však uživatelé mimo jiné paušálně souhlasí s využitím jimi sdílených dat danou sociální sítí. Uživatelé, kteří by se rozhodli s takovými uživatelskými podmínkami nesouhlasit, zároveň v mnoha případech nemají z důvodu vysokého stupně monopolizace panujícím v oblasti sociálních sítí, silnému uzamykajícímu efektu působícím na stávající uživatele dané sociální sítě a silným přímým síťovým efektům mezi nimi mnoho jiných alternativ kam přejít.

Jako druhý možný projev bylo zvažováno omezování odchodu uživatele. Uživatelé sociálních sítí jsou totiž často nuceni zakládat si uživatelské účty pro plné využívání nabízených služeb. Založení takového uživatelského účtu je zpravidla záležitostí několika málo okamžiků. Následné zrušení uživatelského účtu je však často déletrvajícím procesem sestávajícím z několika kroků, přičemž snahou internetových platforem je přinutit uživatele k pouhé deaktivaci uživatelského účtu a vyhnout se tak úplnému zrušení. V případě deaktivace účtu jsou totiž všechna uživatelská data stále v dispozici daného provozovatele, který je může nadále využívat, a uživatel může navíc svůj účet kdykoli jednoduše obnovit. Uživatelé tak často čelí systematické snaze internetových platforem udržet si jejich

přítomnost, ať již v aktivní či alespoň latentní formě (v případě deaktivovaných účtů).

Dále byla analyzována praktika jednostranného provádění změn uživatelských podmínek. Poskytovatelé sociálních sítí často jednostranně provádí změny uživatelských podmínek ve formě změn vizuální podoby, uživatelských prvků nebo funkcí dané sociální sítě, aniž by tyto změny byly s uživateli jakkoli diskutovány. Jak uvádějí Gebicka a Heinemann (2014), tyto změny kvality by mohly teoreticky představovat zneužití dominance vykořisťující povahy v případě, že by vedly ke snížení uživatelské kvality a bylo by tak teoreticky možné je kvalifikovat jako „omezování technického vývoje na úkor spotřebitelů“ ve smyslu čl. 102 písm. b) SFEU.

Konečně, v rámci předmětné části byla uvažována praktika extenzivního využívání sdílených uživatelských dat a nadměrné vyžadování pozornosti uživatelů. Uživatelé sociálních sítí totiž obecně nemusí platit za užívání internetové služby penězi, ale právě sdílením svých dat a „pozorností“, kdy jsou vystavováni reklamám inzerentů aktivních na druhé straně platformy. Lze nastínit hypotetickou situaci, kdy by značný objem uživatelských dat byl v neúměrné míře využíván k excesivní cílené marketingové propagaci, která by uživateli značně „znepříjemňovala“ samotné užívání dané internetové platformy. Nelze zároveň vyloučit, že zmínění inzerenti nejsou aktivní i na jiných internetových platformách a získaná uživatelská data z jednoho zdroje nevyužijí pro cílenou inzerci na mnoha místech internetové sítě.

Na základě rozboru předmětné problematiky vyvstaly otázky, na které jsou hledány odpovědi v následující části. Tyto otázky se obecně týkají těchto okruhů: (i) vymezování relevantního trhu, (ii) určování tržní síly a (iii) konkrétní projevy zneužití dominance.

3. Odpovědi dané dosavadní rozhodovací praxí

Poslední část práce se prostřednictvím analýzy dosavadní rozhodovací praxe snaží nalézt odpověď na otázku, zda a do jaké míry jsou diskutované problémy v části třetí reflektovány dosavadní rozhodovací praxí.

Analyzované otázky lze shrnout následovně:

- Jak je dosavadní rozhodovací praxí zohledňována specifičnost předmětné oblasti při vymezování relevantních trhů?
- Na základě jakých veličin jsou obecně určovány tržní podíly dominantních soutěžitelů v předmětné oblasti a jakou váhu jim dosavadní rozhodovací praxe přikládá?
- Jak je v rámci určování tržní síly zohledňováno hledisko dynamičnosti předmětné oblasti?
- Jak je dosavadní rozhodovací praxí nahlížena role síťových efektů jako překážek vstupu na trh?
- Jak jsou dosavadní rozhodovací praxí při posuzování tržní síly zohledňovány tendence uživatelů k single-homingu a multi-homingu?
- Jaká je dle dosavadní rozhodovací praxe souvislost mezi Big Daty a tržní silou soutěžitele?
- Jaké byly dosavadní rozhodovací praxí zvažovány možné projevy zneužití dominance v předmětné oblasti?
- Jak byl dosavadní rozhodovací praxí v souvislosti s možným zneužitím dominance určen vztah mezi soutěžním právem, ochranou osobních údajů a ochranou spotřebitele?

Předmětem analýzy byla zejména rozhodnutí týkající se fúzí internetových či mobilních společností či velkých technologických podniků a pro účely komparace dále rozhodnutí týkající se platforem z oblasti klasických „kamenných“ trhů.

Za klíčové lze označit zejména rozhodnutí Komise ve věci *Google / DoubleClick*; rozhodnutí Komise ve věci *Microsoft / Skype*; rozhodnutí Komise ve věci *Facebook / WhatsApp*; rozhodnutí Komise ve věci *Microsoft / LinkedIn*; a rozhodnutí Komise ve věci *Microsoft / Yahoo! Search Business.*

Výsledky analýzy předmětných rozhodnutí byly shrnuty v závěru práce.

Závěr

Cílem práce bylo vymezit problémy vyplývající ze specifické povahy prostředí internetových platforem, které by z pohledu soutěžních orgánů mohly v případě zneužití dominance komplikovat vymáhání soutěžního práva, a v návaznosti na to nalézt odpověď na otázku, do jaké míry jsou tyto problémy reflektovány dosavadní rozhodovací praxí.

Ještě, než přejdeme k závěrečnému shrnutí, je nutné uvést následující. Předmětná oblast představuje pro současné soutěžní právo dosud nepoznaný fenomén, který přináší řadu nových koncepčních i technických problémů. Vytyčené potencionální problémy v části třetí vychází z aktuální soutěžněekonomické diskuze, která z povahy věci velmi pružně a rychle na specifika předmětné oblasti reaguje. Adaptace nástrojů soutěžního práva však logicky vyžaduje daleko více času. Je tedy zřejmé, že odborná literatura bude vůči rozhodovací praxi vždy o něco „napřed“. Dále je nutné zmínit, a to zejména ve vztahu k provedené analýze potencionálních projevů zneužití dominance, že analyzovaná fúzová rozhodnutí, ve kterých již Komise byla se specifiky předmětné oblasti konfrontována, nejsou často tak detailní, jak by bývala byla rozhodnutí týkající se přímo zneužití dominance.

Co se týče vymezování relevantních trhů, lze seznat, že v této fázi byla specifičnost předmětné oblasti dosavadní rozhodovací praxí zohledňována, avšak s ohledem na šíři diskutovaných problémů pouze ve velmi omezené míře. Koncepční přístup Komise k vícestrannosti platforem je obecně v souladu s převládajícím názorem odborné veřejnosti. Vícestrannost

trhů však není pro současné soutěžní právo fenoménem až tak novým, protože s ním bylo konfrontováno již v oblasti „kamenných“ trhů.

Velmi omezeně však dosud byly při vymezování relevantních trhů zohledňovány dopady síťových efektů a dynamičnost oblasti. Tato hlediska byla v drtivé většině případů brána v potaz až v rámci následného posuzování tržní síly. Je zřejmé, že se z povahy věci jedná o hlediska abstraktní a výsledky průzkumů trhů, na jejichž základě Komise relevantní trhy vymezuje, berou v potaz již nabízené výrobky či služby. Nelze však vyloučit, že takto staticky prováděné analýzy nepovedou k úzkému vymezení relevantního trhu a v konečném důsledku tak ke zkresleným závěrům ohledně reálné tržní síly dané internetové platformy.

V souvislosti s posuzováním tržní síly internetových platforem lze v dosavadní rozhodovací praxi vysledovat určitý pozitivní vývoj. V rámci posuzování jejich tržních podílů jsou často zohledňovány i rozličné nemonetární jednotky jako např. objemy provedených hovorů či návštěvnost uživatelů, které mohou o reálném tržním podílu lépe vypovídat. Samotný SDEU i Komise však v posledních letech jednotně poukazují na relativnost jejich významu a v rámci posuzování tržní síly internetových platforem jsou stále častěji zohledňována i jiná hlediska.

Prvním z nich je přítomnost síťových efektů, jejichž dopad na tržní sílu soutěžitelů se dosavadní rozhodovací praxe snaží ve velké míře zohlednit. Jejich detailní posouzení poskytla Komise např. v nedávných rozhodnutích *Facebook / WhatsApp* a *Microsoft / LinkedIn.* V nich uvedla i faktory, které mají ve vztahu k síťovým efektům eliminační dopad. Těmi jsou tendence uživatelů k *multi-homingu* či *single-homingu* a dále pak dynamičnost oblasti.

Je však nutno podotknout, že ačkoli jsou tato hlediska v rámci soutěžních analýz zohledňována (což představuje bezpochyby pozitivní směr), není úplně zřejmé, jak, respektive na základě čeho a do jaké míry se tomu tak děje. Komise ve svých

rozhodnutích mluví pouze o obecných souvislostech mezi těmito hledisky a dosavadní rozhodovací praxe dosud nepředstavila žádné analytické modely, na jejichž základě by mohly být vzájemné vztahy mezi nimi exaktně kvantifikovány.

Co se poté týče Big Dat a souvislosti s tržní silou internetových platforem, lze konstatovat, že Komise dosud nijak významně nerozlišuje mezi kvalitou kontrolovaných dat. Dále ani nijak detailně neanalyzuje možnost internetových platforem taková data skutečně využívat. Na tento činitel přitom odborná literatura intenzivně poukazuje. Na druhou stranu je nutné podotknout, že takové detailní posuzování by čelilo značným technickým a technologickým problémům. Povahu dat v dosavadní rozhodovací praxi tak lze charakterizovat jako obecnou komoditu, takové zobecnění však znamená riziko, že analýza povede k zavádějícím závěrům ohledně reálné tržní síly internetových platforem.

Z důvodu absence rozhodovací praxe týkající se přímo zneužití dominance v předmětné oblasti byla v souvislosti s možnými projevy zneužití analyzována fúzová rozhodnutí, v jejichž rámci Komise některé tyto projevy taktéž posuzovala.

Lze konstatovat, že zvažované vylučující projevy se principiálně neliší od projevů známých z oblasti „kamenných" trhů. Dosud byly zvažovány např. praktiky typu vázaných či spojovaných prodejů, na jejichž základě mohou internetové platformy přenášet svojí tržní sílu z jednoho relevantního trhu na druhý. Určitou novinkou jsou potenciální projevy zneužití dominance ve formě znepřístupnění uživatelských dat nebo ztížení či znemožnění interoperability mezi produktem a konkurenčním uživatelským prostředím. Ty jsou z povahy věci klasickým „kamenným" trhům cizí.

V souvislosti s možnými vykořisťujícími praktikami obecně panují obavy ohledně snížení kvality poskytovaných služeb či omezení investic do dalšího vývoje a inovací.

Analýza dosavadní rozhodovací praxe pak přinesla jasnou odpověď na otázku, zda porušení pravidel ochrany osobních údajů či spotřebitele, respektive obecně ochrany soukro-

mí, může být považováno za zneužití dominance ve smyslu čl. 102 SFEU. Soudní dvůr a v souladu s ním i Komise jsou toho názoru, že porušení specifických pravidel ochrany osobních údajů či spotřebitele by nemělo být předmětem aplikace soutěžních pravidel. Zde se evropská rozhodovací praxe rozchází s názorem některých soutěžních orgánů členských států EU, které aplikaci soutěžních pravidel na takové jednání dominantní internetové platformy *a priori* nevylučují.

Zdá se, že vymáhání soutěžního práva v oblasti internetových platforem je stále ovlivněno značnou mírou nejistoty, která může být dána zejména technologickou komplikovaností, dynamičností a komplexností předmětné oblasti. Počet rozhodnutí detailně analyzujících jednotlivá specifika je stále velmi nízký. Často navíc nelze z důvodu specifických podmínek posuzovaného případu závěry obsažené v daném rozhodnutí zobecnit, což na míře právní jistoty taktéž nepřidává.

Současné evropské soutěžní právo dnes stojí před otázkou, jak specifičnost předmětné oblasti související s nepředvídatelným vývojem produktů a existencí revolučních inovací do soutěžněprávních analýz promítnout. Jedná se o hlediska abstraktní, která jsou jen těžko uchopitelná dosavadními nástroji soutěžního práva, ale která mohou mít pro rozhodování v konkrétním případě zásadní význam.

Jejich nedostatečné zohlednění povede k velmi úzkému vymezení relevantních trhů a v konečném důsledku k nesprávným závěrům ohledně reálné tržní síly internetové platformy. Přílišný optimismus ohledně technologického vývoje naopak může vést k příliš širokému vymezení relevantního trhu, k neopodstatněně vysokému očekávání vstupu nových soutěžitelů a tedy v konečném důsledku k podhodnocení reálné tržní síly internetové platformy.

Souvisejícím problémem je pak délka případných řízení pro zneužití dominantního postavení, která i v oblasti klasických trhů činí zpravidla několik let. Je velmi pravděpodobné, že Komise bude po několikaletém řízení sankcionovat jednání,

které z důvodu dynamického vývoje technologií již nebude v době rozhodnutí uživatelsky či technologicky aktuální.

V rámci rozhodování bude muset Komise taktéž prezentovat svojí představu ohledně „ideálního“ fungování on-line prostředí. Právě tento ideál bude výchozím bodem, se kterým bude potencionálně zneužívající jednání dominantní internetové platformy poměřováno. Nastává však problém, jak definovat „ideální“ algoritmus internetového vyhledávače či „optimální“ kvalitu služeb poskytovaných sociální sítí.

Nabízí se tak otázka, zda dynamičnost a komplexnost předmětné oblasti vůbec mohou být regulativně uchopeny, když každá regulace reaguje až *ex post* na nastalou situaci a vede k určitému „zafixování“ stavu. Za pomoci takové regulace nelze reagovat na překotný vývoj, který v krátkém čase přináší inovativní změny, dosud nepoznané obchodní modely a který zásadně mění či zcela ruší dosavadní trhy. Relevantní je tedy obava, zda regulatorní zásahy do předmětné oblasti budoucímu vývoji a tím pádem i celkovému blahobytu spotřebitelů spíše neuškodí.

Použitá literatura:

European Commission. Commission Staff Working Document on Online Platforms, accompanying the document "Communication on Online Platforms and the Digital Single Market"(COM(2016) 288). 24. 9. 2015;

Gebicka, Aleksandra a Heinemann Andreas. Social Media & Competition Law. *World Competition*. 2014, 37(2), 149-172.

ESA — A HINDRANCE TO FURTHER SUPRANATIONALISATION?

Mgr. Martin Farkač
Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, obor Evropská studia

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Martin Farkač

Abstract
The aim of this master's thesis is to assess the relationship between two organisations with competences in relation to European space policy that happen to be in dispute over such competences — the European Union (EU) and the European Space Agency (ESA). The main research question is whether the ESA hinders further supranationalisation of space matters within the EU framework, and the research uses the theory of rational design, which highlights the importance of the Member States[1] as the decisive actors in this question who have to lean one way or the other. This thesis examines the relevant documents issued by the EU and the ESA, and the positions of the Member States of the European Space Agency with regard to this dispute, and concludes that the ESA indeed hinders further supranationalisation of space matters within the EU framework because supranationalisation goes against the positions and interests of the Member States. The only thing that the Member States are willing to do is to adjust the financial procedures with respect to the programmes run by the ESA and funded by the EU to ensure their efficient implementation in compliance with EU rules.

Abstrakt
Cílem této diplomové práce je posoudit vztah mezi dvěma organizacemi s kompetencemi v oblasti evropské vesmírné

[1] Member States with capital first letters will throughout the thesis always refer to the Member States of the European Space Agency.

politiky, které se nacházejí v konfliktu – mezi Evropskou unií (EU) a Evropskou vesmírnou agenturou (ESA). Hlavní výzkumná otázka se táže, zda a do jaké míry brání ESA další supranacionalizaci vesmírných záležitostí v rámci EU. Výzkum je založen na teorii racionálního designu, který zdůrazňuje klíčovou roli členských států jakožto rozhodujících aktérů v této otázce. Práce zkoumá relevantní dokumenty publikované EU a ESA, jakož i pozice členských států ESA s ohledem k tomuto problému a výzkumné otázce a dochází k závěru, že ESA brání další supranacionalizaci vesmírných záležitostí v rámci EU, protože další supranacionalizace by byla proti pozicím a zájmům členských států ESA. Tato překážka dosahuje takové úrovně, že jediné, v čem jsou státy ochotné ustoupit, je upravit finanční procedury ve vztahu k programům, které jsou prováděny ESA a financované EU, a zajistit jejich efektivní implementaci v souladu s pravidly EU.

Keywords
space policy, European Space Agency, European Union, supranationalisation, intergovernmentalism, European space policy, rational design theory

JEL categories:
F55

Diplomová práce dostupná zde:
https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/94966

Introduction

This thesis is concerned with European space policy, and more specifically with the relationship between two bodies with competences in relation to European space policy that happen to be in dispute – the European Union (EU) and the European Space Agency (ESA). The European Commission exerts pressure on the European Space Agency to make it change its

financial regulations, at least in relation to EU space projects, or even to cede its sovereignty. If the Member States of the ESA refuse to accept this, then the European Union must implicitly acknowledge the limits of the scope of European integration with regard to space matters within the EU framework. This thesis looks at the relevant documents issued by the EU and the ESA, and at the positions of the Member States of the European Space Agency[2] with regard to this dispute, through the lens of the rational design theory in order find out whether the Member States will favour the European Space Agency over the EU, or vice versa.

Referring to the full thesis, chapters 1-4 look at the research problem, the current state of affairs, theory and methodology. Chapter 5 presents the institutional and political features of the EU and the ESA with regard to the space domain. Recent developments in the interinstitutional framework are described in Chapter 6, whereas the positions of individual Members States of the ESA are analysed in Chapter 7. The subsequent chapter compares the financial advantages of both bodies for their respective Member States and the last chapter offers conclusions (in Chapter 9 'Discussion' and Chapter 10 'Conclusion' of the thesis).

1. Research problem

The turn of the millennium proved to be significant in many aspects of life, but for space policy in Europe it was indeed a landmark. Where there once used to be just one major actor uniting the European countries with an interest in space and its exploitation – the European Space Agency, founded in 1975 – a second and bigger actor, the European Union, started to look at the domain of space as its own territory.

Building mainly on the framework agreement between the EU and the ESA, signed in 2003, European space policy emerged in 2007 and established another level of cooperation

[2] Member States with initial capital letters will always refer to the Member States of the European Space Agency throughout the thesis.

between the European Space Agency, the European Union and the Member States. Nevertheless, both actors still influence each other outside this agreement as the European Space Agency seems to be a privileged organisation in space industry matters and the European Union poses a threat to the very existence of the European Space Agency, or at least to its independence and procedures. Moreover, the ESA carries out the technical and operational parts of the space projects of the EU, such as Galileo or Copernicus, and should be obliged to ensure that its procedures in regard to those projects conform to EU rules.

The European Space Agency is an intergovernmental organisation with a specific type of financing – the principle of a 'geographical return' ensures that at least 95 % of the contribution of all Member States of the European Space Agency to the agency's budget will return to their country through the contracts with their national industry by the year 2024.

On the other hand, the European Union is a supranational body that prefers a more common approach to public procurement. The most cost-effective offer is favoured and any form of geographical return is prohibited (Ministerstvo dopravy ČR 2014: 23-25). Also, the EU wants to use space for defence purposes, which might be in contradiction to ESA requirements. There is also a difference in membership between these two organisations.

That leaves us in a situation in which an inter-governmental organisation that operates independently of the European Union seems to be – thanks to its procedures – prioritised by some Member States over the European Union, and as a result they may not be willing to concede the field of space technology and research, which is covered by the European Space Agency under the auspices of the European Union. In summary the European Space Agency, because of its very existence, may hinder any further shifting of powers and activities in the space domain towards their

supranationalisation within the framework of the European Union.

This is a very significant problem not only in itself, but also for a broader discussion about the future of European integration. If it is confirmed that the Member States do ultimately reject the shifting of powers to the EU and the supranationalisation of one policy area that is not necessarily a part of the common foreign and security policy, this may be a very strong argument against some federalist and neofunctionalist assumptions[3]. It may also have a normative impact by showing the geographical return principle as a method of financing that the Member States consider to be a more just one in comparison with the common way of dealing with budget, investment and procurement. It would also highlight the importance of the European Space Agency for the future of Europe and the aptitude of the intergovernmental institutional setting in an industrial and research area.

2. Matter untouched?

The impact of the European Space Agency on the scale of European integration within space policy remains to a large extent untouched. The only articles that have covered this topic, at least partially, were published in the *Space Policy* journal and were later supported by the reports of the European Space Policy Institute, with the first papers appearing after the year 2000. The latter nevertheless only touched on this theme significantly in the security dimension, which has a different implication for the cooperation of both subjects and would serve only as a poor source for complex research[4].

---

[3] For the federalist and neofunctionalist assumptions see, for example, Bache, I., 'Theories of European integration', in *Politics in the European Union*, eds Bache, I., George, S. and Bulmer, S., Oxford: Oxford University Press, 2011, pp. 6-11.

[4] This is taken from the article by Nunzia Paradiso (2013).

To briefly sum up the current state of affairs, the authors are not of one mind as to whether the European Space Agency should become an agency of the European Union or whether the EU should become a member of the former, although we can say that the majority of authors prefer the first solution. None of those, unfortunately, assessed whether the European Space Agency could indeed have a direct impact on the level of integration within the European Union. Closest to this point was perhaps the working paper by Florent Mazurelle, Jan Wouters and Walter Thiebaut, entitled 'The evolution of European space governance: Policy, legal and institutional implications'.

3. Theory

Barbara Koremenos et al. (2004) presented, in the book *The rational design of international institutions*, quite a new theory of the same name: the rational design theory. Their basic presumption is that states use international institutions to further their own goals, and that they design institutions accordingly. The most direct implication is that design differences are not random. They are the result of rational, purposive interactions among states and other international actors to solve a specific problem. The rational design theory does not contradict liberal intergovernmentalism. For the understanding of relations between the ESA and the EU, it is very important to acknowledge the decisive position of Member States' governments who are the sole decision-makers in the ESA and who cannot be outvoted in the EU.

This thesis looks at the research problem through the lens of the rational design theory. The liberal intergovernmentalism of Andrew Moravcsik is used as an additional theory to help us understand the processes in the European Union, where, in spite of the supranational actors such as the European Commission, it is the EU Member States who gave birth to the institutions for a reason and who retain control over them. The institutions of course take over some of the powers of the

member states but in the end it is only because the member states allow them to do so and they can change the institutions, modify their competences or even completely abolish them if necessary.

4. Methodology

The main, overarching research question is as follows: 'Does the European Space Agency hinder further supranationalisation of European space policy within the European Union? If so, in what way?'

There are two additional research questions that should help answer the main research question:

- Q1: Do individual Member States want to retain the ESA as an independent organisation under the status quo or do the Member States want to turn the ESA into an agency of the EU, or any other option proposed by the European Commission in the 2014 progress report on establishing appropriate relations between the European Union and the European Space Agency?
- Q2: Do individual Member States want to retain the principle of geographical return and related procedures in the ESA?

The aim of the research is also to understand the motive of the Member State in favouring one option or the other, and to try to connect the positions of the Member States with their argumentation. To achieve this, the positions of the Member States, set out in their strategies, policies and official statements, will be examined if they contain one or more of the following three lines of argumentation: (1) ever deeper integration within the EU as a norm (ideology); (2) profit from an economic perspective (gain); and (3) institutional suitability such as the willingness to solve problems within the best-suited organisation, be it from the perspective of the Member

State, the EU or the ESA (institution). The data on the economic profit will be supported by a comparison of the amount of resources that individual Member States get back in the form of contracts and projects from EU funding and from the ESA through geo-return.

5. Organisations

When the Treaty of Lisbon was ratified in 2009, space policy became an area of interest of the European Union, and one with political, security and economic potential. Space policy falls under the regime of the ordinary legislative procedure, which uses the system of qualified majority voting. To achieve a majority, 55 % of member states must vote in favour (nowadays 16 out of 28) and the proposal must be supported by member states representing at least 65 % of the total EU population. EU procurement rules rely on the best value for money, presuppose that there will be multiple potential bidders and are independent of the contributions that individual countries provide.

The European Space Agency was established in 1975 as an intergovernmental organisation with the mission of providing for and promoting, for exclusively peaceful purposes, cooperation among European states in space research and technology and their space applications. The ESA coordinates and supports the global competitiveness of European industry by coordinating European and national space programmes and through its programmes, by maintaining and developing space technology and encouraging the rationalisation and development of an industrial structure appropriate to market requirements (Convention for the Establishment of a European Space Agency, Ministerstvo dopravy 2014: 19-21).

The main feature of ESA spending is a principle called industrial return, geographical return (geo-return) or *juste-retour*, which applies to the industrial policy of the ESA. Usually, 90-95 % of the ESA's budget is spent on contracts with industry. Industrial policy is therefore an essential tool to motivate Member States to invest in ESA programmes. This

motivation is to a large extent supported by geo-return, ensuring that at least 84 %, although the ideal goal is 100 %, of Member State contributions return to it in the form of contracts with national industry. The ESA further guarantees that, when all activities are accounted for, the geo-return for each Member State will be at least 95 % by the end of 2024 at the latest (similarly, 91 % and 93 % are the targets for 2019 and 2022) (Convention for the Establishment of a European Space Agency, Ministerstvo dopravy 2014: 19-21).

6. Recent development of the interinstitutional framework

In 2014 the 'Progress report on establishing appropriate relations between the European Union and the European Space Agency (ESA)' was published by the European Commission and assessed four options. Under option 1, called 'No change (baseline)', the situation remains unchanged under the terms of the existing EU/ESA framework agreement. Option 2, 'Improved cooperation under the "status quo"' envisages that the EU and ESA remain two separate entities, but the interface between them is adapted based on amendments to the existing EU/ESA framework agreement, and it envisages an improvement of delegation agreements. Option 3 prefers the establishment of a programmatic structure solely dedicated to the management of EU programmes (i.e. 'EU pillar') which would operate as an 'EU-like' environment. In the last option (No 4), the ESA becomes an agency of the EU. The agency would have an EU legal basis and be governed according to EU rules.

The European Commission assessed that option 4 is the most effective option but, on the other hand, recognised the difficulty of its implementation and for the time being there is no consensus among ESA Member States. An external study found that option 3 could be the best option going forward, and the Commission's response was that it sees merits in this option as an effective compromise.

The 2016 space strategy for Europe brought new developments. It showed a weakened position of the European Commission while stating that the ESA remains an important

partner and that the Commission wants to examine potential improvements in governance and simplification measures, which would streamline the applicable rules and accountability requirements, seemingly referring to option 2.

We have to regard this as a reaction to the unchanging position of the Member States of the ESA, who clearly indicated that the ESA's prime position as an independent space agency for Europe governed together by the Member States on an intergovernmental basis with the procurement principle of geo-return shall not change.

7. Positions of the ESA Member States

If we sum up the data on the positions of the respective Member States in a summary table, we will receive the following results (see Table 1 below). The answers in italics in column Q1 – Options signify a less clearly identified position, as do the lower-case letters in the Gain and Institution columns. The upper-case letters, on the other hand, indicate a clearly stated argumentation along the given line.

Table 1: Collated data

Country	Share of EU population	Rank	ESA budget (%)	ESA budget (EUR millions)	Rank	Size	Q1 - Options	Q2 - georeturn	Ideology	Gain	Institution
Germany	16,06%	1	22,7%	858,4	1	big	1 or 2	retain	-	yes	YES
France	13,05%	2	22,7%	855,9	2	big	4	abolish	YES	-	YES
Italy	12,00%	4	14,6%	550,0	3	big	1 or 2	retain	-	-	YES
United Kingdom	12,79%	3	7,9%	300,0	4	*big*	*1, 2 or 3*	retain	-	YES	-
Belgium	2,21%	9	5,5%	206,0	5	medium	*2, 3 or 4*	-	YES	-	yes
Spain	9,09%	5	4,0%	151,2	6	medium	2 or 3	retain but modify	-	YES	-
Sweden	1,96%	13	1,9%	72,3	7	small	-	-	-	yes	-
Netherlands	3,37%	8	1,9%	72,0	8	small	2 (or 3)	retain	-	YES	-
Austria	1,71%	15	1,2%	47,1	9	small	2 (or 3)	retain	-	YES	YES
Poland	7,43%	6	0,9%	34,6	10	small	2 or 3	retain	-	YES	YES
Czech Republic	2,04%	11	0,9%	32,7	11	small	1 or 2	retain	-	YES	yes
Denmark	1,12%	17	0,8%	30,5	12	small	-	-	-	yes	-
Romania	3,87%	7	0,8%	30,0	13	small	-	-	-	-	-
Luxembourg	0,11%	27	0,6%	22,3	14	small	*1, 2 or 3*	-	-	YES	-
Finland	1,07%	18	0,5%	19,4	15	small	-	-	-	-	-
Ireland	0,91%	20	0,5%	17,8	16	small	*1, 2 or 3*	-	-	-	yes
Portugal	2,02%	12	0,5%	17,0	17	small	-	-	-	yes	-
Greece	2,11%	10	0,4%	14,6	18	small	-	-	-	-	-
Hungary	1,92%	14	0,2%	6,2	19	small	-	-	-	-	-
Estonia	0,26%	25	0,1%	2,5	20	small	-	-	-	-	-

We can see that the only country that wishes to abolish geo-return is France, with Spain favouring a slightly modified or weakened regime but overall being in favour of keeping geo-return. Another seven countries have indicated that they wish to retain the principle of geo-return. The argumentation for retaining geo-return was most often connected with the economic gain argumentation (7 out of 8) and less often with institutional suitability (5 out of 8). No country, understandably, connected the argumentation for retaining it with the deepening of European integration, as France did when it argued for abolishing this principle.

Belgium and France are the only countries that could possibly accept option 4, making the ESA an EU agency, with France being strong on this point. We can see that this option is thus connected with the ideology and institution line of argumentation. For the other countries, option 2, improved status quo, seems to be the most acceptable one based on their presented positions. Options 1 (status quo) and 3 (EU pillar) gained comparable support, which was slightly lower than for option 2. Option 1 was connected mainly to the gain line, option 2 to the gain and institution lines and option 3 to the gain line and to a lesser extent the institution line.

It is also interesting to note that all three of the biggest contributors mentioned institutional suitability in their reasoning, thus underlining the presumption of the rational design theory that this aspect does indeed matter in the decision-making process of the states.

If we now compare the data set with the first hypothesis, we can see that even the states that contribute the most are in favour of retaining the principle of geo-return, with only France being against and Spain favouring a partial change. On the other hand, as no countries with smaller contributions expressed a negative response in relation to retaining geo-return, it would not thus be completely right to justify the null hypothesis. We can therefore conclude that only the second part of the hypothesis is correct and state that **the smaller**

the contributions of the Member State, the more likely it is to favour retaining geo-return.

As regards the second hypothesis, the conclusion is very similar. The most populous states do not necessarily want to transform the ESA into an EU agency — only France (ranked 2nd) and possibly Belgium (9th) would accept this option. There is no trend with regard to the specific option though. Similarly to the first hypothesis, we can conclude that **the smaller the population of the Member State, the more likely it is to oppose the transformation of the ESA into an EU agency**, as the null hypothesis will not be completely suitable to describe the situation.

8. Comparison of financial advantages

The aim of this part is to examine which ESA Member States have a higher return coefficient from the EU programmes than from the ESA, and thus to determine which organisation is, in financial terms, more advantageous for each Member State of the ESA. The data for the comparison were retrieved from calls for proposals on space under the seventh framework programme for research and technological development (FP7), from European Commission internet data on the budget of the EU/EC (including Galileo and national contributions to the budget) and from the annual reports of the ESA for 2012, 2013 and 2014.

The results prove that for the majority of Member States, the principles of the ESA prove to be more attractive and advantageous than the EU open competition. Only the countries with large budgets for space – the top four in Europe consisting of France, Germany, Italy and the United Kingdom – plus Luxembourg seem to be able either to achieve a higher return coefficient from the EU, or at least to get quite close to the ESA geo-return. Nevertheless, the ESA budget still remains the main tool for space-related contracts in the EU that is incomparably more advantageous for new or small countries. Based on these facts, we could presume that the

ESA will probably remain the organisation with the larger share of the European 'space economy', and integration within the EU framework will have to deal with this limit. The outlook may of course change at the end of the 2014–2020 financial period and we will be able to assess the returns from Horizon 2020 and other EU programmes.

Table 2: Comprehensive comparison II – simulation (countries for which data are unavailable are given an estimated average of EUR 6 million from FP7)

Country	share of EU budget	Galileo (G) expenditure	return coef.	FP7 expenditure	return coef.	G+FP7 return coef.	ESA aver. weighted amount p.a.	ESA return coef.	G vs.ESA	FP7 vs. ESA	G+FP7 vs. ESA
Austria	2,33%	0,10	0,002	16,64	1,10	0,227	323,70	0,999	-0,998	0,10	-0,772
Belgium	3,16%	16,01	0,202	32,59	1,59	0,486	1392,20	0,980	-0,778	0,61	-0,493
Czech Republic	1,24%	6,33	0,204	6,00	0,74	0,315	34,05	0,950	-0,747	-0,21	-0,635
Denmark	2,10%	0,17	0,003	6,00	0,44	0,093	181,33	0,953	-0,950	-0,51	-0,860
Finland	1,65%	0,16	0,004	18,79	1,75	0,363	131,10	0,954	-0,950	0,80	-0,591
France	17,75%	1 264,31	2,838	111,06	0,96	2,452	6034,27	1,017	1,821	-0,05	1,435
Germany	19,89%	850,32	1,704	93,21	0,72	1,501	4530,00	1,016	0,688	-0,30	0,485
Greece	1,99%	0,00	0,000	6,00	0,46	0,095	34,10	0,991	-0,991	-0,53	-0,896
Ireland	1,27%	0,16	0,005	6,00	0,73	0,154	96,90	0,966	-0,961	-0,24	-0,812
Italy	13,57%	179,57	0,527	63,01	0,71	0,566	3080,57	1,026	-0,498	-0,31	-0,460
Luxembourg	0,26%	19,11	2,909	6,00	3,53	3,036	50,03	0,950	1,959	2,58	2,086
Netherlands	3,78%	3,10	0,033	33,43	1,36	0,306	673,57	1,117	-1,084	0,25	-0,811
Norway				21,38			280,30	0,953			
Poland	3,07%	0,16	0,002	6,00	0,30	0,064	16,30	0,670	-0,667	-0,37	-0,606
Portugal	1,49%	0,39	0,010	6,00	0,62	0,136	86,33	0,974	-0,964	-0,35	-0,839
Romania	1,11%	0,00	0,000	6,00	0,84	0,172	13,55	0,707	-0,707	0,13	-0,535
Spain	9,14%	9,29	0,040	47,44	0,80	0,196	1235,97	1,009	-0,969	-0,21	-0,813
Sweden	2,68%	0,10	0,002	6,00	0,34	0,072	514,87	0,981	-0,980	-0,64	-0,909
Switzerland							784,50	0,980			
United Kingdom	10,70%	159,63	0,595	93,13	1,34	0,748	1873,10	0,988	-0,394	0,35	-0,241

Conclusion

The ESA indeed seems to hinder the shifting of powers to the EU to the extent that the only thing that the ESA is willing to modify in relation to the status quo is that it will ensure a better way of complying with the EU regulations with respect to the programmes funded by the EU, thus underlining what is already mentioned in the framework agreement and what the Commission proposes under option 2 of the 2014 progress report. Any further shifting of powers is unacceptable for the ESA as it clearly highlighted that its independence as

an intergovernmental organisation and the preservation of geo-return will be the main pillars on which any future agreement should be built.

With the space strategy for Europe, even the Commission seems now to be turning to option 2, possibly as a result of the lack of development and the opposition to the previous proposals aiming at options 3 and 4. It is also important to note that there is a difference in the positions of the Council of the European Union and the Commission as, in its conclusions and accepted documents, the Council did not adopt anything specifically asking for the further supranationalisation of the activities and processes of the ESA after the ratification of the Treaty of Lisbon. The Council always aimed at better and closer cooperation and rapprochement of the EU and the ESA. Therefore it is clear that the position of the member states differs from the position of the Commission.

As regards the research hypotheses, the following statements seem to be true: (1) the smaller the contributions of the Member State, the more likely it is to favour retaining geo-return; and (2) the smaller the population of the Member State, the more likely it is to oppose the transformation of the ESA into an EU agency.

Looking at the conclusions deriving from the analysis of individual Member States, most are behind the preservation of the intergovernmental nature of the ESA and of geo-return, with France being the only stakeholder openly supporting an option to the contrary. As the gain was the way of argumentation most often identified, the findings of the comparison of the return on investment become even more important. Remember that for all Member States except for Germany, France and Luxembourg, the ESA geo-return is more efficient than the EU programmes. But even Germany openly declares support for ESA independence and geo-return. Even for big countries with a strong and well-developed space industry and research sector, the security of return on

investment seems to prevail over the option to eventually gain more in a completely open competition. We should also not forget the strong argumentation praising the institutional suitability of the ESA to handle space-related activities. This further strengthens the position of the ESA as the preferred organisation for the near future. There was and still is a window of opportunity for the Member States to supranationalise space activities within the EU framework, but they simply refuse to use it because it does not suit their interests, thus confirming the salient role of the states and national governments for any decision on further and deeper integration.

References

Bache, I., 2011, 'Theories of European integration', in Bache, I., George, S. and Bulmer, S. (eds), *Politics in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, pp. 6–11.

Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Space strategy for Europe (COM(2016) 705).

Convention for the Establishment of a European Space Agency 1975 (incl. later amendments).

Framework Agreement between the European Community and the European Space Agency, 2004.

Koremenos, B. et al., 2004, *The rational design of international institution*, New York: Cambridge University Press.

Mazurelle, F. et al., 2009. 'The evolution of European space governance: Policy, legal and institutional implications', *Working Paper* No 25, Leuven: Leuven Centre for Global Governance Studies [cit. 2017-11-28], Dostupné z: (https://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/working-papers/wp135e.pdf).

Ministerstvo dopravy ČR, *National space plan 2014–2019*, Prague: Ministerstvo dopravy ČR, 2014.
Paradiso, N., *The EU dual approach to security and space: Twenty years of European policy making,* Vienna: European Space Policy Institute, 2013.
Report from the Commission — Progress report on establishing appropriate relations between the European Union and the European Space Agency (ESA), (COM(2014) 56 final).

PROMĚNY KONCEPTU SLAĎOVÁNÍ RODINNÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA NA ÚROVNI EU

Bc. Veronika Kandusová
Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, Katedra veřejné a sociální politiky

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Veronika Kandusová

Abstrakt:
Cílem práce je zjistit, jakým způsobem se proměňoval koncept slaďování rodinného a pracovního života na úrovni Evropské unie v průběhu let 1995 až 2016, a to na základě toho, v jakém kontextu je zmiňován, a s jakými oblastmi politik je spojován. Slaďování je časově stabilně se vyskytující koncept, nejvíce v dokumentech Evropské strategie zaměstnanosti a dokumentech sociální politiky. Na základě obsahové a kategorické analýzy je vyvozen závěr, že ačkoliv je slaďování definováno jako téma rovnosti mezi pohlavími, cíle častěji sledují cíle ekonomické a cíle trhu práce. Jako nejčastější politiky jsou zmiňovány politiky rodičovských dovolených a politiky související se službami péče o děti, které jsou často kontextuálně rámovány cílem většího zapojení žen na trhu práce.

Abstract:
The aim of this thesis is to analyse how the concept of work-life balance is constructed and defined at the European Union level. The European Commission's working documents from 1995 to 2016 have been gathered and subjected to category and content analysis in order to analyse the definitions. Reconciliation policies and work–life balance occur in 152 documents over the period studied. Even though the 'reconciliation policies are part of equality policies' argumentation is often stressed, the goals expressed are more connected to employment policies and economic policies, with economic growth being the main goal. The most represented policy areas are leave-related policies, mainly parental leave,

and childcare services, connected to the goal of bringing more women into the labour market.

Klíčová slova:
Slaďování rodinného a pracovního života; obsahová a kategorická analýza; Evropská unie; Evropská komise; konstrukce konceptů; rovné příležitosti mezi muži a ženami

Klasifikace JEL:
I310

Diplomová práce dostupná zde:
https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/87064

Úvod:
Evropská unie je považována za významného aktéra na poli rovných příležitostí pro muže a ženy, pyšnící se historicky dlouhým závazkem v této oblasti již od počátků Evropské unie, kdy Římská smlouva z roku 1957 hovoří o stejné odměně za práci mezi pohlavími (Článek 157 Smlouvy o EU (bývalý článek 141 Smlouvy o ES)). Ačkoliv byl tento požadavek spíše spojen se zajištěním spravedlivé soutěže na trhu práce a tedy s požadavky trhu obecně, i tak představuje důležitý závazek na poli rovných příležitostí (Lewis 2006: 420). Často skloňovaným tématem, které je v evropské politice řazeno do oblasti rovných příležitostí, je pak slaďování rodinného a pracovního života, které patří k centrálním tématům evropské genderové politiky (Stratigaki 2004: 30).

Slaďování rodinného a pracovního života se během 70. a 80. let vyvíjelo společně s tématem rovných příležitostí, nicméně jeho užívání nabralo v 90. letech jako téma evropské politiky na intenzitě. Tento vývoj a zvýšení zájmu o téma slaďování bývají spojovány se sílícími obavamiz demografických společenských změn, nových rodinných uspořádání a silou tématu zaměstnanosti v agendě Evropské unie, kdy lékem na nízkou zaměstnanost měly být právě vhodné politiky umožňu-

jící sladění rodinného a pracovního života (Lewis 2006: 421). Někteří dokonce tyto paralelní proudy obav z „demografické tikající bomby“ přímo označují za důvod zúžení zaměření politiky rovných příležitostí především jen na slaďování rodinného a pracovního života, rámované jako téma zaměstnanosti a trhu práce (Duncan 2002: 309). Tato práce vychází z předpokladu, že to, jak zvučným tématem se slaďování stalo, není pouhým výsledkem těchto celospolečenských změn a vývoje. Téma bylo i značně protežováno a podoba této debaty ovlivňována činností nadnárodních organizací, v evropském prostoru pak především právě Evropskou unií (Mahon 2005).

Koncept slaďování se stává jako významné téma evropské politiky předmětem řady studií (např. Broughton 2011; Lewis, Gambles a Rapoport 2007) a Evropská unie je na tomto poli považována za důležitého aktéra (např. Crompton 2005: 2). Mnoho studií se věnuje tomu, jaké politiky byly v této oblasti v průběhu let prosazeny (např. Caracciolo di Torella a Masselot 2010), jaké politiky slaďování rodinného a pracovního života jsou v dispozici v jednotlivých členských státech (např. Poelmans 2005; Daly 2005), případně do jaké míry se jim daří toto slaďování umožňovat (např. Broughton 2011).

Méně pozornosti je ale věnováno tomu, jak je koncept slaďování rodinného a pracovního života uchopován, v jakých kontextech je na úrovni Evropské unie explicitně zmiňován, a jestli a jak se tento koncept v průběhu let měnil. Právě toto bílé místo si klade za cíl vyplnit tato diplomová práce. Práce zkoumá, jakým způsobem se proměňoval koncept slaďování rodinného a pracovního života na úrovni Evropské unie v letech 1995 až 2016. Samotný koncept je explicitně definován jen zřídkakdy, a proto jeho proměny ve smyslu posunů, rozšíření či redukcí budou sledovány zejména prostřednictvím toho, v jakých souvislostech je zmiňován, a to se zaměřením na 1) tematické oblasti politik a 2) pojmy, které jsou s konceptem slaďování rodinného a pracovního života spojovány. Cílem práce je tedy zjistit, v jakých kontextech je pojem

slaďování rodinného a pracovního života používán, s jakými oblastmi politik spojován, a tedy jak je tímto kontextem definován v dokumentech Evropské unie.

Hlavní výzkumné otázky této práce jsou:

1. V jakých typech a oblastech dokumentů Evropské unie se objevuje koncept slaďování rodinného a pracovního života v průběhu sledovaných 22 let?
2. S jakými jinými pojmy je koncept slaďování rodinného a pracovního života spojován v dokumentech Evropské unie, jak často a v jakém kontextu?
3. S jakými oblastmi politik je koncept slaďování rodinného a pracovního života spojován v dokumentech Evropské unie, jak často a v jakém kontextu?
4. Jaké jsou konkrétní změny v chápání konceptu slaďování rodinného a pracovního života v průběhu sledovaných 22 let na úrovni Evropské unie?

1. Pojmy ve veřejné politice a případ slaďování rodinného a pracovního života

Jak hlásá tzv. argumentativní obrat ve veřejné politice, jazyk není jen nezávislým vyjádřením názoru, ale může sloužit i jako nástroj k ovlivnění společného chápání problému a konstruovat to, jak se o problémech mluví a jak jsou chápány. Jak jsou koncepty popsány a podávány, ovlivňuje nejen jejich definici, ale například i jejich úspěšnost ve veřejném prostoru. Rámování pojmů ve veřejné politice, proměny jazyka a kontextu jsou proto důležitou součástí veřejněpolitického výzkumu (Rochefort a Donelly 2012: 190).

Z tohoto poznání vychází i interpretativní přístup, který je založen na myšlence, že jako jeden z rozdílů lidského světa vůči světu přírody je právě vytváření významů a chápání toho, co se v tomto lidském světě odehrává. Toto vytváření významů je ale viděno jako značně živý proces plný interpretací závisejících na specifických kontextech (Yanow 2007: 405-407). Z toho důvodu je žádoucí sledovat měnící se kontexty

a definice pojmů ve veřejné politice, jelikož není možné předpokládat, že kontext zůstává neměnný. Interpretativní přístup tedy zdůrazňuje roli slov (ať již mluvených či psaných), pojmů, významů, jež nesou, a kontextuálních vztahů mezi nimi.

Toto je i případ pojmu „slaďování rodinného a pracovního života“. Ustálená definice termínu chybí, stejně tak konsensus toho, co vše v sobě koncept zahrnuje. Část literatury tento nedostatek definice nereflektuje, a často je tento termín používán jako něco samozřejmého a daného (např. Broughton 2011; Morgan 2009). Další část si tohoto nedostatku všímá a problematizuje užívání různých pojmů, které jsou v anglickém jazyce s touto oblastí spojovány, jako je „work life balance“, „work family balance“, „reconciliation policies“, „family friendly policies“ a další (Caracciolo di Torella a Masselot 2010: 4; Lewis, Gambles, Rapoport 2007: 360). Například v 90. letech přišel dle některých autorů jak lingvistický, tak i významový posun, když se místo „work-family policy“ začalo mluvit o „work-life balance“, čímž se význam rozšířil z „rodinného života“ na celkově „soukromý život“ (Lewis, Gambles a Rapoport 2007: 360). Koncept slaďování rodinného a pracovního života tedy rozhodně není statický a i v průběhu času se mění to, jak je chápán, stejně jako směr výzkumu a konkrétní cílové politiky

Nutnost slaďování rodinného a pracovního života je často artikulováno nadnárodními organizacemi – jak Evropskou unií, tak i například Organizací pro hospodářskou spolupráci a vývoj (Mahon 2005: 1; Littig 2008: 4). A tyto vlivné organizace mají následně vliv na to, jak je s touto problematikou zacházeno, včetně definice slaďování jako problému a následných řešení. Práce navazuje na Stratigaki, která ukazuje, jakým způsobem se koncept vyvíjel do roku 2002. Slaďování bylo nejdříve součástí tématu rovnosti mezi pohlavími, kdy bylo používáno jako cíl genderové politiky a vyrovnání nerovného postavení žen souvisejícího s nepřiměřeně velkým zatížením rodinnými povinnostmi. Autorka ale sleduje vývoj k cíli čistě tržnímu či ekonomickému, vážící se na cíl vyšší

zaměstnaností žen (Stratigaki 2004). Vliv obav z demografických změn na téma slaďování reflektují i další autoři (Lewis 2006: 426; Duncan 2002).

2. Metodologie

Vzhledem k omezeným kompetencím Evropské unie na poli sociální politiky patří k nejpoužívanějším nástrojům především tzv. „měkké právo“, dokumenty často označované za informační a přesvědčovací. Jedná se o různé politické aktivity a kampaně – rozličné programy, akční plány a politické priority (Golinowska a Žukowski 2009: 300-303). Výzkum zahrnoval jak analýzu legislativních návrhů, tak i právě dokumentů měkkého práva, které jsou v oblasti sociální v Evropské unii stěžejními.

Politické kompetence na poli sociální politiky připadají především Evropské komisi, proto se výzkum zaměřil na dokumenty Evropské komise, tzv. pracovní dokumenty – jedná se o návrhy politik, případně pozměněné návrhy, strategické dokumenty, reporty, programy schůzí a další dokumenty interní potřeby. V těchto dokumentech vydanými mezi roky 1995 až 2016 bylo celkem 142 dokumentů zařazeno do výzkumu, jelikož se v nich zobrazoval pojem slaďování rodinného a pracovního života. Na těchto dokumentech byla provedená obsahová a kategorická analýza v částech, kde se vyskytoval daný pojem. Během výzkumu bylo kontrolováno na 18 644 dokumentů, jelikož každý rok Evropská komise vydává na přibližně 800 těchto pracovních dokumentů týkajících se různých oblastí. Dokumenty byly dostupné skrz databázi EUR-Lex, která je veřejně přístupná, dokumenty jsou přidávány a aktualizovány pravidelně, a jejich seznam by měl být vyčerpávající.

V zařazených dokumentech byly vyznačeny tzv. citace – části, které mluvily o slaďování rodinného a pracovního života. U každé z citací byly hledány koncepty, které byly přímo spojeny s konceptem slaďování. Toto bylo provedeno odlišně pro oblasti politik (např. politiky a služby péče o děti) a pro ostatní koncepty (např. rovnost pohlaví; moderní organizace práce).

Následně byly tvořeny kategorie a podkategorie, které byly tvořeny induktivně. Cílem vždy bylo co nejvíce omezit počet hlavních kategorií, nicméně zachovat co nejvíce možných významových rozdílů mezi pojmy. Hledaly se společné významy a tematické oblasti, které spojují tyto pojmy. Na konci analýzy byly dva odlišné sety kategorií – jeden pro oblast politik a jeden pro pojmy spojené se slaďováním, s drobnými odlišnostmi mezi zkoumanými dvěma druhy dokumentů.

3. Kategorická analýza: definice slaďování rodinného a pracovního života

Kategorická a obsahová analýza se zaměřila na dvě nejvýznamnější oblasti, v nichž se koncept slaďování objevuje: Zprávy o rovných příležitostech mezi muži a ženami a dokumenty spojené s Evropskou strategií zaměstnanosti. Pravidelně vydávané dokumenty umožnily sledovat vývoj tohoto konceptu v čase. Napříč těmito dvěma druhy dokumentů byly identifikovány kategorie, které sestávaly z pojmů, s nimiž je slaďování rodinného a pracovního života spojováno, společně s kontextem a zastoupením pojmů četnostně a v průběhu času. To nám umožňovalo vidět významy, které jsou v EU se slaďováním rodinného a pracovního života spojovány. Tyto kategorie jsou (až na dvě okrajové kategorie nalezené ve Zprávách) zaznamenány v tabulce 1 níže.

Jako čtyři nejvýznamnější kategorie, jež sdružují koncepty spojované se slaďováním rodinného a pracovního života, byly identifikovány: Trh práce, Demografické a společenské změny, Práce doma a péče v rodině, a Rovné příležitosti. Každá z kategorií je specifická tím, jakým způsobem je v nich vysvětlován a rámován koncept slaďování a co nám tedy o jeho implicitní definici v dokumentech říká Evropské komise. Nejčastější kategorií v obou sledovaných skupinách dokumentů byly Rovné příležitosti, kdy pojmy z této kategorie se objevují opakovaně a stabilně v čase ve sledovaných 22 letech. Nejčastěji se jednalo o jednoduché proklamování toho, že téma slaďování rodinného a pracovního života je tématem rovných

příležitostí mezi muži a ženami. Dále také argumentace, které slaďování rámovala jako cestu, jíž by se dala zlepšit pozice žen na trhu práce – vyrovnání platových rozdílů, možností kariérního růstu a dalších obtíží. Již méně často se jako cíl slaďování explicitně definovalo zlepšení pozice žen ve společnosti, tedy například větší účast na rozhodování, větší nezávislost a obecně emancipace.

Kategorie Práce v domácnosti a péče v rodině a pojmy v nich obsažené tuto emancipaci žen sledovaly, z pozice vyrovnávání rozdílů mezi tím, kolik času tráví ženy prací v domácnosti a okolo rodiny oproti času, který nad touto neplacenou činností tráví muži. Politiky slaďování jsou z tohoto pohledu viděny jako něco, co může otcům a mužům umožnit strávit více času s rodinou a ženám umožnit strávit více času v placeném zaměstnání, když jim od této péče a práce v domácnosti bude uleveno.

Časově stálá a druhá nejdůležitější kategorie je Trh práce. Slaďování rodinného a pracovního života je definováno jako nutnost z hlediska míry zaměstnanosti a ekonomického růstu. Slaďováním docílíme využití ženského (ekonomického) potenciálu na trhu práce.

Zajímavou kategorií byly Demografické a společenské změny. Tato kategorie sdružovala pojmy jako je plodnost, porodnost, stárnutí populace či tlak na veřejné finance. Slaďování je zde odpovědí na výzvy demografické krize a změn v uspořádání rodin (to ale v menším měřítku). Politiky slaďování potřebujeme z důvodu nízké porodnosti a snižování počtu populace v produktivním věku, tedy potřebujeme jak zvýšit touhu a možnosti pro to mít více dětí, tak i počet pracujících lidí a jejich závazek na trhu práce.

Tabulka 1: Identifikované kategorie pojmů nalezených ve Zprávách a dokumentech EES, společně s kontextem a výskytem

Kategorie Trh práce		Kategorie Demografické a společenské změny	
Kontext	Slaďování nutné z hlediska míry zaměstnanosti a ekonomického růstu; ženský potenciál na trhu práce; slaďování jako součást moderní organizace práce	**Kontext**	Slaďování jako řešení demografické krize a změn v rodinách; slaďování jako odpověď na nízkou porodnost a snižování populace v produktivním věku
Spojení s jinou kategorií?	Demografické a spol. změny	**Spojení s jinou kategorií?**	Trh práce (ekonomický růst)
Zprávy o rovných příležitostech	Časově stabilní kategorie; pětina všech pojmů; především ekonomický potenciál žen a zaměstnanost	**Zprávy o rovných příležitostech**	Časově nestabilní; v polovině dokumentů; především demografické změny
Evropská strategie zaměstnanosti	Časově stálá kategorie; třetina všech pojmů; především ekonomický potenciál žen; občas pracovní podmínky	**Evropská strategie zaměstnanosti**	Časově nestabilní; okrajová kategorie
Kategorie Rovné příležitosti		**Kategorie Práce v domácnosti a péče v rodině**	
Kontext	Slaďování jako součástí politiky rovnosti; slaďování jako řešení znevýhodnění žen na trhu práce a ve společnosti	**Kontext**	Slaďování jako řešení nerovného podílu práce v domácnosti a péče v rodině mezi pohlavími;
Spojení s jinou kategorií?	Trh práce (pozice žen na trhu práce) Práce v domácnosti a péče v rodině	**Spojení s jinou kategorií?**	Rovné příležitosti Trh práce (znevýhodnění žen)
Zprávy o rovných příležitostech	Časově stabilní; v každé Zprávě; nejpočetnější; především obecné rámování do rovných příležitostí a pozice žen na trhu práce	**Zprávy o rovných příležitostech**	Časově stabilní; v téměř každé Zprávě; pomoci otcům zpátky do rodin a ženám na trh práce
Evropská strategie zaměstnanosti	Časově stabilní; polovina pojmů; především obecné rámování do rovných příležitostí a pozice žen na trhu práce; občas gender mainstreaming	**Evropská strategie zaměstnanosti**	Časově nestabilní; okrajová kategorie

Zdroj: autorka

Tabulka 2: Identifikované oblasti politik nalezené ve Zprávách o rovných příležitostech a v dokumentech Evropské strategie zaměstnanosti

TYP DOKUMENTU	OBLASTI POLITIK				
	Flexibilní formy práce	**Dovolené**	**Služby péče**	**Daně, penzijní systémy**	**Aktivní politiky zaměstnanosti**
Zprávy o rovných příležitostech	Důležitá kategorie (15 %)	Dominantní kategorie (40 %); rodičovská stabilní v čase, ostatní nárůst v čase	Důležitá kategorie (30 %); péče o děti zmiňována pravidelněji	Okrajová kategorie (5 %)	Okrajová kategorie (1 %)
Evropská strategie zaměstnanosti	Důležitá kategorie (20 %)	Důležitá kategorie (20 %); hlavně rodičovská	Dominantní kategorie (40 %); péče o děti i ostatní závislé osoby	Okrajovější kategorie (10 %); souvislost s rovnými příležitostmi	Okrajová kategorie (5 %)

Zdroj: autorka

Významy a kontext konceptu slaďování rodinného a pracovního života jsou také spolutvořeny oblastmi politik a konkrétními opatřeními, s nimiž je spojován. Různorodé politiky „dovolených" a služby péče o děti a ostatní závislé osoby byly dvěma dominujícími kategoriemi. Ve Zprávách o rovných příležitostech to byly především politiky „dovolených", nejčastěji a v čase nejstabilněji zmiňovaná rodičovská dovolená, kdežto mateřská a otcovská dovolená nabíraly na důležitosti až v průběhu let. V dokumentech Evropské strategie zaměstnanosti byly častěji zmiňované služby péče o děti a ostatní závislé osoby, kdy tato kategorie tvořila téměř polovinu ze všech nalezených oblastí politik, viz tabulka 2. Další důležitou kategorií v obou typech dokumentů pak byly odkazy na flexibilní formy práce. Naprosto dominujícími kategoriemi jsou politiky „dovolených" a politiky služeb péče, dohromady tvořící mezi 60 až 75 % všech odkazů k politikám napříč zkoumanými dokumenty.

4. Závěr a diskuze

Všechny tyto závěry a výsledky nám ukazují, jak Evropská unie formuje a formovala definici, jaké rámce a významy vítězily a vítězí v procesu konstrukce, a jaká definice společného problému a jeho řešení byla vytvořena v rámci procesů a nástrojů Evropského sociálního modelu.

Z vysledovaných významů se nejčastěji objevovala proklamace o tom, že slaďování patří do politik rovných příležitostí a tak má být chápána. Rovné příležitosti jsou chápány velmi úzce, se zaměřením především na problémy, které pociťují ženy v přístupu na trh práce. I taková kategorie významu, která slaďování rámovala jako řešení nerovného podílu práce v domácnosti a v rodině mezi pohlavími, toto často neviděla jako konečný cíl, ale jako umožnění ženám více pracovat v placeném zaměstnání. Často se vyskytující rámování slaďování jako něčeho, co umožní využití ekonomického potenciálu žen ve prospěch ekonomického růstu a politiky zaměstnanosti, pak jen tento směr uvažování potvrzovalo. Toto ukazuje velmi silné zakotvení politiky slaďování rodinného a pracovního života v politikách zaměstnanosti a hospodářských obecně. Na základě výše uvedeného se tedy spíše zdá, že politiky slaďování jsou spojovány s politikami rovného zacházení spíše proklamativně, kdežto ekonomická dimenze a význam slaďování jako nástroj hospodářské politiky silně dominuje.

Slaďování pak lze interpretovat jako koncept, do kterého se promítají různé zájmy i z jiných oblastí, a kde se mění významy i v průběhu času. Toto je například situace definování slaďování jako řešení demografické krize, tedy jako řešení porodnosti a menšího podílu produktivní populace. Zdá se ale, že kolem roku 2010 začalo toto rámování ubývat na intenzitě.

Problematizovat bychom ale neměli jen objevené pojmy a významy, ale také ty, které se naopak vůbec neobjevují. Kromě vytrácení rámování týkající se zájmu dítěte je s podivem, že pouze jedinkrát se mezi zaznamenanými pojmy objevil pojem „well-being“, tedy spojování politik slaďování s cílem zvýšit obecně spokojenost lidí. Slaďování dlouhou do-

bu bylo a stále je předmětem zájmu výzkumníků z důvodu, že s konfliktem mezi prací a osobním životem jsou spojovány negativní důsledky na život jednotlivců, jako je stres a konflikty v rodině (např. Lane a Bäck-Wiklund 2011). Obdobně se zde neobjevuje rámování slaďování jako negativního důsledku intenzifikace povinností na trhu práce, jak je často debatováno ve výzkumné sféře (např. Chung 2012), ale naopak jsou nové formy a organizace trhu práce viděny jako něco, co může umožnit lepší možnosti slaďování rodinného a pracovního života.

Jedno ze zjištění Stratigaki je to, že došlo k zúžení cíle zvyšování kvality života a rovného zacházení ve všech sférách k mnohem užšímu, vyjádřenému i politikami, které se více soustředí na služby péče o děti a rozšiřování rodičovských dovolených, tedy hlavně nástroje zaměřené na pracující matky (2004: 41). To tento výzkum potvrzuje, jelikož tyto oblasti politik jsou dominantními oblastmi ve zkoumaných dokumentech EU. Nárůst zájmu ale vidíme i u politik zaměřených na muže, především otcovská dovolená.

Opět je zajímavé se ptát, jaké politiky se zde vůbec neobjevují. Ačkoliv slaďování se zpočátku objevovalo v kontextu úvah o snižování standardní pracovní doby (Naithani 2010: 149), taková oblast zde zaznamenána nebyla. Ani nároky trhu práce na jednotlivce a možná politická řešení, jak již bylo zmíněno, nejsou předmětem zájmu. Kvalita práce jako pojem se zde objevovala velmi zřídka. Neartikulované cíle, jako je zvyšování spokojenosti jednotlivců a rodin a zájem o děti, případně menší zájem o rovnost pohlaví v jiných oblastech než je trh práce, dávají za pravdu pesimistickým zjištěním o zužování a proměně konceptu slaďování rodinného a pracovního života.

Literatura

Broughton, Andrea, 2011. EU Level: Reconciliation of work, private and family life in the European Union. In: *Eurofound* [online]. [cit. 2017-05-18]. Dostupné z: https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/

articles/quality-of-life/eu-level-reconciliation-of-work-private-and-family-life-in-the-european-union
Caracciolo di Torella, Eugenia a Annick Masselot, 2010. *Reconciling work and family life in EU law and policy*. New York, NY: Palgrave Macmillan. ISBN 978-023-0543-058.
Crompton, Rosemary a Clare Lyonette, 2005. Work-life 'balance' in Europe. *GeNet Working Paper No. 10* [online]. 1-32 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/file.PostFileLoader.html?id=551d4412d767a6d1238b4575&assetKey=AS%3A273748547047428%401442278147614
Daly, Mary, 2005. Changing family life in Europe: Significance for state and society. *European Societies*. **7**(3), 379-398. DOI: 10.1080/14616690500194001. ISSN 1461-6696. Dostupné také z: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616690500194001
Duncan, Simon, 2002. Policy Discourses on 'Reconciling Work and Life' in the EU. *Social Policy and Society* [online]. **1**(04), 305-315 [cit. 2017-05-19]. DOI: 10.1017/S1474746402004050. ISSN 1474-7464. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2005/SOC118/um/313785/Duncan.pdf
Golinowska, Stanisława a Maciej Żukowski, 2009. European social policy (supranational). In: GOLINOWSKA, Stanisława, Peter HENGSTENBERG a Maciej ŻUKOWSKI. *Diversity and Commonality in European Social Policies: The Forging of a European Social Model*. Warsaw: Friedrich-Ebert-Stiftung, s. 295-319. ISBN 978-83-7383-347-0.
Chung, Heejung, 2012. Explaining work-life conflict of men and women across Europe: disentangling the impact of social policy. *Working paper for the 2012 ESPAnet conference* [online]. Edinburg, 1-34 [cit. 2017-04-16].

Dostupné z: http://www.citsee.ed.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0005/88979/Chung_-_Stream_12.pdf

Lane, Linda a Margareta Bäck-Wiklund, 2011. Perceived work-life conflict among Swedish women in dual-earner families. In: ADDIS, Elisabetta, Paloma DE VILLOTA, Florerence Degavre a John Eriksen. *Gender and Well-Being: The Role of Institutions*. London: Ashgate, s. 221-240. ISBN 9781409407058.

Lewis, Jane, 2006-4-1. Work/family reconciliation, equal opportunities and social policies: the interpretation of policy trajectories at the EU level and the meaning of gender equality. *Journal of European Public Policy*. 13(3), 420-437. DOI: 10.1080/13501760600560490. ISSN 1350-1763. Dostupné také z: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13501760600560490

Lewis, Suzan, Richenda Gambles a Rhona Rapoport, 2007. The constraints of a 'work–life balance' approach: an international perspective. *The International Journal of Human Resource Management*. 18(3), 360-373. DOI: 10.1080/09585190601165577. ISSN 0958-5192. Dostupné také z: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09585190601165577

Littig, Beate, 2008. Work Life Balance – catchword or catalyst for sustainable work? *Institute for Advanced Studies, Vienna* [online]. Wien, 1-18 [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: http://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/21614

Lombardo, Emanuela a Petra Meier, 2007. European Union Gender Policy Since Beijing: Shifting Concepts and Agendas. In: VERLOO, Mieke. *Multiple Meanings of Gender Equality: A Critical Frame Analysis of Gender Policies in Europe*. Budapest: Central European University, s. 51-74. ISBN 978-963-9776-08-1.

Mahon, Rianne, 2005. *The OECD and the reconciliation agenda competing blueprints*. Toronto, Ont: Childcare Resource. ISBN 18-960-5129-4.

Morgan, Kimberly J, 2009. Caring Time Policies in Western Europe: Trends and Implications. *Comparative European Politics*. **7**(1), 37-55. DOI: 10.1057/cep.2008.40. ISSN 1472-4790. Dostupné také z: http://link.springer.com/10.1057/cep.2008.40

Naithani, Pranav, 2010. Overview of Work-Life Balance Discourse and Its Relevance in Current Economic Scenario. *Asian Social Science* [online]. 6(6), 148-155 [cit. 2017-05-17]. DOI: 10.5539/ass.v6n6p148. ISSN 1911-2025. Dostupné z: http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/6256

Poelmans, Steven A. Y., 2005. *Work and family: an international research perspective*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates. ISBN 08-058-4881-9.

Rochefort, David A. a Kevin P. Donnelly, 2012. Agenda-setting and political discourse. In: *Routledge Handbook of Public Policy*. Routledge. DOI: 10.4324/9780203097571.ch15. ISBN 9780203097571. Dostupné také z: http://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203097571.ch15

Stratigaki, M., 2004. The Cooptation of Gender Concepts in EU Policies: The Case of "Reconciliation of Work and Family". *Social Politics: International Studies in Gender, State*. **11**(1), 30-56. DOI: 10.1093/sp/jxh025. ISSN 1072-4745. Dostupné také z: https://academic.oup.com/sp/article-lookup/doi/10.1093/sp/jxh025

Yanow, Dvora, 2007. Qualitative-Interpretive Methods in Policy Research. In: FISCHER, Frank, Gerald J. Miller a Mara S. Sidney. *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods*. London: CRC Press.

Taylor & Francis Group, s. 405-415.
DOI: 10.1201/9781420017007.pt8.
ISBN 978-1-57444-561-9. Dostupné také z:
http://www.crcnetbase.com/
doi/10.1201/9781420017007.pt8

KOMPARACE PŘÍSTUPU NÁRODNÍCH ÚSTAVNÍCH SOUDŮ K ZÁSADĚ PŘEDNOSTI UNIJNÍHO PRÁVA

MUDr. Mgr. József Madurkay
Masarykova univerzita, Právnická fakulta, obor Právo

Zpracovatel sylabu diplomové práce: MUDr. Mgr. József Madurkay

Abstrakt:
Předkládaná práce s názvem „*Komparace přístupu národních ústavních soudů k zásadě přednosti unijního práva*“ se zabývá zásadou přednosti práva Evropské unie, jak ji ve své judikatuře postupně dovodil a rozvinul Soudní dvůr Evropské unie. Zároveň analyzuje a srovnává i míru akceptace této zásady typické pro unijní právo národními ústavními soudy vybraných členských států (Spolková republika Německo, Maďarsko a Česká republika), a to prostřednictvím jejich judikatury.

Abstract:
This diploma thesis entitled ‘Comparison of the approach adopted by national constitutional courts with the principle of primacy of EU law’ examines the principle of primacy of European Union law, which has been developed by the case-law of the Court of Justice of the European Union. The thesis analyses and compares the acceptance of this principle, which is typical for EU law, by the case-law of constitutional courts in selected Member States (Czech Republic, Federal Republic of Germany and Hungary).

Klíčová slova:
Evropská unie, zásada přednosti unijního práva, zásada přímého účinku unijního práva, judikatura Soudního dvora Evropské unie, judikatura národních ústavních soudů, základní práva svobody, ústavní identita

Klasifikace JEL:
K33

Diplomová práce dostupná zde:
https://is.muni.cz/th/n4rdr/

Úvod

I když myšlenka spolupráce mezi evropskými zeměmi se nezrodila až ve 20. století, jedním z prvních kroků v této oblasti bylo až podepsání *Smlouvy zřizující Evropské společenství uhlí a oceli* dne 18. 4. 1951, v jejímž textu hrál klíčovou roli termín *supranacionalita*, která se podle Roberta Schumana nachází uprostřed mezi mezinárodním individualismem a federalismem států, a tudíž instituce označovaná jako supranacionální nemá rysy státu, nicméně jí patří některé svrchované pravomoci a jejich výkon (Malenovský 2012: 674).

Protože je důležité, aby supranacionální instituce, kterou EU je, mohla vykonávat jí svěřené pravomoci efektivně a ve všech členských státech stejným způsobem, dovodil Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „*SD*“) ve své judikatuře více zásad, mj. i zásadu přednosti unijního práva, která je ovšem v důsledku svého vlivu na vnitrostátní úroveň často předmětem zájmu i národních ústavních soudů.

Daná diplomová práce nejen popisuje, ale i analyzuje judikaturu SD ohledně zásady přednosti unijního práva, a dále se pak zabývá i mírou akceptace této zásady ústavními soudy vybraných států, a to SRN, Maďarska a ČR. Na to pak navazuje komparace judikatury vybraných soudů, jakož i syntéza s formulací eventuálního řešení konfliktů vznikajících mezi SD a národními ústavními soudy kvůli aplikaci této zásady.

1. Vymezení zásady přednosti unijního práva v judikatuře SD

Protože zásada přednosti unijního práva je spojena se zásadou přímého účinku, jelikož přednost mohou mít pouze unijní normy mající přímý účinek (Ondřejová 2012: 32), bývá historicky jako první rozhodnutí SD v souvislosti s předností práva EU uváděn rozsudek *Van Gend en Loos* (26/62) ze dne 5. 2. 1963 (Schmitz 2011), v kterém SD dovodil, že právní řád EU (resp. tehdy ještě Evropských společenství) je nezávislý na členských státech, a jeho subjekty jsou nejen členské státy, ale i jednotlivci, kterým mohou být tímto právním řádem stanoveny povinnosti a také propůjčována práva. I když se zde SD vztahem unijního a vnitrostátního práva ještě nezabýval, Komise ve svém stanovisku vyslovila názor, že unijní právo by mělo být aplikováno bezprostředně i národními soudy, a to přednostně před právem vnitrostátním.

V rozsudku *Flaminio Costa proti E. N. E. L.* (6/64) ze dne 15. 7. 1964 pak SD dovodil, že právo EU jako nový právní řád je vtaženo do práva vnitrostátního, a národní soudy jsou povinny aplikovat jej, a zároveň je členským státům zapovězeno, aby toto právo jednostrannými opatřeními měnily, jelikož tím by mohly zpochybnit svým vlastním zákonodárstvím právo EU, které by nebylo více bezpodmínečné. SD pak dovodil i zásadu přednosti unijního práva, podle které žádné vnitrostátní právní předpisy nemohou mít přednost před právem EU, aniž by byl porušen jeho charakter.

Dalším důležitým milníkem v judikatuře SD bylo jeho rozhodnutí ve věci *Internationale Handelsgesellschaft mbH gegen Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* (11/70) ze dne 17. 12. 1970, kdy byl vysloven názor, že unijní právo má přednost před vnitrostátním právem bez ohledu na jeho charakter, a tedy i před právem ústavním.

Další rozsudek SD ve věci *Staatliche Finanzverwaltung proti S. p. A. Simmenthal* (106/77) ze dne 9. 3. 1978 (De Witte 2016: 26) znamenal vyjasnění otázky uplatnění zásady *lex posteriori derogat priori* ve vztahu unijního a vnitrostátního

práva, kdy SD vyloučil, aby byla aplikace unijního práva jakkoli ovlivněna třeba i později přijatou vnitrostátní úpravou.

V případech *Andrea Francovich proti Italské republice* a *Danila Bonifaci a další proti Italské republice* (6/90 a 9/90) ze dne 19. 11. 1991 rozšířil SD zásadu přednosti unijního práva i na směrnice, které nejsou přímo aplikovatelnými unijními právními akty, protože pouze určují cíle, které mají být dosaženy. Právě proto může mít dle SD směrnice přednost pouze v případě, že členský stát porušil svou povinnost ohledně transpozice resp. implementace dané směrnice, daná směrnice je bezpodmínečná a dostatečně konkrétně formulovaná. Přednost směrnice v případě porušení povinnosti členským státem tkvící v její implementaci však neplatí, jedná-li se o spor dvou občanů (rozsudek SD ve věci Paola Faccini Dori proti Recreb Srl. (91/92) ze dne 14. 7. 1994).

Jak je vidět na základě rozhodovací praxe SD, snaží se tento (téměř) bez výjimky prosazovat přednost unijního práva striktně a bez ohledu na jeho charakter.

2. Německý Spolkový ústavní soud

Spolkový ústavní soud (dále jen „*BVerfG*“) akceptoval přednost unijního práva již ve svém rozsudku ze dne 9. 6. 1971 označovaném jako *Milchpulver* nebo *Lütticke* (BverfG 31, 145 – 2 BvR 255/69), a to vůči vnitrostátnímu německému právu, ovšem s výjimkou spolkového ústavního práva, z něhož v průběhu let BVerfG specifikoval tři oblasti, v souvislosti se kterými nemohl zcela přednost unijního práva akceptovat, a to základní práva a svobody, jednání ultra vires a ústavní identita SRN (Schöbener 2011: 889).

Ohledně základních práv a svobod chráněných německou ústavou BVerfG nebyl na začátku ochoten akceptovat přednost unijního práva, protože v prvních letech existence Evropských společenství (dále jen „*ES*“) tyto nevykazovaly takový stupeň integrace, aby disponovaly katalogem základních práv, který by odpovídal německé ústavě (nález BVerfG *Solange I* ze dne 29. 5. 1974 – BverfGE 37, 271 – BvL 52/71).

V souvislosti s prohlubující se spoluprací unijních států své stanovisko BVerfG přehodnotil ve svém nálezu *Solange II* ze dne 22. 10. 1986 (BverfGE 73, 339, 2 BvR 197/83), kdy s ohledem na ES vyvinutý standard ochrany základních práv BVerfG zaujal stanovisko, podle kterého dokud budou EU chráněna základní práva alespoň v takové míře německou ústavou, nebude se BVerfG zabývat podáními týkajícími se souladu aktů unijního práva se základními právy garantovanými ústavou.

Další nález BverfG ze dne 12. 10. 1993, BverfGE 89, 155 – Maastricht, 2 BvR 2159/92, známý jako *Solange III* nebo *Maastrichtské rozhodnutí*, byl chápán v době svého uveřejnění jako krok zpět ohledně akceptace zásady přednosti unijního práva, jelikož v něm BVerfG uvedl, že SD sice garantuje ochranu základních práv v ES, ovšem v SRN tak činí BVerfG. Návrat ke stanovisku formulovaném v nálezu Solange II znamenal až nález BVerfG ze dne 7. 6. 2000 (BverfGE 102, 147, 2 BvL 1/97) známý jako *Bananenmarkt-Entscheidung*.

Další skupinu případů, kterou se BverfG ve vztahu k zásadě přednosti unijního práva zabýval, tvoří vydávání aktů orgány EU bez právního základu, tj. překročení pravomocí orgány EU. Tak, jak judikuje BVerfG, i SD považuje tyto akty za nicotné, problémem ovšem je, který z daných soudů o tomto rozhoduje.

Ve výše uvedeném Maastrichtském rozhodnutí týkajícím se tzv. Maastrichtské smlouvy, která značně prohlubovala integraci v EU, šlo o možnost orgánů EU s odkazem na její cíle a politiky přivlastňovat si další kompetence (čl. F odst. 3), což by bylo překročením pravomocí orgánů EU stanovených v ostatních ustanoveních smlouvy. Zde BVerfG uvedl, že Německo a ostatní státy jsou nadále pány smluv a pravomoci orgánů EU jsou pouze odvozené od unijních států, které mohou v SRN zavazovat pouze na základě německých právních aktů. Z toho vyplývá, že kdyby orgány EU aplikovaly unijní právo způsobem, který německý ratifikační zákon

nepokrývá, nemohly by být takové unijní právní akty v Německu závazné.

Podobně, jak se BVerfG zabýval Maastrichtskou smlouvou, byl nucen přezkoumat i Lisabonskou smlouvu, a to v tzv. *Lisabonském rozhodnutí* ze dne 30. 6. 2009 (BverfGE 123, 267, 2 BvE 2/08), které se podobá svou argumentací případu Maastrichtské smlouvy. Ohledně jednání *ultra vires* pak BVerfG uvedl, že až v případě, není-li zaručena právní ochrana proti takovému jednání na unijní úrovni (SD), zabýval by se jí sám.

Konkretizaci podmínek, za kterých by se jednáním *ultra vires* BVerfG zabýval, pak obsahuje nález *Mangold* ze dne 14. 1. 2014 (2 BvR 2728/13). Mezi tyto podmínky patří, že se musí jednat o jednání v rozporu s kompetencemi, které byly svěřeny EU, dále pak musí napadený akt vést ke strukturálně významnému posunu v neprospěch kompetencí členského státu, a daná věc byla předložena SD. S ohledem na striktnost výše uvedených podmínek je nepravděpodobné, že by se BVerfG jednáním *ultra vires* zabýval.

Ústavní identita, která dle dosavadní judikatury Spolkového ústavního soudu tkví v ochraně lidské důstojnosti, lidských práv a vázanosti všech složek státní moci lidskými právy, jakož i základních pilířích spolkového státu a subsidiárním právu všech Němců na odpor proti každému, kdo by se pokusil odstranit ústavněprávní pořádek, a jejíž ochrana je dle BVerfG právě jeho úkolem, je s ohledem na vše výše uvedené v současné době tou nejpravděpodobnější oblastí spolkového ústavního práva, v rámci které by mohlo dojít k situaci, kdy by se BVerfG musel přímo zabývat konfliktem a předností unijního či ústavního práva (Schöbener 2011: 892).

Nálezem, ve kterém se ochranou ústavní identity BVerfG zabýval již prakticky, je jeho rozhodnutí ze dne 15. 12. 2015 (2 BvR 2735/14), ve kterém zaujal stanovisko, že kontrola ústavní identity, na jejímž konci mohou být konkrétní unijní normy prohlášené v SRN za neaplikovatelné, je výsadou BVerfG, což znamená, jak bylo uvedeno i výše, že možnost

ochrany ústavní identity si BVerfG ve srovnání s ochranou základních práv a proti jedná *ultra vires* omezit zatím nehodlá.

3. Ústavní soud Maďarska

Maďarsko přistoupilo k EU v roce 2004, a tudíž na rozdíl od BVerfG měl ten maďarský možnost být dlouhá léta pouze pozorovatelem vývoje zásady přednosti unijního práva. Podobně, jak tomu bylo a je v Německu, i v Maďarsku se dají konkretizovat „oblasti", ve kterých Ústavní soud Maďarska (dále jen „*AB*") přednost unijního práva neakceptuje, a to v souvislosti s ochranou základních práv a jednání *ultra vires*.

AB se poprvé zabýval unijním právem ještě v době, kdy Maďarsko nebylo členským státem, a to ve svých nálezech č. 4/1997 (I. 22.) ze dne 21. 1. 1997 a č. 30/1998 (VI. 25.) ze dne 22. 6. 1998, které spolu souvisejí a druhý by nemohl být vydán bez toho prvního (Stipta 2011: 306). V prvním z výše zmiňovaných nálezů totiž AB dospěl k názoru, že v rámci tzv. represivní kontroly norem může přezkoumávat i maďarské právní normy vyhlašující mezinárodní smlouvy. Toho pak využil ve druhém zmiňovaném nálezu, když se zabýval právní normou vyhlašující Asociační dohodu uzavřenou mezi Maďarskem coby kandidátským státem a ES dne 16. 12. 1991. I když AB dospěl k závěru, že daná dohoda v Maďarsku přímý účinek mít neměla, nepřímo se v konkrétních případech její vliv přece jen projevovat musel, a to stačilo soudu na to, aby se věnoval přímému účinku unijního práva. AB uvedl, že si je vědom toho, že přímý účinek je charakteristickým znakem práva EU ve vztahu k členským státům, Maďarsko jím však zatím není, a tudíž přímý účinek dohody v maďarském právním řádu s ohledem na mezinárodněprávní charakter této smlouvy není možný. Protože tedy Maďarsko ještě nebylo v době vydání v EU, mohl AB přistupovat k rozporovaným právním aktům jako právu mezinárodnímu, a tudíž se vyhnul zodpovězení otázky, jak bude přistupovat ať již k zásadě přímého účinu neb přednosti unijního práva, pakliže bude Maďarsko již členským státem.

Jak bude přistupovat AB k unijnímu právu po vstupu, se mohlo ukázat v jeho nálezu č. 17/24 (V. 25.) ze dne 24. 5. 2004 týkajícím se zákona o uskladňování nadbytečných zásob zemědělských produktů. Nicméně posuzování případné přednosti unijního práva se AB vyhnul i v tomto případě, jelikož dospěl k závěru, že rozporovaná ustanovení zákona nejsou pouhým překladem unijních nařízení, nýbrž také realizací jimi stanovených cílů prostřednictvím nástrojů maďarského právního řádu, což znamená, že se AB nezabýval ústavní konformitou unijních norem, ale je provádějící maďarské právní úpravy. I když to AB nedeklaroval přímo, z daného nálezu však vyplývá, že je AB ochoten – v ideálním případě bez konfliktů s unijními orgány – dát přednost hodnotám chráněným maďarským ústavním pořádkem.

Ovšem i později se snažil Ústavní soud najít cestu, jak se vyhnout otázce posouzení dopadu zásady přednosti unijního práva dovozené SD na maďarský právní řád, jak je vidět i z jeho nálezu č**.** 32/2008 (III. 12.) ze dne 11. 3. 2008 týkajícího se evropského zatýkacího rozkazu. Protože se v daném případě jednalo o Dohodu mezi Evropskou unií a Islandskou republikou a Norským královstvím o postupu předávání mezi členskými státy Evropské unie a Islandem a Norskem, argumentoval AB tím, že se jedná o mezinárodní smlouvu. Tuto dohodu nakonec prohlásil AB za protiústavní, jelikož nepovažoval dodržování zásad *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege* na jejím základě za dostatečně garantované. Ale protože text dané dohody byl podobný unijnímu Rámcovému rozhodnutí Rady ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy (2002/584/SVV), nemohl se AB nevyjádřit i k němu, jelikož o něm dříve rozhodovat nemohl a tento se stal bez dalšího součástí maďarského právního řádu. K tomuto pak uvedl, že podle jeho názoru nebylo cílem unijního zákonodárce připravit členské státy o možnost přezkumu trestní odpovědnosti, ovšem dohoda uzavřená mezi EU, Norskem a Islandem by mohla být interpretována i tímhle způsobem.

Na základě výše uvedeného je však vidět, že i když se AB vždy snažil obejít konflikty s SD, jakož i hodnocení vztahu maďarského a unijního práva, vždy si našel cestu, a to jak před, tak po 1. 5. 2004, jak prosadit přednost práva maďarského.

I když předchozí nálezy se týkaly základních práv, která AB vždy chránil, i když musel, aniž by to přímo vyslovil a přiznal, ignorovat přednost práva unijního, ve vztahu k jednání *ultra vires* již jednal razantněji, a to v nálezu č. 22/2016 (XII. 5.) ze dne 30. 11. 2016, který je zatím jediný svého druhu a byl vydán v souvislosti s podáním veřejného ochránce práv, který se týkal ustanovení maďarské ústavy, podle které je mj. skupinové vyhoštění zakázáno, a pak rozhodnutí Rady č. 2015/1601 ze dne 22. 9. 2015, kterým se stanoví dočasná opatření v oblasti mezinárodní ochrany ve prospěch Itálie a Řecka, a na základě kterého mělo být do Maďarska z těchto států přemístěno celkem 1 294 osob. Veřejný ochránce práv formuloval ve svém podání mj. i otázky, zda jsou maďarské orgány povinny provést úkony na základě spolupráce v rámci EU v rozporu s maďarskou ústavou, a jestli výkon kompetence související se zakládajícími smlouvami může omezit realizaci takové právní normy, která se nezakládá na kompetenci předané EU. První z dvou zmiňovaných otázek se tak týká toho, zda může unijní norma porušovat základní práva garantovaná ústavou a otázka druhá pak jednání *ultra vires*. AB dospěl k závěru, že ve výjimečných případech s charakterem *ultima ratio* může zkoumat, zda při výkonu kompetencí unijními orgány nebyla porušena lidská důstojnost, podstatný obsah jiného základního práva nebo suverenita Maďarska resp. jeho ústavní identita. Z toho pak vyplývá, že dle AB nemá maďarská ústava jako celek před unijním právem přednost, ovšem ta jeho ustanovení, která se týkají základních práv, suverenity a ústavní identity Maďarska, tuto předost mají (Blutman 2017: 3). Konkrétně pak k ochraně základních práv AB uvedl, že výkon veřejné moci v Maďarsku je vázán základními právy, jejichž ochrana je garantována i EU, tudíž AB

přezkoumává unijní normy pouze s ohledem na povinnost spolupráce v rámci EU, čímž se podle mého názoru AB ztotožnil s názorem BVerfG. Ve vztahu k jednání *ultra vires* je pak v daném nálezu uvedeno, že dojde-li k takovému jednání, je povinností parlamentu a vlády toto napravit v souladu se zřizovacími smlouvami, jelikož ani výkon kompetencí Maďarska prostřednictvím unijních orgánů není neomezený, protože suverenita a ústavní identita Maďarska, jejichž ochrana je úlohou zejména AB, nesmí být nikdy porušeny.

4. Ústavní soud ČR

Podobně, jak tomu bylo v Maďarsku, i Ústavní soud České republiky (dále jen „*ÚS*“) se zabýval unijním právem ještě před vstupem ČR do EU, ovšem v jeho nálezu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 31/97, dospěl k úplně jinému závěru než AB. Předmětem byla i zde Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé, ÚS sice také neumožnil přímou aplikaci unijních aktů, nicméně umožnil, aby na jejich základě bylo interpretováno vnitrostátní české právo.

I když bylo v prvních nálezech ÚS ve vztahu k unijnímu právu spatřováno značné „europřátelství“, v nálezu týkajícího se tzv. cukerných kvót ze dne 8. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 50/04, svůj postoj ÚS k unijnímu právu dále „konkretizoval“, a to tak, že on sám je povolán k ochraně ústavnosti a je oprávněn rozhodovat i o neaplikovatelnosti unijních norem, a to v případě ohrožení státní svrchovanosti ČR nebo podstatných náležitostí demokratického právního řádu, mezi které nepochybně patří i základní práva a svobody.

Dalšími významnými nálezy ÚS jsou ty ze dne 26. 11. 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08, a ze dne 3. 11. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/09, týkající se Lisabonské smlouvy, ve kterých vyslovil ÚS názor odpovídající i judikatuře BVerfG, podle kterého ÚS uznává funkčnost institucionálního rámce EU pro zajištění kontroly rozsahu výkonu přenesených pravomocí,

jeho stanovisko se však může v budoucnu změnit, to znamená, že v případě potřeby by „zakročil".

Další nález ÚS ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12, zabývající se mj. unijním právem souvisel s tzv. slovenskými důchody. V daném případě ÚS označil s danou věcí související rozsudek SD za jednání *ultra vires*, a proto jej vůbec nebral při rozhodování v potaz. To, co ÚS avizoval v předchozích rozhodnutích, tak v daném nálezu i realizoval, což je nepochybně výstrahou pro SD, aby tento neodmítal argumenty a nabízenou spolupráci ze strany národních ústavních soudů.

Závěr

Tak, jak se mění a vyvíjí EU, mění a vyvíjí se i zásady typické pro unijní právo, které často nejsou zachyceny v žádném právně závazném dokumentu, a zásada přednosti unijního práva není výjimkou.

Daná diplomová práce si proto kladla za cíl co nejpodrobněji popsat, analyzovat a porovnat judikaturu SD a vybraných národních ústavních soudů zabývající se touto zásadou. Dále byla předmětem práce i syntéza takto získaných poznatků s formulací řešení, které by mohlo být nastoleno v souvislosti se současným stavem integrace v rámci EU, a to buď změnou primárního práva, kdy by se tato zásada dostala přímo a jako jednoznačně formulována do zakládacích smluv, což je v současné době s ohledem na politickou situaci téměř nemyslitelné, nebo nalezením řešení v rámci judikatury, které by bylo akceptovatelné jak pro SD, tak pro jednotlivé národní ústavní soudy.

Použitá literatura

Blutman, László. Szürkületi zóna: Az Alaptörvény és az uniós jog viszonya. Közjogi Szemle [online]. 2017/1. szám, s. 76 [cit. 22. 10. 2017]. Dostupné z: http://hvgorac.hu/pdf/KJSZ_2017-1_2_14o.pdf

de Witte, Bruno et al. *National Courts and EU Law – New Issues, Theories and Methods.* Northampton: Edward

Elgar Publishing, Inc., 2016, 269 s.
ISBN 978 1 78347 989 4.
Malenovský, Jiří. 60 let Evropských společenství: Od francouzského „supranacionální“ smluvního projektu k jeho německému „podústavnímu“ provádění. *Právník*. 2012, roč. CLI, č. 7, s. 673-722. ISSN 0231-6625.
Ondřejová, Jana. *Princip přednosti evropského práva v teorii a soudní praxi.* Praha: Leges, 2012, 192 s. ISBN 978-80-87576-25-0.
Schmitz, Thomas. *Wichtige Entscheidungen des Europäischen Gerichtshofes* [online]. Georg-August-Universität Göttingen, aktualisierte Fassung 2011 [cit. 30. 5. 2017]. Dostupné z: http://www.iuspublicum-thomas-schmitz.uni-goettingen.de/Lehre/Europa-Rspr-1.htm
Schöbener, Burkhard. Das Verhältnis des EU-Rechts zum nationalen Recht der Bundesrepublik Deutschland. Juristische Arbeitsblätter [online]. 2011, s. 885–894 [cit. 17. 6. 2017]. Dostupné z: http://www.ja-aktuell.de/root/img/pool/verschiedenes/aufsatz_schoebener_ja_12-2011.pdf
Stipta, Zsuzsa. Az elsőbbségi elv értelmezése a német és a magyar alkotmánybíróság határozataiban. Sectio Juridica et Politica: Tomus XXIX/2 [online]. Miskolc: Miskolci Egyetem, s. 295 - 312 [cit. 21. 6. 2017]. ISSN 0866 6032. Dostupné z: http://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_29_2_2011/ISSN_0866-6032_tomus_29_2_2011_295-312.pdf

COMMITMENT DECISIONS IN EU COMPETITION LAW

Mgr. Martin Rott
Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Martin Rott

Abstract

Regulation (EC) No 1/2003 empowers the European Commission to issue a decision by means of which it makes commitments offered by companies suspected of infringing EU competition rules legally binding. Although it is an alternative to the prohibition decision, it has become a predominant type of decision the Commission uses to tackle various antitrust issues, except in the area of secret cartels. The first aim of the thesis is to assess the relevant features of the commitment decisions which contribute to the effectiveness of this type of decision by the Commission. The thesis then focuses on the interrelationship between the effectiveness of commitment decisions and the principle of legal certainty.

Abstrakt

Nařízení (ES) č. 1/2003 umožňuje Evropské Komisi vydávat rozhodnutí, kterým může učinit právně závaznými závazky nabídnuté od podniků vyšetřovaných pro protisoutěžní jednání. Přestože měla být rozhodnutí o závazcích alternativou ke standardním rozhodnutím zakazujícím protisoutěžní jednání, stala se dominantním typem rozhodnutí, které Komise využívá k řešení různých druhů potenciálních protisoutěžních jednání, mimo oblast tvrdých kartelů. Prvním cílem práce je analyzovat jednotlivé náležitosti rozhodnutí o závazcích, které zvyšují jeho efektivitu tohoto typu rozhodnutí Komise. Práce se následně zaměřuje na vztah mezi efektivitou rozhodnutí o závazcích ve vztahu s principem právní jistoty.

Keywords:

Commitment decisions; Article 9 of Regulation (EC) No 1/2003, EU competition law

JEL categories:

K21

Diplomová práce dostupná zde:
https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/178581/31527881/?q=%7B%22_____searchform___search%22%3A%22Commitment+decisions+%22%2C%22_____searchform___butsearch%22%3A%22Vyhledat%22%2C%22PNzzpSearchListbasic%22%3A1%7D&lang=cs

---

Introduction

The entry into force of Regulation (EC) No 1/2003 marked the start of an era of EU competition law also known as 'modernisation'. Partly influenced by the regime in the United States, the enforcement of rules protecting undistorted competition across the European Union changed dramatically. Among other changes, Regulation (EC) No 1/2003 equipped the European Commission with a modified set of enforcement tools, including the power to adopt decisions to make commitments offered by companies suspected of breaching Article 101 or Article 102 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) legally binding. Commitment decisions are an alternative to prohibition decisions and should serve for the Commission as a more rapid solution to competition issues identified by the Commission. Although commitment decisions were initially expected to be an instrument of antitrust enforcement which would be used only in exceptional cases, they have become the number one enforcement tool at the Commission's disposal, except in cases of hardcore cartels.

The objective of the thesis is to evaluate commitment decisions based on two fundamental criteria: effectiveness and legal certainty. The effectiveness of the measure adopted by the Commission in order to resolve its anticompetitive concerns lies at the very heart of antitrust enforcement in the EU after Regulation (EC) No 1/2003. Based on this presumption, the first aim of this thesis is to define and explore the features contributing to the effectiveness of commitment decisions and to analyse their limits. The thesis argues that the effectiveness of commitment decisions is divided into their two interrelated principal components: the procedure leading to the adoption of the decision and the commitments. The envisaged purpose of the commitment procedure is to adopt a decision which makes the commitments binding while saving the time and resources of the enforcer. It follows that in order to be effective, the commitment decisions should be adopted in due course, considerably faster than 'standard' prohibition decisions under Article 7 of Regulation (EC) No 1/2003. The purpose of the commitments made binding by the decision is to address the Commission's competition concerns and make a positive impact on the market. The thesis analyses features which contribute to the effectiveness of commitments, mainly in comparison with remedies that can be imposed in a prohibition decision. The second aim is to discover how the use of commitment decisions should be limited by the principle of legal certainty. Based on these two criteria the objective is to answer the question of what the appropriate extent of use of commitment decisions in EU competition law should be.

For the scholarly research, the author used descriptive and deductive methods. The main method for the actual analysis was the analytical method, together with comparative and inductive methods.

1. Reshaping the enforcement of EU competition law

Regulation (EC) No 1/2003 is commonly known as the cornerstone of the process of modernisation of EU competition law. The characteristic feature of the enforcement regime under Regulation No 17, which was replaced by Regulation (EC) No 1/2003, was a centralised notification and *ex ante* authorisation system for agreements under Article 101(3) of the TFEU. Regulation (EC) No 1/2003 brought a radical change to the system of enforcement of competition rules.

Regulation (EC) No 1/2003 abolished the notification to the Commission of agreements seeking individual exemption and the Commission's exemption monopoly based on the application of Article 101(3) of the TFEU as this provision became directly applicable. As a result, the modernised enforcement regime depends on market players' self-assessment of their compliance with EU competition rules and the *ex post* enforcement of these rules by the Commission, NCAs (National Competition Authorities) and national courts. For the purpose of the consistent application of EU competition law throughout the European Union, the European Competition Network was set up to mitigate the risk of different interpretations of similar principles. Regulation (EC) No 1/2003 also specified the Commission's powers in the standard proceedings leading to the adoption of a prohibition decision, based on Article 7 of this regulation.

Under Regulation No 17, the notification regime distorted the Commission's enforcement priorities, forcing it to concentrate and spend its resources on dealing with notifications usually containing only minor infringements, instead of pursuing the most serious infringements of Articles 101 and 102 of the TFEU (Wills 2006: 345). The fundamental change in the enforcement regime under Regulation (EC) No 1/2003 enabled the Commission to prioritise the investigation of cases and inquiries in sectors with market distortions, but also to focus on emerging sectors with less ordinary forms of anticompetitive behaviour. These

adjustments to the administrative procedure brought about by Regulation (EC) No 1/2003 along with a new type of decision available to the Commission – a commitment decision – ultimately serve as tools for creating more space for prioritisation cases and allow the Commission to concentrate and focus its actions and resources on combating the most serious competition infringements, secret cartels and the most flagrant breaches of Article 102 of the TFEU.

2. Commitment decisions

Regulation (EC) No 1/2003 laid down the legal framework enabling the Commission to formally accept commitments by companies under investigation for anticompetitive behaviour. Although Regulation No 17 did not provide for the formal termination of antitrust proceedings by accepting commitments offered by undertakings under investigation, the Commission did in practice settle cases by way of accepting commitments without a formal decision. However, this practice had several significant drawbacks — the procedure was not transparent, there were no formal criteria for accepting commitments instead of a prohibition decision and the Commission could not effectively monitor whether the companies were in fact acting in accordance with the commitments.

These issues were solved by Article 9 of Regulation (EC) No 1/2003, which formally empowered the Commission to adopt a decision to make commitments offered by companies under investigation legally binding instead of issuing a standard infringement decision based on Article 7 of Regulation (EC) No 1/2003. The necessary condition for adopting a commitment decision is that the commitments offered resolve the Commission's competition concerns, which had been identified and subsequently expressed in a preliminary assessment. If these conditions are met, the Commission may adopt a decision which makes the commitments binding upon the undertakings without authoritatively stating whether the investigated behaviour

infringed Article 101 or Article 102 of the TFEU. The decision only concludes that there are no longer grounds for action by the Commission. It logically follows that commitment decisions do not include fines, as there is no finding of unlawful behaviour. Conversely, the mere breach of commitments became a legal offence (Cook 2006: 221).

According to Regulation (EC) No 1/2003, commitment decisions are not appropriate in cases in which the Commission intends to impose a fine. Typically, these cases include secret cartels, for which, on the other hand, a special settlement procedure is available. Additionally, the most flagrant breaches of both Articles 101 and 102 of the TFEU should also fall within this group, although there is little guidance as to the necessary severity of such infringements (Dunne 2014: 403).

3. In pursuit of effectiveness

The modernisation of EU competition law encompasses three interrelated dimensions: substantive, institutional and procedural (Gerrard 2013: 2). The procedural dimension of the modernisation is portrayed by the departure from the adjudicative EU competition law towards negotiated procedures – commitments, settlements and leniency. From the standpoint of the Commission, the modernisation process emphasises that effectiveness of the resolution of the particular antitrust problem is the main objective of competition law enforcement (Gerrard 2013: 2). Regulation (EC) No 1/2003 stresses the importance of effectiveness in relation to almost every aspect of enforcement. The principle of effectiveness is thus inseparable from commitment decisions, which was clearly confirmed by the Court of Justice of the European Union in the *Alrosa* judgment, where the court stated that commitment decisions are 'intended to ensure that the competition rules laid down in the EC Treaty are applied effectively'.

The question the thesis aims to address is which aspects contribute to the effectivity of commitment decisions, mainly in comparison to the prohibition decision based on Article 7 of Regulation (EC) No 1/2003 as an alternative thereto.

4. Effectiveness of the commitment procedure

The speed of the commitment procedure is generally appraised as one of the main advantages of commitment decisions – the faster adoption of the decision brings a swifter change on the market to the benefit of consumers, while, at the same time, saving the Commission's resources (Italianer 2013). The author of this thesis recognises speed as one of the aspects contributing to the effectiveness of commitment decisions. The idea is based on a presumption that only a decision which is adopted within a reasonable time frame may be considered effective, as only a decision which is adopted in good time brings the desired change to the market affected by the anticompetitive conduct (Mardsen 2015: 71). Aspects which contribute to the speed of commitment decisions are explored and analysed. Firstly, it is observed that the procedure as a whole contains fewer procedural steps in comparison with the standard procedure, leading to a streamlined process enabling the Commission to adopt the final decision sooner.

On the other hand, the thesis identifies certain deficiencies that undermine the rapid adoption of a commitment decision. Firstly, although they are encouraged to contact the Commission to discover its readiness to discuss possible commitments as early as possible, the undertakings can do so at any point in time. It is observed that the biggest time lags are generated in cases where the Commission resorts to adopting commitments even after the statement of objections is adopted. Another shortcoming of the procedure is identified in the phase of market testing of proposed commitments and the outcome of the market test. The thesis then continues with an analysis of speed in the adoption of

commitment decisions in particular sectors, with a particular focus on the energy and IT sectors.

The author analyses the length of the procedures in commitment decisions and standard prohibition decisions, and finds that the average time lag in the proceedings stated above suggests a marginal difference in the length of the two procedures. The analysis conducted showed that the Commission can benefit from the less formal procedure and that it reaches the final decision earlier than in cases where a prohibition decision is adopted. However, the procedure also involves several shortcomings, which have proved to negatively affect the speediness of the resolution of the Commission's competition concerns.

5. Effectiveness of commitments

The essential component of commitment decisions, which makes the largest impact on the market, is enshrined in commitments, which are voluntarily offered by the undertaking and made legally binding by a decision by the Commission. As the commitment decisions aim to ensure that the EU competition rules are applied effectively, the commitments must ensure an effective resolution of the competition problem. The aim of the chapter is to analyse what contributes to the effectiveness of the resolution of a competition problem by commitments. Firstly, it outlines the basic rules relating to commitments. Then there is an analysis of the features contributing to the enhanced effectiveness of commitment decisions in comparison to remedies which can be imposed in prohibition decisions. The last part of this chapter is dedicated to the examination of the decisional practice of the Commission, with the aim of analysing how the possibility to accept commitments enhanced the effectiveness of the Commission's antitrust enforcement.

When assessing whether the commitments sufficiently address identified competition concerns, the Commission must determine whether the commitments are proportional and

whether or not they go beyond what is necessary to remedy the competition concern. This principle of proportionality, as a general principle of EU law, is a criterion for the lawfulness of any act of the EU institutions. Prior to the judgment of the Court of Justice in the *Alrosa* case the extent to which the principle of proportionality applies to commitments was rather unclear. In the event that the proportionality of the commitments were to be interlinked with the remedies which can be imposed by the Commission in a prohibition decision, the Commission would have to consider what remedies it could lawfully impose in an infringement decision while, at the same time, negotiating appropriate commitments with the undertaking concerned. The Commission would, in fact, carry out two distinct enforcement actions in parallel, which would have an adverse effect on speed and cost saving (Cavicchi 2011: 5). Such an obligation would moreover limit the effectiveness of the commitments the Commission could impose. Such an approach was rejected by the Court of Justice in the *Alrosa* judgment, which ruled that the principle of proportionality is limited to verifying whether the commitments address the competition concerns expressed by the Commission and whether or not the undertaking concerned has offered less onerous commitments, which are also able to address the Commission's concerns. In the context of the effectiveness of commitments, it was concluded that it is of the utmost importance that the Commission not be constrained by what remedies it could impose in prohibition decisions.

The author also recognises that by having a wide margin of discretion and not being constrained by what remedies it could impose by virtue of a prohibition decision, the commitment procedure enables the Commission to accept commitments which can address identified competition concerns more effectively than remedies imposed in such a decision. Moreover, as commitments are offered by the undertaking itself, they are presumably implemented more

easily and quickly than remedies imposed unilaterally by the enforcer.

The next section of the thesis aims to explore how the Commission enforced EU competition rules by accepting commitments by examining its decisional practice with a view to evaluating how commitment decisions enabled the Commission to effectively deal with its competition concerns.

The initial cases, in which the Commission made use of commitment decisions, mirrored the notification procedure under Regulation No 17. As described in the second chapter of this thesis, under Regulation No 17 companies could seek an exemption to an agreement under Article 101(3) of the TFEU. In these cases, commitment decisions enabled the Commission to provide amendments to partially pro-competitive agreements to meet the requirements for granting the exemption under Article 101(3) (Rab 2010: 175).

Commitment decisions also served as a tool to de facto specify the requirement of block exemption. A set of cases concerned the Commission's preliminary view that four car manufactures did not abide by the rules set down in the motor vehicle block exemption regulation. By means of its decision, the Commission gave important guidance to other car manufacturers, which helped them to better assess whether their commercial conduct is in compliance with competition rules.

Subsequently, the thesis analyses the Commission's decision in the *Coca-Cola* case, in which the Commission accepted far-reaching commitments going beyond the geographic and substantial scope of the investigation. The Commission thus did not need to investigate the practices of the company in every single market, or the commitments that were made binding, because they ensure that the company's conduct will not contravene competition rules in other markets, despite not being formally investigated, which enhanced the effectivity of the commitments.

The next part of the thesis is dedicated to commitment decisions in the energy sector, as it represents an area in which the Commission made extensive use of commitment decisions. The thesis thus aims to explore the reasons for the popularity of commitment decisions in this sector. Commitment decisions in this particular sector all had one thing in common: they were used to supplement the EU-wide objective of liberalisation of energy markets. In this way, the commitment procedure served as a 'quasi-regulatory' mechanism to foster liberalisation (Dunne 2015: 431). The commitment procedure enabled the Commission to negotiate possible solutions (in most cases) for the lack of competition on the market. The most prominent example of the quasi-regulatory use of commitment decisions is structural commitments, by virtue of which the Commission actively reshaped the markets according to its own competition and regulatory objectives (Temple Lang 2005: 293). However, the extended use of commitments — and mainly of structural commitments — in the energy sector raises some important issues. Firstly, the legitimacy of the practice of addressing the imperfections of liberalisation by competition enforcement rather than by regulation based on political decision-making, thus effectively bypassing the usual way of resolving these issues, is questionable. Moreover, as the Commission's antitrust concerns are based merely on its preliminary views, some cases might be based on rather controversial merits and untested theories that may be harmful.

6. Commitment decisions and the principle of legal certainty

One of the most important limitations of the use of commitment decisions is the principle of legal certainty. This chapter analyses what impact commitment decisions have on the legal certainty of the undertakings active on the market and suggests an optimal balance between the effective use of commitment decisions and legal certainty.

The extensive use of commitment decisions has raised many important questions among professionals and scholars concerning the downsides and risks of commitment decisions. These drawbacks mainly include due-process considerations, detrimental effects on the private enforcement of competition law and a lack of transparency. Perhaps the most significant criticism is aimed at the limited precedential value of commitment decisions. Prohibition decisions adopted by the Commission authoritatively establish that the behaviour of the undertaking constitutes an infringement of EU competition rules. These decisions provide further details of the Commission's assessment of a particular form of conduct and an exhaustive theory of harm, thus giving valuable guidance to other companies on the market. Conversely, by virtue of a commitment decision the Commission does not establish an infringement of EU competition rules, it merely concludes that there are no longer grounds for its action.

Although the Commission acknowledges the lower precedential value of commitment decisions and proclaims that it favours prohibition decisions in cases which call for the establishment of an important precedent, it has adopted this type of decision where the law was unclear or the theory of harm was untested. In certain cases in the energy and IT sectors the Commission stated that the commitment decisions should serve as a model for addressing similar situations. However, the reliance on previous commitment decisions raises an issue of their precedential value. The decision itself does not amount to an authoritative statement of whether the behaviour investigated is unlawful under EU competition law; it is questionable to what extent the other undertakings should rely on it. Moreover, the Commission's decision is not subject to a full investigation of the facts and evidence and does not provide for a full assessment of the allegedly anticompetitive conduct.

7. Conclusion

The objective of this thesis was to evaluate the practice of adopting commitment decisions. The evaluation was based on two aspects deemed to be the most important by the author: effectiveness and the principle of legal certainty.

It was observed that these rules should enable the Commission to resolve cases rapidly. There are several aspects of the procedure which contribute to its speed, mainly a less formalised process without an adversarial part, which is inherent to the infringement procedure. However, several shortcomings of the procedure which have a negative impact on its speed were identified. The author argued that the possibility of adopting a decision even after a statement of objection has been issued decreases the time saved by the whole procedure. The analysis of the decisional practice of the Commission has shown that the commitment procedure is in general faster, although there have been occasions where the Commission sought to accept commitments and the procedure took considerably longer.

As for the effectiveness of commitments, it was argued that commitments must be effective to make the desired impact on the market. The author regarded the limited application of the principle of proportionality as the main aspect contributing to the effectiveness of commitments. The fact that the Commission is not obliged to compare commitments to remedies it could impose in a prohibition decision enables the Commission to freely accept commitments which can be far more flexible in addressing its competition concerns. Furthermore, commitments are offered by the parties to the proceedings themselves, which allows for a better tailoring of their design and easier implementation after the decision is issued.

The aim of the last chapter was to explore the relationship between the effective use of commitment decisions and the principle of legal certainty. It was argued that the Commission should abstain from issuing a decision while

the case presents a novel theory of harm or an issue on which the law is not so unambiguous. On the other hand, a proposition that commitment decisions should only be used in clear-cut infringements is not optimal. Striking the balance between the effective use of commitment decisions and legal certainty thus presents a demanding task. Free from the scrutiny of the courts with unclear boundaries laid down in EU legislation, it is now for the Commission to show its self-restraint when adopting commitment decisions. Excessive use of commitment decisions may lead to even greater demand for this alternative procedure and the law may slowly evaporate in favour of consensual resolutions.

References

Cavicchi, P., 'The European Commission's discretion as to the adoption of Article 9 commitment decisions: Lessons from Alrosa', Discussion Paper, Europa-Kolleg Hamburg, Institute for European Integration No 3/11, 2011 (online), accessible at: https://www.econstor.eu/handle/10419/45859 (accessed on 14 June 2017).

Cook, C. J., 'Commitment decisions: The law and practice under Article 9', *World Competition*, Vol. 29, No 2, 2006, pp. 209-228, ISSN: 1011-4548.

Dunne, N., 'Commitment decisions in EU competition law', *Journal of Competition Law & Economics*, Vol. 10, No 2, 2014, pp. 399-444, doi:10.1093/joclec/nht047.

Dunne, N., *Competition law and economic regulation*, Cambridge University Press, 2015, p. 392, online, ISBN: 9781107707481.

Gerard, D., 'Public enforcement: the ECN — Network antitrust enforcement in the European Union' in Lianos, I. and Géradin, D. (eds), *Handbook on European competition law – Enforcement and procedure*, Edward Elgar, 2013, ISBN: 978 1 84844 553 6.

Italianer, A., 'The ECN, convergence and enforcement of EU competition law: Achievements and challenges', speech on European Competition Day, Vilnius, 3 October 2013 (online), accessible at http://ec.europa.eu/competition/speeches/text/sp2013_08_en.pdf (accessed on 1 June 2017).

Marsden, P., 'Towards an approach to commitments that is "just right"', *Competition Law International*, Vol. 11, 2015.

Rab, S., Monnoyeur, D. and Sukhtankar, A., 'Commitments in EU competition cases: Article 9 of Regulation 1/2003, its application and the challenges ahead', *Journal of European Competition Law & Practice*, Vol. 1, No 3, 2010, pp. 171-188, doi: https://doi.org/10.1093/jeclap/lpq008.

Temple Lang, J., 'Commitment decisions and settlements with antitrust authorities and private parties under European antitrust law' in Hawk, B., (ed.), *International antitrust law and policy: Fordham Corporate Law 2005*, 2006, ISBN: 978-1-57823-212-3.

Wills, W., 'Settlements of EU antitrust investigations: Commitment decisions under Article 9 of Regulation No. 1/2003', *World Competition*, Vol. 29, No 3, 2006, pp. 345-366.

ZDANĚNÍ CO_2 V SEVERSKÝCH ZEMÍCH EU

Bc. Alžběta Rybáková
Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, obor Zdanění a daňová politika

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Bc. Alžběta Rybáková

Abstrakt
Předložená práce se zaměřuje na zdanění oxidu uhličitého v oblasti dopravy a energetiky ve vybraných severských státech. Pro analýzu environmentálního zdanění je zvoleno časové období 1995–2015. Analýza korelačních koeficientů a regresní analýza jsou využity pro vyhodnocení dopadů uhlíkových daní. Důraz je kladen na správné stanovení exogenních proměnných a jejich následný vliv na výnosy ze zdanění oxidu uhličitého.

Abstract
The thesis focuses on carbon dioxide taxation in both the transport area and the energy area across selected Nordic countries. Environmental taxation analysis is performed for the 1995-2015 period. Correlation analysis and regression analyses are used in order to evaluate the carbon-tax impact. Emphasis is put on the right determination of exogenous variables and their influence on carbon dioxide taxation revenues.

Klíčová slova
ekologické daně, zdanění dopravy, zdanění energetiky, oxid uhličitý, životní prostředí

Klasifikace JEL
Q51, H23, N74

Diplomová práce dostupná zde:
https://vskp.vse.cz/72159_zdaneni_co2_ve_vybranych_zemich_eu

Úvod

Maurice King řekl, že *„trvale udržitelný rozvoj vyžaduje kontrolovanou chudobu, redukci využívání přírodních zdrojů a řízenou mortalitu,“* (Jeffrey, 2011, s. 45). Severské státy Evropské unie jsou jedny z prvních zemí, které se otázkou využívání zdrojů, trvale udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí začaly zabývat. Byly to právě severské státy, které začaly používat environmentální zdanění jako nástroj pro ochranu životního prostředí a implementovaly ekologickou daňovou reformu do svých národních daňových systémů během 70. let 20. století.

Hlavním cílem tohoto příspěvku je vyhodnotit environmentální a fiskální dopady uhlíkových daní v oblasti energetiky a dopravy v Dánsku, Finsku a Švédsku. Za účelem naplnění cíle této práce jsou využity metody korelační a regresní analýzy.

Data a metody

Pro určení faktorů ovlivňujících výnosy ze zdanění oxidu uhličitého v Dánsku, Finsku a Švédsku je využíváno dat Evropské agentury pro životní prostředí, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a také Eurostatu. Na základě analýzy korelačních koeficientů byly vybrány proměnné, které tvoří součást regresních modelů.

Vybrané ukazatele

Mezi ukazatele, se kterými se dále pracuje, byly zařazeny veličiny jak obecné, tak i specifické pro oblast dopravy a energetiky. Jedná se o následující:

- hrubý domácí produkt (HDP),
- průměrný příjem domácností (INC),
- celkový počet registrovaných vozidel (TOT),
- počet nově registrovaných vozidel (NEW).
- emise CO_2 v oblasti dopravy (CO_2TR)
- emise CO2 v oblasti energetiky (CO2EN),
- pevná paliva (SOL),

- jaderná energie (NUC),
- obnovitelné zdroje (REN),
- elektrická energie (ELE).

Stanovení scénářů

Dále bylo stanoveno celkem šest možných scénářů, jež porovnávají dopady zdanění oxidu uhličitého v oblasti dopravy a v oblasti energetiky. Scénáře jsou rozděleny do dvou skupin podle toho, z jakého hlediska dopady zdanění CO_2 zkoumají.

Hlavním důvodem zavádění či realizace změn v oblasti zdanění CO_2 v jednotlivých státech by mělo být zejména zmírnění negativních dopadů produkce emisí oxidu uhličitého na životní prostředí, které vyplývá z povahy ekologického zdanění. Proto se první skupina stanovených scénářů zaměřuje na environmentální aspekty, konkrétně na redukci celkového objemu emisí oxidu uhličitého.

- *S_1: Pro daný stát je z hlediska snižování emisí CO_2 účinnější zdanění oxidu uhličitého v oblasti dopravy než v oblasti energetiky, a to za jinak stejných podmínek.*
- *S_2: Pro daný stát je z hlediska snižování emisí CO_2 účinnější zdanění oxidu uhličitého v oblasti energetiky než v oblasti dopravy, a to za jinak stejných podmínek.*
- *S_3: Pro daný stát je z hlediska snižování emisí CO_2 stejně účinné zdanění oxidu uhličitého v oblasti energetiky jako v oblasti dopravy, a to za jinak stejných podmínek.*

Dalším pozitivním motivem implementace zdanění CO_2 v jednotlivých státech je zvýšení příjmů veřejných rozpočtů. Tento přístup se používá u většiny druhů zavedených i nově zaváděných daní. U ekologického zdanění by se ale nemělo jednat o primární důvod jeho zavádění či implementace změn aktuálního fungování. Za výhodnější je považována taková fiskální politika, která zaručí vyšší příjem do veřejných rozpočtů.

S_4: Pro daný stát je z fiskálního hlediska výhodnější zdanění oxidu uhličitého v oblasti dopravy než v oblasti energetiky, a to za jinak stejných podmínek.

S_5: Pro daný stát je z fiskálního hlediska výhodnější zdanění oxidu uhličitého v oblasti energetiky než v oblasti dopravy, a to za jinak stejných podmínek.

S_6: Pro daný stát je z fiskálního hlediska stejně výhodné zdanění oxidu uhličitého v oblasti energetiky jako v oblasti dopravy, a to za jinak stejných podmínek.

Aby bylo možné porovnat výsledky dosažené pro oblast dopravy a pro oblast energetiky, je nezbytné stanovení předpokladu, z nějž komparační analýza vychází. Hlavním předpokladem je, že změna bude probíhat pouze u jedné z vybraných proměnných, kdežto všechny ostatní zůstanou neměnné. Touto proměnnou je hrubý domácí produkt, a to ze dvou důvodů – jedná se o ukazatel, u kterého byl nalezen statisticky významný vztah s výnosy z environmentálního zdanění ve všech sledovaných případech, a také u hrubého domácího produktu bylo většinou dosaženo velmi vysokých hodnot korelačních koeficientů.

Faktory ovlivňující výnosy ze zdanění CO_2

V této části jsou určeny faktory, které ovlivňují výnosy ze zdanění CO_2. Pro každý stát, tedy Dánsko, Finsko a Švédsko, jsou vytvořeny dva regresní modely. Na základě těchto modelů jsou vyhodnoceny dopady na výnosy ze zdanění CO_2 a je taktéž určen směr pro další kroky v environmentální politice ve vybraných státech.

Dánsko

Zdanění CO_2 v oblasti dopravy

Výsledná rovnice (2.1) ovlivňující výnosy z environmentálního zdanění v oblasti dopravy pro Dánsko je zobrazena

níže.[1] Koeficient determinace pro výsledný model dosahuje hodnoty 0,9558. Tato hodnota je velmi vysoká a říká, že daný model vysvětluje průběh endogenní proměnné z 95,58 %.

$$TR = 0{,}211 \cdot CO_2TR + 51{,}377 \cdot HDP + 1{,}495 \cdot TOT - 299{,}178 \cdot INC \quad (2.1)$$

Jak je možné vidět ve výsledné rovnici regresního modelu (2.1), výnosy environmentálního zdanění v oblasti dopravy jsou ovlivňovány celkem čtyřmi proměnnými, které byly určeny za statisticky významné při analýze korelačních koeficientů – objem emisí oxidu uhličitého produkovaný v oblasti dopravy, hrubý domácí produkt, celkový počet registrovaných vozidel v Dánsku a také průměrný příjem domácností.

Zdanění CO_2 v oblasti energetiky

Výsledná rovnice pro oblast energetiky (2.2) je zobrazena níže.[2] Koeficient determinace pro model vytvořený pro oblast energetiky v Dánsku dosahuje hodnoty 0,9658. Tento model vysvětluje 96,58 % variability endogenní proměnné, tedy výnosů z environmentálního zdanění v oblasti energetiky.

$$EN = 8475{,}03 - 47{,}5628 \cdot CO2EN + 0{,}0214 \cdot HDP - 0{,}0014 \cdot SOL - 0{,}6151 \cdot TOT - 1{,}8572 \cdot ELE \quad (2.2)$$

Výnosy z environmentálního zdanění v oblasti energetiky v Dánsku závisí na objemu emisí oxidu uhličitého v oblasti energetiky, hrubém domácím produktu, celkovém počtu registrovaných vozidel na území daného státu, spotřebě pevných paliv a spotřebě elektrické energie.

[1] TR – výnosy environmentálního zdanění v oblasti dopravy (mil. EUR), CO_2TR – emise oxidu uhličitého v oblasti dopravy (mil. tun), HDP – hrubý domácí produkt (mil. EUR), TOT – celkový počet registrovaných vozidel, INC – průměrný příjem domácností (EUR)

[2] EN – výnosy environmentálního zdanění v oblasti energetiky (mil. EUR), CO_2EN – emise oxidu uhličitého v oblasti energetiky (mil. tun), HDP – hrubý domácí produkt (mil. EUR), TOT – celkový počet registrovaných vozidel, SOL – spotřeba pevných paliv (TOE), ELE – spotřeba elektrické energie (TOE)

Doporučení pro environmentální politiku

Jako první budou obě dvě zvolené oblasti, doprava a energetika, porovnány z environmentálního hlediska. To je dáno hlavně tím, že primárním cílem zavádění environmentálního zdanění by měl být pozitivní impakt na životní prostředí.

$$CO_2TR = 4{,}739 \cdot TR - 243{,}493 \cdot HDP - 7{,}085 \cdot TOT + 1417{,}905 \cdot INC$$

$$CO_2EN = 177{,}8077 - 0{,}0210 \cdot EN + 0{,}0004 \cdot HDP - 0{,}00003 \cdot TOT - 0{,}0129 \cdot SOL - 0{,}0390 \cdot ELE \quad (2.4)$$

Pro porovnání obou výše uvedených rovnic (2.3 a 2.4) bude předpokládáno, že hodnota proměnné hrubý domácí produkt zvýší o 1 000 jednotek (mil. EUR), ostatní proměnné zůstávají neměnné. Nejprve bude výpočet proveden pro oblast dopravy (TR), následně pro oblast energetiky (EN).

$$CO_2TR = 4{,}739 \cdot TR - 243{,}493 \cdot HDP - 7{,}085 \cdot TOT + 1417{,}905 \cdot INC$$

$$\boldsymbol{CO_2TR = -243\,493}$$

$$CO_2EN = 177{,}8077 - 0{,}210 \cdot EN + 0{,}0004 \cdot HDP - 0{,}00003 \cdot TOT - 0{,}0129 \cdot SOL - 0{,}0390 \cdot ELE$$

$$\boldsymbol{CO_2EN = 178{,}2077}$$

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že při nárůstu proměnné hrubý domácí produkt zvýší o 1 000 jednotek (mil. EUR), dojde v oblasti dopravy o snížení celkového objemu emisí oxidu uhličitého o 2 434,93 tun. V případě oblasti energetiky dojde k navýšení objemu vyprodukovaného množství emisí CO_2 o 178,21 tun. Z environmentálního hlediska, tedy snižování objemu emisí CO_2, je výhodnější zaměřit se na zdanění emisí oxidu uhličitého v oblasti dopravy než v oblasti energetiky. Z environmentálního hlediska tedy nastává scénář S_1.

$$TR = 0{,}211 \cdot CO_2TR + 51{,}377 \cdot HDP + 1{,}495 \cdot TOT - 299{,}178 \cdot INC$$

$$\boldsymbol{TR = 51\,377}$$

$$EN = 8475{,}03 - 47{,}5628 \cdot CO_2EN + 0{,}0214 \cdot HDP - 0{,}0014 \cdot TOT - 0{,}6151 \cdot SOL - 1{,}8572 \cdot ELE$$

$$\boldsymbol{EN = 8\,496{,}43}$$

Pokud se bude k environmentálnímu zdanění přistupovat zejména z fiskálního hlediska, na základě výše uvedených výpočtů je pro Dánsko výhodnější zdanit oxid uhličitý v oblasti dopravy. A to z důvodu, že při růstu HDP o 1 000 jednotek (mil. EUR) dojde ke zvýšení výnosů z environmentálního zdanění v oblasti dopravy o 51 377 milionu EUR, kdežto v oblasti energetiky o 8 496,43 milionu EUR. Z fiskálního hlediska tedy probíhá stanovený scénář S_4.

Finsko

Zdanění CO_2 v oblasti dopravy

Výsledná rovnice (2.5) modelu pro oblast dopravy ve Fisku je zobrazena níže.[3] Na rozdíl od případu Dánska byla do tohoto modelu zahrnuta i konstanta, která u tohoto regresního modelu zvyšuje koeficient determinace. Tento koeficient nabývá hodnoty 0,9097.

$$TR = 1813{,}96 + 176{,}433 \cdot CO_2TR + 0{,}008 \cdot HDP \tag{2.5}$$

Z výše uvedené rovnice je patrné, že výnosy z environmentálního zdanění v oblasti dopravy ve Finsku závisí na dvou proměnných – objem emisí oxidu uhličitého v dopravě a hrubý domácí produkt. Finský model pro oblast dopravy se liší od toho dánského zejména v počtu proměnných. Na rozdíl od Dánska pro tento model nejsou významné proměnné celkový počet registrovaných vozidel a průměrný příjem domácností. Toto může být způsobenou odlišnou konstrukcí daně v jednotlivých zemích.

[3] TR – výnosy environmentálního zdanění v oblasti dopravy (mil. EUR), CO_2TR – emise oxidu uhličitého v oblasti dopravy (mil. tun), HDP – hrubý domácí produkt (mil. EUR)

Zdanění CO_2 v oblasti energetiky

Oproti případu oblasti energetiky v Dánsku nebyla do tohoto regresního modelu zahrnuta konstanta, jejíž výskyt snižoval výši koeficientu determinace. Ten dosáhl hodnoty 0,9648. To znamená, že tento model vysvětluje 96,48 % variability endogenní proměnné, tedy výnosy z environmentálního zdanění v oblasti energetiky. Finální rovnice (2.6) pro oblast energetiky je zobrazena níže.[4]

$$EN = -97{,}2787 \cdot CO_2EN - 0{,}0016 \cdot HDP + 0{,}4203 \cdot SOL + 0{,}4888 \cdot NUC + 0{,}2681 \cdot REN \quad (2.6)$$

Z této rovnice vyplývá, že environmentální zdanění v oblasti energetiky ve Finsku je ovlivňováno následujícími proměnnými – objem emisí CO_2 vyprodukovaných v této oblasti, hrubý domácí produkt, spotřeba pevných paliv, jaderné energie a energie z obnovitelných zdrojů.

Na rozdíl od oblasti energetiky v Dánsku, ve Finsku v této rovnici nefiguruje celkový počet registrovaných vozidel na území daného státu. Naopak finský model navíc zahrnuje pevná paliva, jadernou energii a obnovitelné zdroje.

Doporučení pro environmentální politiku

Aby bylo možné vytvořit doporučení pro budoucí kroky politiky ochrany životního prostředí, je nezbytné porovnat zdanění oxidu uhličitého v oblasti dopravy a energetiky. Nejprve budou výsledné rovnice porovnány z environmentálního hlediska, následně pak z fiskálního hlediska.

$$CO_2TR = -10{,}2813 + 0{,}0057 \cdot TR - 0{,}0001 \cdot HDP \quad (2.7)$$

$$CO_2EN = 55{,}0899 + 0{,}0002 \cdot HDP + 0{,}0001 \cdot TOT \quad (2.8)$$

Předpoklad pro porovnání rovnic (2.7 a 2.8) z obou testovaných oblastí je, že pouze proměnná hrubý domácí produkt

[4] EN – výnosy environmentálního zdanění v oblasti energetiky (mil. EUR), CO_2EN – emise oxidu uhličitého v oblasti energetiky (mil. tun), HDP – hrubý domácí produkt (mil. EUR), SOL – spotřeba pevných paliv, NUC – spotřeba jaderné energie, REN – spotřeba energie z obnovitelných zdrojů

zvýší o 1 000 jednotek (mil. EUR). Hodnota ostatních exogenních proměnných zůstává neměnná. Nejdříve bude pozornost zaměřena na oblast dopravy (TR), následně na oblast energetiky (EN).

$$CO_2TR = -10{,}2813 + 0{,}0057 \cdot TR - 0{,}0001 \cdot HDP$$

$$\boldsymbol{CO_2TR = -10{,}3813}$$

$$CO_2EN = 55{,}0899 + 0{,}0002 \cdot HDP + 0{,}0001 \cdot TOT$$

$$\boldsymbol{CO_2EN = 55{,}2889}$$

Pokud zvýší hodnota proměnné hrubý domácí produkt o 1 000 jednotek (mil. EUR), dojde v oblasti dopravy ke snížení celkového objemu emisí oxidu uhličitého, a to o 10,3803 milionu tun. Naopak, v případě oblasti energetiky nedojde ke snížení celkového objemu emisí, ale k jeho zvýšení o 55,2889 milionu tun. V případě, že je hlavní prioritou environmentálního zdanění snižování vyprodukovaných emisí oxidu uhličitého, pro Finsko je výhodnější více zdanit oblast dopravy než energetiky. Z ekologického hlediska jsou doporučení pro Finsko i Dánsko stejná. Pro oblast dopravy ve Finsku je tedy možné hovořit o nastání scénáře S_1.

$$TR = 1813{,}96 + 176{,}433 \cdot CO_2TR + 0{,}008 \cdot HDP$$

$$\boldsymbol{TR = 1\,812{,}96}$$

$$EN = -97{,}2787 \cdot CO_2EN - 0{,}0016 \cdot HDP + 0{,}4203 \cdot SOL + 0{,}4888 \cdot NUC + 0{,}2681 \cdot REN$$

$$\boldsymbol{EN = -1{,}6}$$

V případě růstu HDP o 1 000 jednotek (mil. EUR) se výnosy environmentálního zdanění v oblasti dopravy navýší o 1821,96 milionu EUR. U oblasti energetiky bude pokles celkem o 1,6 milionu EUR. Z fiskálního hlediska je pro Finsko výhodnější zaměřit se ve zdanění na oblast dopravy než na oblast energetiky. Tento výsledek je z fiskálního hlediska stejný jako v případě Dánska. V oblasti energetiky ve Finsku nastal stanovený scénář S_4.

Švédsko

Zdanění CO_2 v oblasti dopravy

Do tohoto modelu byly zahrnuty všechny proměnné, u kterých byl analýzou korelačních koeficientů zjištěn statisticky významný vztah. Navíc v tomto regresním modelu figuruje také konstanta. Ta tvoří největší rozdíl mezi dánským a švédským modelem, protože v regresi pro Dánsko konstanta nefiguruje. V tomto modelu její přidání zvýšilo hodnotu koeficientu determinace. Ten nabývá hodnoty 0,9793. Pro oblast dopravy je nejvyšší hodnoty koeficientu determinace dosaženo právě u Švédska, kdy vytvořený regresní model popisuje skutečnost na téměř 98 %. Výsledná rovnice pro výnosy z environmentálního zdanění v oblasti dopravy (2.9) je níže.[5]

$$TR = 2848{,}33 + 1{,}625 \cdot CO_2TR + 0{,}002 \cdot HDP - 0{,}001 \cdot TOT + 0{,}118 \cdot INC \quad (2.9)$$

Výnosy z environmentálního zdanění v oblasti dopravy jsou ovlivňovány celkem čtyřmi proměnnými, které jsou stejné jako u modelu pro oblast dopravy pro Dánsko. Jedná se o objem emisí vyprodukovaných v oblasti dopravy, hrubý domácí produkt, celkový počet registrovaných vozidel na území daného státu a také průměrný příjem domácností.

Zdanění CO_2 v oblasti energetiky

Na rozdíl od některých z předchozích modelů byla do modelu pro oblast energetiky pro Švédsko zahrnuta i konstanta, protože zvyšuje koeficient determinace tohoto regresního modelu. Tento koeficientu dosahuje hodnoty 0,9444, což znamená, že výše uvedený regresní model umí vysvětlit 94,44 % variability endogenní proměnné. Výsledná rovnice pro výnosy environ-

[5] TR – výnosy z environmentálního zdanění v oblasti dopravy (mil. EUR), CO_2TR – emise oxidu uhličitého v oblasti dopravy (mil. tun), HDP – hrubý domácí produkt (mil. EUR), TOT – celkový počet registrovaných vozidel, INC – průměrný příjem domácností (mil. EUR)

mentálního zdanění v oblasti energetiky pro Švédsko (2.10) má následující tvar.[6]

$$EN = -438{,}456 + 80{,}6397 \cdot CO_2EN + 0{,}00832 \cdot HDP + 0{,}1434 \cdot INC - 0{,}1313 \cdot REN \quad (2.10)$$

V případě oblasti energetiky jsou výnosy z environmentálního zdanění závislé na celkem čtyřech proměnných. Jedná se o celkový objem emisí oxidu uhličitého, hrubý domácí produkt, průměrný příjem domácností a spotřeba energie z obnovitelných zdrojů.

Doporučení pro environmentální politiku

Jako první budou obě dvě zvolené oblasti, dopravy a energetiky, porovnány z ekologického hlediska. Hlavně proto, že primárním cílem zavádění environmentálního zdanění by měl být pozitivní impakt na životní prostředí.

$$CO_2TR = 1725{,}82 - 0{,}6154 \cdot EN + 0{,}0012 \cdot HDP - 0{,}0006 \cdot TOT + 0{,}0726 \cdot INC \quad (2.11)$$

$$CO_2EN = 5{,}437 + 0{,}0124 \cdot EN - 0{,}0001 \cdot HDP - 0{,}0017 \cdot INC + 0{,}0016 \cdot REN \quad (2.12)$$

Pro porovnání obou výše uvedených rovnic (2.11 a 2.12) bude předpokládáno, že hodnota proměnné hrubý domácí produkt zvýší o 1 000 jednotek (mil. EUR), ostatní proměnné zůstávají neměnné. Nejprve bude výpočet proveden pro oblast dopravy (TR), následně pro oblast energetiky (EN).

$$CO_2TR = 1725{,}82 - 0{,}6154 \cdot EN + 0{,}0012 \cdot HDP - 0{,}0006 \cdot TOT + 0{,}0726 \cdot INC$$

$$\boldsymbol{CO_2TR = 1\,727{,}02}$$

[6] EN – výnosy environmentálního zdanění v oblasti energetiky (mil. EUR), CO_2EN – emise oxidu uhličitého v oblasti energetiky (mil. tun), HDP – hrubý domácí produkt (mil. EUR), INC – průměrný příjem domácností (EUR), REN – spotřeba energie z obnovitelných zdrojů

$$CO_2EN = 5{,}437 + 0{,}0124 \cdot EN - 0{,}0001 \cdot HDP - 0{,}0017 \cdot INC + 0{,}0016 \cdot REN$$

$$\boldsymbol{CO_2EN = 5{,}337}$$

Z výše uvedených výsledků vyplývá, že při nárůstu proměnné hrubý domácí produkt o 1 000 jednotek (mil. EUR), dojde v oblasti dopravy o zvýšení celkového objemu emisí oxidu uhličitého o 1 727,02 tun. V případě oblasti energetiky dojde ke zvýšení objemu vyprodukovaného množství emisí CO_2 o 5,337 tun. Z environmentálního hlediska, pro snižování objemu emisí CO_2, je výhodnější zaměřit se na zdanění emisí oxidu uhličitého v oblasti energetiky než v oblasti dopravy. Z environmentálního hlediska tedy nastává scénář S_2.

$$TR = 2848{,}33 + 1{,}625 \cdot CO_2TR + 0{,}002 \cdot HDP - 0{,}001 \cdot TOT + 0{,}118 \cdot INC$$

$$\boldsymbol{TR = 2\,850{,}33}$$

$$EN = -438{,}456 + 80{,}6397 \cdot CO_2EN + 0{,}00832 \cdot HDP + 0{,}1434 \cdot INC - 0{,}1313 \cdot REN$$

$$\boldsymbol{EN = -\,475{,}136}$$

Pokud se bude přistupovat zejména z fiskálního hlediska, na základě výše uvedených výpočtů je pro Švédsko výhodnější zdanit oxid uhličitý v oblasti dopravy. Při růstu HDP o 1 000 jednotek (mil. EUR) dojde ke zvýšení výnosů z environmentálního zdanění v oblasti dopravy o 2 850,33 milionu EUR, kdežto v oblasti energetiky dochází ke snížení o 475,136 milionu EUR. Z fiskálního hlediska tedy probíhá stanovený scénář S_4.

Diskuze a závěr

Severské státy jsou charakteristické svým přístupem k ochraně životního prostředí, které věnují větší pozornost než ostatní státy v Evropské unii. Dánsko, Finsko a Švédsko byly průkopníky v zavádění environmentálního zdanění do národních daňových systémů. Severské země mají poměrně vysoké zdanění přímé i nepřímé.

Z výše uvedeného vyplývá, že v Dánsku je výhodnější zaměřit se více na environmentální zdanění v oblasti dopravy bez ohledu na to, zda bude upřednostňován environmentální či fiskální přístup. Stejná situace nastává i pro Finsko, kde je z obou zmíněných hledisek doporučeno u zdanění oxidu uhličitého upřednostnit oblast dopravy před oblastí energetiky.

Odlišnosti lze spatřovat pouze v případě Švédska. Pokud bude tento stát preferovat environmentální hledisko, více pozornosti by mělo být věnováno na zdanění oxidu uhličitého v oblasti dopravy. V opačném případě, pokud Švédsko dává přednost fiskálnímu hledisku, pozornost by měla být věnována zejména zdanění oblasti dopravy.

Za největší nedostatek analýzy zdanění CO_2 je možné označit nedostupnost dat v mnoha ohledech. Nejprve je nezbytné podotknout, že data ohledně výnosů ze zdanění oxidu uhličitého nejsou strukturovaně a dlouhodobě vykazována. To může být zapříčiněno hlavně faktem, že přispívání dat do báze spravované EEA je pro všechny státy pouze dobrovolné.

Existuje několik směrů, kterými by se mohl ubírat další výzkum zdanění oxidu uhličitého. První možností je pokusit se určit ještě více faktorů, které by mohly ovlivňovat vývoj výnosů z environmentálního zdanění. Ačkoliv regresní modely obsažené v této práci vykazují vysoké hodnoty koeficientu determinace, určitě je zde prostor pro jeho zvýšení, a tím pádem i zpřesnění regresních modelů. Pro podrobnější a přesnější výzkum environmentální politiky v pozorovaných zemích by byla vítaná větší dostupnost dat týkající se zdanění CO_2, nejen v časové, ale i kvalitativní rovině.

Získané výsledky je dále možné využít také pro zavádění daní založených na vyprodukovaném objemu emisí oxidu uhličitého v dalších evropských zemích. Severské státy, které mají obecně v environmentální politice rozsáhlé zkušenosti i zavedené nástroje, mohou posloužit jako vzor pro další státy. Stejně tak mohou být příkladem při rozšiřování harmonizace nepřímých daní s environmetálním aspektem, případně při aplikaci změn u těchto daní.

Seznam použitých zdrojů

EEA 2015a. *Denmark* [online]. Evropská agentura pro životní prostředí [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.eea.europa.eu/soer-2015/countries/denmark

EEA, 2015b. *Finland* [online]. Evropská agentura pro životní prostředí [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.eea.europa.eu/soer-2015/countries/finland

EEA, 2015c. *Sweden* [online]. Evropská agentura pro životní prostředí [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: https://www.eea.europa.eu/soer-2015/countries/sweden

EEA, 2017a. *EEA Greenhouse Gas – Data Viewer* [online]. Evropská agentura pro životní prostředí [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer

EEA, 2017b. *Aggregated GHG emissions by sectors* [online]. Evropská agentura pro životní prostředí [cit. 27. 10. 2017]. Dostupné z: https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/aggregated-ghg-emissions-by-sectors

Eurostat, 2017a. *Environmental Tax Revenues* [online]. Eurostat [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu

Eurostat, 2017b. *Simplified energy balances – annual data* [online]. Eurostat [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu

Eurostat, 2017c. *HICP – inflation rate* [online]. Eurostot [cit. 20. 12. 2017]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu

Hendl, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

Jeffrey, Grant R., 2011. *The Global-Warming Deception: How a Secret Elite Plans to Bankrupt America and Steal Your*

Freedom. Crown Publishing Group. ISBN 9780307729408.
OECD, 2017a. *Gross Domestic Product (GDP)* [online]. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: https://data.oecd.org/chart/4WX7
OECD, 2017b. *Average wages* [online]. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: https://data.oecd.org/chart/4WX8
OECD, 2017c. *Passenger Car Registrations* [online]. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj [cit. 16. 7. 2017]. Dostupné z: https://data.oecd.org/transport/passenger-car-registrations.htm
OECD, 2017d. *Nominal tax rates of environmentally related for selected countries – Denmark* [online], The OECD database on Policy Instruments for the Environment [cit. 27. 10. 2017]. Dostupné z: http://www2.oecd.org/ecoinst/queries
OECD, 2017e. *Nominal tax rates of environmentally related for selected countries – Finland* [online], The OECD database on Policy Instruments for the Environment [cit. 27. 10. 2017]. Dostupné z: http://www2.oecd.org/ecoinst/queries
OECD, 2017f. *Nominal tax rates of environmentally related for selected countries – Sweden* [online], The OECD database on Policy Instruments for the Environment [cit. 27. 10. 2017]. Dostupné z: http://www2.oecd.org/ecoinst/queries

PRÁVNÍ ASPEKTY DOTAČNÍHO OPATŘENÍ „PŘEDČASNÉ UKONČENÍ ZEMĚDĚLSKÉ ČINNOSTI“

Ing. Jan Slanař
Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, studijní obor Podnikání a právo

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Ing. Jan Slanař

Abstrakt:
Tato diplomová práce se věnuje problematice dotačního financování zemědělského sektoru, konkrétně dotačního opatření Předčasné ukončení zemědělské činnosti (dále jen „PUZČ“) a jeho právním aspektům. Její sepsání iniciovalo rozhodnutí Soudního dvoru EU ve věci C-401/11, které vedlo ke zpochybnění správné implementace evropských směrnic a nařízení do českého práva. Existovalo také důvodné podezření, že pomocí zmíněného dotačního titulu byla desítkám českých zemědělců přiřknuta téměř stonásobně vyšší dotace, než na kterou měli nárok. Analýza správné implementace a interpretace evropských nařízení a směrnic zjistila řadu rozdílů na různých úrovních implementace do českého práva a domněnka dotačního zneužití byla celkovým vyhodnocením PUZČ vyvrácena.

Abstract:
This diploma thesis deals with the issue of subsidy financing in the agricultural sector, namely the subsidy measure ‘Early termination of agricultural activity’ (hereinafter referred to as ‘PUZČ’) and its legal aspects. The selection of this topic was initiated by the decision of the Court of Justice in Case C-401/11, which led to the question of correct implementation of European Union directives and regulations in Czech law. There was also a reasonable suspicion that, by means of the aforementioned subsidy title, dozens of Czech farmers were awarded almost 100 times the amount of subsidy than they were entitled to. The analysis of the correct implementation and interpretation of EU regulations and directives found

a number of differences at various levels of implementation in Czech law, and the presumption of subsidy abuse was refuted by the overall assessment of the PUZČ.

Klíčová slova:
Politika rozvoje venkova, Horizontální plán rozvoje venkova, Předčasné ukončení zemědělské činnosti, Plán rozvoje venkova

Klasifikace JEL:
K49, Q14, Q18

Diplomová práce je dostupná zde:
https://vskp.vse.cz/71751_pravni_aspekty_dotacniho_opatreni_predcasne_ukonceni_zemedelske_cinnosti

---

Úvod:

Tato diplomová práce se věnuje jednomu z nástrojů prosazování Společné zemědělské politiky (dále jen „SZP“), kterým je dotační opatření PUZČ.

V souvislosti se stanovenými cíli jsem ověřil následující hypotézy:

1. Soudní dvůr ve věci C-401/11, v řízení Blanka Soukupová proti Ministerstvu zemědělství ČR, rozhodl, že *„není v souladu s unijním právem a jeho obecnými zásadami rovného zacházení a zákazu diskriminace, aby na základě ustanovení vnitrostátní právní úpravy důchodů dotyčného členského státu týkajících se věku potřebného pro nárok na starobní důchod byl „obvyklý věk pro odchod do důchodu“ […] stanoven rozdílně v závislosti na pohlaví žadatele o podporu z titulu předčasného odchodu do důchodu v zemědělství […].“* Existovalo proto důvodné podezření, že česká právní úprava nebyla řádně implementována.
2. Dle nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 se vzhledem k dobrým zkušenostem z provádění nařízení (EHS)

č. 2079/92 pokračuje v podpoře předčasného odchodu do důchodu, což má směřovat ke zlepšení životaschopnosti zemědělských podniků.

3. Z informací, které poskytl SZIF 12. listopadu 2015 prostřednictvím reportu PUZČ o stavu zpracování žádostí o dotace jasně vyplývá, že 63 lidem byla schválena mnohem větší podpora, než na kterou mají nárok. Nejvyšší schválená částka byla v hodnotě 19 145 133 Kč, přičemž maximální možná částka podpory byla stanovena v hodnotě 216 000 Kč.

První hypotéza vedla v souladu s prvním cílem mé diplomové práce k důkladnému přezkumu správné implementace a interpretace evropských nařízení a směrnic do českého práva. Pro potvrzení druhé a třetí hypotézy bylo zpracováno hodnocení, nakolik byly a jsou dané cíle opatření PUZČ naplňovány. Toto hodnocení bylo druhým cílem práce.

Aby čtenář lépe pochopil souvislosti, které vedly ke spuštění tohoto opatření, rozhodl jsem se na úvod sepsat kontextuální část, která vysvětluje základní souvislosti vzniku tohoto opatření. Druhá a třetí část práce se věnuje právní analýze zmíněného opatření v prvních dvou obdobích, po která bylo v České republice realizováno a poslední část se věnuje jeho celkovému vyhodnocení.

I. Kontextuální podrobnosti

Dotační opatření PUZČ je jedním z nástrojů, kterými EU prosazuje Společnou zemědělskou politiku. SZP byla od počátku svého vzniku určená pro celé Společenství. Její původní cíle, které byly výhradně určeny na podporu produkce zemědělství, byly postupně rozšířeny o další, jako je rozvoj venkova či udržitelnost životního prostředí. Tyto cíle se pomalu zintenzivňovaly, až z nich vznikly samostatné unijní politiky.

Jak uvádí Bydžovská (2017) na základě cílů SZP byly stanoveny také její tři základní principy, které výrazným způsobem ovlivňují současné fungování EU:

- jednotný trh,
- preference Společenství,
- finanční solidarita.

SZP v určitých obdobích velmi zatěžovala evropský rozpočet. V některých letech podíl zemědělství na financování dosahoval až 70% celého rozpočtu. Dle dat od Bydžovské (2007) pro dotační období 2007–2013 šlo na zemědělství 43% z celkového rozpočtu EU, zatímco pro dotační období 2014–2020 byl podíl snížen na 37,8%. V absolutních číslech to znamená, že z ročního přídělu pro léta 2007–2013, který činil 55 miliard EUR, klesly celkové dotace pro léta 2014–2020 na zhruba 51,8 miliard.

České zemědělství se SZP přímo účastní od května roku 2004. Jakožto součást Evropské unie vycházejí od té doby základní kameny českého zemědělství z Přístupové dohody mezi ČR a EU. Pro české zemědělce se od doby přístupu k EU mnohé změnilo. V důsledku přistoupení podle Königa (2009) „vzrostla úroveň důchodů zemědělců v ČR v roce 2007 oproti roku 2006 o 20%. Lépe na tom byli ze všech členských států už jen Litevci a Estonci.“ Vývoj důchodů také právě díky přistoupení dosáhl oproti roku 2000 v roce 2007 dvojnásobku a v tomto směru jsou před ČR už jen pobaltské státy a Polsko. Celková hodnota produkce od přistoupení potom také roste o desítky procent.

II. Právní analýza programového období 2004–2006

Základním dokumentem pro provádění politiky rozvoje venkova se stal Horizontální plán rozvoje venkova, který obsahuje rámcový obsah pro provádění SZP v ČR. Opatření Předčasné ukončení zemědělské činnosti se z důvodu chybějící legislativy na národní úrovni spustilo s ročním zpožděním. Hlavním záměrem bylo zvýšit konkurenceschopnost prvovýroby zemědělství tím, že se umožní za výhodných podmínek zemědělcům, kteří dosáhli věku 55 let, ukončit zemědělskou činnost. Samo nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 je napsané přehledně, cíle

jsou jasné a podmínky korespondují s cíli nařízení. To se však o české právní úpravě říct nedá. Spousta podmínek je pozměněna v neprospěch jak nabyvatele, tak převodce, některá ustanovení jsou v české právní úpravě zcela vynechána a s jinými zas nově přichází. V následujícím shrnutí přikládám přehled nejpodstatnějších změn.

Pozměněné podmínky

Právní úpravy se v základních pojmech liší terminologicky. V mnoha bodech česká právní úprava zpřísňuje tu evropskou a jinde naopak vlivem volného přenesení textu dochází k uvolnění evropských podmínek. Například rozdílně od bodu 2. odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 nevytváří HRDP na nabyvatele tlak, že *„musí zlepšit hospodářskou životaschopnost“* zemědělského podniku, nýbrž mu stačí, když *„vytvoří předpoklady pro zvýšení jeho ekonomické životaschopnosti“*. To souvisí i s lhůtou, která měla být určena pro identifikování zlepšení hospodářské životaschopnostiv souladu s nařízením Komise (ES) č. 817/2004 také implementována, ale nestalo se tak.

Další podstatnou podmínkou, která zásadně omezuje žadatele o dotaci, je podmínka minimálního převedení 5 hektarů zemědělské půdy. Takováto podmínka je v hrubém rozporu se současnou Společnou zemědělskou politikou i Koncepcí agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2004–2013).

Vynechané podmínky

Z ekonomického hlediska nejdůležitější ustanovení, které česká právní úprava nerespektuje, je ustanovení o výši maximální poskytované podpory.

Neimplementovala ani ustanovení o pracovnících zemědělského podniku, kteří by za podobných podmínek jako převodci měli také nárok na dotaci z tohoto opatření, ani o nabyvateli nevykonávajícím zemědělskou činnost.

Podmínky výhradně české právní úpravy

Česká legislativa přináší prostřednictvím nařízení vlády č. 69/2005 Sb. řadu procesních a formálních podmínek. Nejdůležitější z nich je ta, kdy explicitně určuje maximální věk nabyvatele. Zde je maximální věková hranice pro nabyvatele stanovena na 40 let, čímž je dáno jasné propojení mezi opatřeními PUZČ a Zahájení činnosti mladých zemědělců, kde je stanovena stejná podmínka.

III. Právní analýza programového období 2007–2013

V druhém programovém období, jehož se ČR účastnila, se stěžejním dokumentem pro prosazování SZP stal Program rozvoje venkova. Programové období 2007–2013 přináší s opatřením PUZČ řadu změn. Ty proběhly jak na evropské úrovni, tak na ta té české. Částečně se změnily typy dokumentů, kterými je opatření PUZČ primárně vázáno. Nejpodstatnější změnou z tohoto hlediska je změna typu normy vládního nařízení č. 69/2005 Sb., kterou nahradila Pravidla, vytvořená Ministerstvem zemědělství ČR. Evropské dokumenty jsou v tomto období výrazně přehlednější a Pravidla jsou o poznání obsáhlejší, než jak tomu bylo v předešlém období.

Pozitivní změny

Přestože česká právní úprava měla i v minulém programovém období tendence podmínky pro získání dotace spíše zpřísňovat, došlo v tomto období k dvěma zajímavým skutečnostem. Pravidla zavedla zpřísňující podmínku maximální hranice nabyvatele, když ji snížilo z 50 na 40 let. Je tak v rozporu jak s PRV, tak s nařízením Rady (ES) č. 1698/2005, ale v tomto bodě jednoznačně lépe reflektuje opatření Zahájení činnosti mladých zemědělců, na které navazuje. Dalším pozitivním posunem vpřed je změna povinnosti postupitele předat alespoň 5 ha půdy na předání 0,5 ha půdy, což více odpovídá SZP.

Zpřísňující podmínky

Pravidla přicházejí v mnoha bodech se zpřísňujícími podmínkami, které navazují přímo na ustanovení v nařízení Rady (ES) č. 1698/2005. Jedná se například o povinnost doložení příjmů ze zemědělské prvovýroby ve výši nejméně 55% v posledních 3 letech před podáním žádosti o dotaci a průměrného příjmu postupitele za toto období ze zemědělské prvovýroby alespoň ve výši 500 000 Kč za rok. Pravidla také oproti HRDP mění podmínky pro nabyvatele jakožto právnické osoby.

Neimplementované podmínky

Česká právní úprava stejně jako v předcházejícím období nezavádí podporu pro pracovníka zemědělského podniku. Co však považuji za jedno z největších selhání přenesení právní úpravy z evropské úrovně na českou, je opětovné nestanovení maximálních možných částek na postupitele.

IV. Evaluace

Horizontální plán rozvoje venkova (programové období 2004–2006)

Revidovanou sumu určenou na PUZČ se v rámci HRDP byť se zpožděním, ale podařilo vyčerpat. U postupitelů se docílilo průměrného věku 58 let a u nabyvatelů 31 let. Z plánovaných 500 zapojených osob se nakonec do opatření PUZČ v tomto opatření přihlásilo 372 zemědělců. Množství mladých zemědělců, kteří pobírali podporu na zahájení podnikání a zároveň se účastnili opatření PUZČ, bylo pouze 2,4% všech nabyvatelů. Prokázalo se, že čím starší nabyvatel byl, tím dokázal lépe se svěřeným majetkem hospodařit. Zároveň se ukázalo, že drtivá většina nabyvatelů pocházela ze stejné rodiny jako postupitel a předání půdy proběhlo často jen administrativně. Nakonec průzkum ukázal, že postupitelé jsou s výší čerpaných dotací spokojeni a byl to pro ně dostatečný stimul k tomu, aby podnikání zanechali.

PRV (programové období 2007–2013)

Toto druhé období je zajímavé především změnou majetkové struktury již hospodařících nabyvatelů. Rozloha jejich půdy je zhruba 30krát větší, než jak tomu bylo před převzetím zemědělského podniku v minulém období. Jejich velikost se po převzetí postupnického podniku zdvojnásobila a po převzetí dále rostla. Z plánovaných 19 000 uvolněných hektarů se postoupilo 30 958 ha a dotazníkovým šetřením se zjistilo, že starší zemědělci ukončili svou činnost díky opatření PUZČ o 11,2 let dříve. Výrazně se zvýšil podíl nabyvatelů, kteří čerpali podporu pro začínající zemědělce a zároveň se účastnili opatření PUZČ.

Závěr

Opatření PUZČ u nás bylo realizováno po první dvě programová období, tj. v letech 2004–2006 a 2007–2013. V dalším programovém období již spuštěno nebylo. Ex-post hodnocení PRV tvrdí, že jeho koncept naráží na politiku zvyšování věku odchodu do důchodu (IREAS centrum, s.r.o. 2016: 149). Další argument pro neobnovení tohoto opatření je podle něj ten, že předčasný odchod do důchodu s možností získání finančních prostředků je v rozporu s vládní důchodovou reformou. Tisková zpráva Ministerstva zemědělství ČR ze dne 9. 2. 2012 přistupuje ke zrušení opatření PUZČ z jiného úhlu, když tvrdí, že stanovené cíle opatření byly naplněny a zároveň že došlo k naplnění závazků odpovídajících výši rozpočtu.

Když se na výše zmíněné důvody podívám podrobněji, docházím k závěru, že cíle, kterých se mělo opatřením PUZČ dosáhnout, zůstaly buďto po celou dobu realizace PUZČ nepochopeny nebo byly ve druhém programovém období nastaveny tak, aby se mohlo říci, že byly splněny nebo jejich realizace vycházela ze špatně nastavených podmínek a kritérií, čemuž odpovídá i příliš rychle vyčerpaný rozpočet.

Základní problém spočívá v tom, že podpora v rámci PUZČ je nároková. Každý, kdo o ni požádá, ji při splnění stanovených podmínek má právo dostat. Tím se dostávám k první

hypotéze této diplomové práce, která zpochybňuje řádné přenesení právního významu evropských právních dokumentů do českého právního řádu. Jedna z podmínek, kterou česká právní úprava neimplementovala, přestože se v přeneseném článku 11, odst. 2 první odrážce nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 nachází, je podmínka, která říká, že nabyvatel zemědělského podniku musí v dané lhůtě zlepšit životaschopnost podniku. Přestože se zmíněná životaschopnost předaných podniků
následně zkoumá, v žádném českém právním předpisu není zakotvena povinnost, že se musí zlepšit. Zakotvení takovéto podmínky by dle mého názoru pomohlo zvýšit kvalitu vybraných projektů a zvýšila by se tím i účelnost této dotace. Musím však podotknout, že tato podmínka se vyvíjela v čase. V následujícím období ji již na evropské úrovni doplnil lépe kvantifikovatelný, nikoliv však lépe stanovený cíl. V programovém období 2007–2013 podmínku „zlepšení životaschopnosti“ nahradila podmínka „zvětšení velikosti podniku“. Nově definovaná podmínka má dle nařízení Rady (ES) č. 1698/2005 lépe splnit cíl zvýšení konkurenceschopnosti. Takto nastavená strategie však přichází do přímého rozporu se snahou Ministerstva zemědělství ČR dosáhnout dalšího cíle PUZČ, čímž je nutná restrukturalizace zemědělství. MZe ČR se snaží přímo prostřednictvím programového dokumentu PRV pro období 2007–2013 bojovat s nedostatkem pracovních příležitostí a odchodem mladých zemědělců tím, že podporuje ve venkovských oblastech zakládání a rozvoj mikropodniků (IREAS centrum, s.r.o. 2016: 34). Tím jdou však strategie dosažení stanovených cílů naprosto proti sobě.

Podpora mikropodniků je v řadě členských států EU upřednostňována před podporou velkovýrobců. Dokáží se totiž lépe postarat o svou půdu a tím lépe naplňují politiku trvalé udržitelnosti. V rámci nastavení podmínek PUZČ během prvního programového období však došlo v české právní úpravě ke zřejmé diskriminaci těchto mikropodniků, když byla ve vládním nařízení č. 69/2005 Sb. stanovena podmínka, že

minimální možná velikost převáděného podniku musí být 5 ha. Pozitivní změnou v dalším programovém období je však snížení tohoto limitu na 0,5 ha, čímž se nově dává šance i mikropodnikům zapojit se do tohoto opatření.

Když se vrátím k prvním dvěma tvrzením, které zastávají zrušení opatření PUZČ, a totiž že koncept PUZČ naráží na politiku zvyšování věku odchodu do důchodu a to, že jeho financování je v rozporu s vládní důchodovou reformou, musím konstatovat, že se jedná pouze o důvody zástupné. Opatření PUZČ totiž zatěžuje státní rozpočet minimální částkou v poměru s tím, jakých cílů se snaží dosáhnout. Stejně tak vychází vstříc politice zvyšování věku odchodu do důchodu tím, že v programovém období zavádí podmínku, kdy postupitel musí být maximálně o 10 let mladší, než jaká je hranice pro běžný odchod do důchodu. Pozitivní efekty předběžného odchodu do důchodu dle nastavených podmínek opatření PUZČ přitom jasně převládají.

Při pohledu na vyhodnocení PUZČ za obě programová období docházím k závěru, že opatření bylo úspěšné. Zvýšila se ekonomická životaschopnost převzatých podniků, v sektoru se díky generační obměně výrazně zvýšila vzdělanost vedoucích podniků a převzaté podniky podle všech ukazatelů nadále prosperují. Co se však opatření PUZČ nepodařilo, je věková restrukturalizace zemědělského sektoru. České zemědělství stárne. Podíl věkové skupiny 55 let a více byl v roce 2000 13,6%, zatímco v roce 2010 to již bylo 30,9%! Při celkové výši 1 008 podpořených postupitelů se jedná pouze o 2,4% lidí starších 55 let zaměstnaných v českém zemědělství k roku 2010, kteří napomohli věkové restrukturalizaci. Říci tedy, jak uvádí již zmiňovaná tisková zpráva MZe, že stanovené cíle byly naplněny, je značně zavádějící. Strategické cíle byly naplněny jen z části. Operační cíle byly pro druhé období ve srovnání s prvním nastaveny tak nízko, až to budí dojem, že tak byly nastaveny účelně, aby se bez problémů mohly v následujícím období splnit. To by poskytlo záminku, aby se další programové období nemuselo opatření PUZČ již znovu spustit.

S tímto názorem souhlasí i auditorská zpráva Evropského účetního dvora, která konstatuje, že podpora pro mladé zemědělce je až příliš často špatně nastavena a nejsou dostatečně stanoveny zamýšlené ani cíle, ani jejich dopad, a dokonce ani jejich ukazatele (Evropský účetní dvůr 2017: 2). Příprava dotačních nástrojů SZP přitom není často dotažena již na evropské úrovni, přestože, jak uvádí White (2017), se o ni stará zhruba 1 100 zaměstnanců Komise. Pro programové období 2007–2013 byla například příliš pozdě zavedena kritéria pro výběr projektů, a z toho důvodu se zpozdilo i vydání Pravidel, což vedlo k ročnímu zpoždění spuštění opatření PUZČ. Janusz Wojciechowski, člen Evropského účetního dvora odpovědný za zprávu, se ale shoduje s Evropskou komisí, když říká, že „účinná podpora pro mladé zemědělce je naprosto nezbytným předpokladem udržitelného zemědělství pro další generace“ (Evropský účetní dvůr 2017: 2).

Jediným relevantním důvodem, proč tedy nebylo opatření PUZČ v programovém období 2014–2020 znovu spuštěno, je vyčerpání finančních prostředků na toto opatření. Jejich předčasné vyčerpání je důsledkem ne vždy správně nastavených podmínek a na vině je i vysoká ztráta mrtvé váhy[1], která dosahuje v evropských státech až ¼ výše všech vyplacených podpor na opatření PUZČ (Paula Caskie 2008: 44).

Touto diplomovou prací jsem potvrdil dvě stanovené hypotézy a jednu jsem vyvrátil. Prokázal jsem fakt, že česká právní úprava nebyla řádně implementována. Převládala ustanovení, která byla zpřísněna v neprospěch žadatelů, v několika bodech byla diskriminující (např. specifická definice běžného věku pro odchod do důchodu či minimální rozloha předávané půdy) a některá ustanovení chyběla zcela. Na druhou stranu je třeba říci, že porušení řádné implementace vedlo v některých bodech i k logičtějšímu stanovení podmínek (např. stanovení horní věkové hranice nabyvatele v programovém období 2007–2013).

[1] Ztrátu mrtvé váhy zde představují ti farmáři, kteří by brzy beztak odešli do důchodu.

Dále jsem ověřil skutečnost, že opatření PUZČ má pozitivní vliv na životaschopnost předaného zemědělského podniku, přestože často docházelo pouze k administrativním převodům podniku v rámci rodiny (IREAS centrum, s.r.o. 2016: 148). Tím se potvrdila i má druhá hypotéza.

Co se však nepotvrdilo, je třetí hypotéza, která vycházela z reportu PUZČ o stavu zpracování žádostí o dotace, který poskytl SZIF dne 12. listopadu 2015. Byla zde domněnka, že 63 lidem byla schválena několikanásobně vyšší podpora, než na kterou měli nárok. Na základě vyžádaných dokumentů o stavu reálně vyplacených dotací se však ukázalo, že u těchto 63 zvláštních případů došlo k administrativní chybě, během níž se u dotčených částek posunula desetinná čárka o dvě desetinná místa. V důsledku toho to posléze vypadalo, že byla žadatelům namísto stovek tisíc schválená částka k vyplacení v řádech desítek miliónů.

Na úplný závěr bych rád konstatoval, že evropská verze opatření PUZČ byla ve zkoumaných obdobích velmi konkrétně zaměřená a snažila se vyřešit jasně definovanou situaci. Komplikace převážně vznikly v přenesení na národní úroveň. Během obou programových období se vlivem pozdě schválených podmínek zpozdilo i spuštění opatření vždy o jeden rok a během reformulace původního opatření vznikly zásadní odlišnosti.

Použitá literatura:

BYDŽOVSKÁ, M.: Zemědělství. [Cit. 2017-10-31]. Dostupné z: https://www.euroskop.cz/8924/sekce/zemedelstvi/

Caskie, P.; Davis, J.; Wallace, M.: How Effective Is Farmer Early Retirement Policy?. EuroChoices, ročník 7, č. 3, 2008: s. 38 – 44, ISSN 14780917. Dostupné z: http://search.ebscohost.com.zdroje.vse.cz/login.aspx?direct=true&db=eoh&AN=1015705&lang=cs&site=eds-live

EVROSPKÝ ÚCETNÍ DVŮR: Podpora pro mladé zemědělce musí být lépe zacílena, říkají auditoři EU [online]. 29. června 2017, [Cit. 2017-11- 09]. Dostupné z:

https://www.eca.europa.eu/Lists/News/NEWS1706_29/INSR_YOUNG_FARMERS_CS.pdf
IREAS centrum, s.r.o.; EKOTOXA, s.r.o.: Ex-post hodnocení Programu rozvoje venkova ČR za období 2007–20013, prosinec 2016.
KÖNIG, P. a kol. Rozpočet a politiky Evropské unie. Příležitost pro změnu. 2. aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. s. 243. ISBN 978-80-7400-011-9
MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR: Výroční hodnotící zpráva o programu horizontální plán rozvoje venkova CR za rok 2004 [online]. 2005, [Cit. 2017-11-25]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/1027/Vyroc.HRDP_.pdf
Nařízení Komise (ES) č. 817/2004 ze dne 29. dubna 2004, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) c. 1257/1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu. In Úřední věstník L 153, 30.4.2004, s. 30–81. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32004R0817
Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 ze dne 17. května 1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF) a o změně a zrušení některých nařízení. In Úřední věstník L 160, 26.6.1999, str. 80—102. Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:31999R1257#document1
Nařízení Rady (ES) č. 1698/2005 ze dne 20. září 2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV). In Úřední věstník L 277, 21.10.2005, str. 1—40. Dostupné z: http://eurlex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32005R1698
Nařízení vlády č. 69/2005 Sb., o stanovení podmínek pro poskytování dotace v souvislosti s předčasným ukončením provozování zemědělské činnosti u zemědělského podni-

katele. In Sbírka zákonu č. 29/2008, 14.3.2008. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-69

White, S.; Michalopoulos, S.: Společná zemědělská politika: Od semínek až ke sklizni po roce 2020 [online]. září 2017, [Cit. 2017-12-6]. Dostupné z: http://euractiv.cz/factsheet/zemedelstvi/spolecnazemedelska-politika-od-seminek-az-ke-sklizni-po-roce-2020/

VZTAHY EU A REPUBLIKY JIŽNÍ AFRIKA

Mgr. Lena Stránská
Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, obor Evropská studia a mezinárodní vztahy

Zpracovatelka sylabu diplomové práce: Mgr. Lena Stránská

Abstrakt:
Tato diplomová práce analyzuje vzájemné vztahy EU a JAR optikou teorie soft power Josepha Nye. Prostřednictvím této teorie bylo cílem nalézt komplexní balíček důvodů motivujících JAR k navázání a postupnému prohlubování vzájemných vztahů s EU. Za tímto účelem byla hlouběji zkoumána vzájemná obchodní vazba, poskytování rozvojové pomoci ze strany EU a spolupráce v oblasti vědy, technologií a výzkumu. Závěrečná kapitola nabízí stručný výhled do budoucnosti a nástin další možné spolupráce. Text je uzavřen syntézou poznatků shrnující jak faktory motivující JAR, tak klíčové charakteristiky soft power EU. Jejich množství a rozdílnost ukazují, že EU je nejen velmi atraktivním aktérem mezinárodních vztahů, ale zároveň poskytuje řadu konkrétních aspektů, které JAR motivují k posilování vztahů a další spolupráci.

Abstract:
This master's thesis analyses the relationship between the EU and South Africa using Joseph Nye's soft-power theory. It aimed at finding a complex package of reasons motivating South Africa to maintain and deepen its bonds with the EU. In order to achieve this, this master's thesis offers a deeper analysis of mutual trade relations, development aid and cooperation in science, technologies and research. Furthermore, the last chapter provides a short outlook on the future relationship between the two actors and other possible areas of cooperation. The thesis concludes with a summary consisting of factors motivating South Africa to have such close ties with the EU and key characteristics of the EU's soft power. Their number and range suggest not only that the EU is a very attractive actor

in international relations, but also that it provides many concrete aspects motivating not only South Africa to establish a relationship with the EU.

Klíčová slova:
Evropská Unie, Republika Jižní Afrika, soft power, EU, JAR, bilaterální vztahy, společná obchodní politika, rozvojová spolupráce, mezinárodní vztahy

Klasifikace JEL:
F53

Diplomová práce dostupná zde:
https://library.upol.cz/arl-upol/cs/csg/?repo=upolrepo&key=91745492601

Úvod

Ačkoliv je JAR objemem až sedmnáctým nejdůležitějším obchodním partnerem EU, v Africe jí s výrazným odstupem patří první příčka. Toto umístění a statistiky však vypovídají velmi málo o problematické minulosti jejích vztahů s EU, stejně jako o důvodech, které jejich navázání a následné prohloubení na současnou úroveň, definovanou smlouvou o Strategickém partnerství, motivovaly a ovlivnily.

Tato diplomová práce identifikuje jednotlivé důvody v kontextu historického vývoje vzájemných vztahů i jejich nejdůležitějších obsahových kapitol. Cílem je zodpovězení dvou hlavních výzkumných otázek:

- *„Z jakých důvodů je partnerství s EU pro JAR atraktivní a přínosné?“*
- *„Jaké jsou hlavní motivy JAR pro prohlubování vzájemné spolupráce?“*

Hlavní výzkumné otázky jsou doplněny čtyřmi podotázkami. Jejich účelem je rozmělnění celé analýzy na menší, tematicky unifikované celky, což nejenže zvyšuje přehlednost textu, ale také strukturovanost finální syntézy poznatků. Podotázky pokrývají celé spektrum vztahů, kterému se práce věnuje:

- *„Jak se vzájemný vztah EU a JAR vyvíjel a jaké jsou jeho hlavní charakteristiky?“*
- *„Do jaké míry jsou naplňována očekávání JAR?“*
- *„Došlo k významné změně po podepsání smlouvy z Cotonou?“*
- *„Jaké jsou perspektivy dalšího vývoje?“*

Pro analýzu je využita teorie soft power od Josepha Nye. Teorie svým přístupem k charakteru moci jednotlivých aktérů mezinárodních vztahů velmi přesně reflektuje specifika EU coby aktéra mezinárodních vztahů, kdy se EU pro dosažení svých cílů nemůže uchýlit k vojenskému nátlaku, neboli hard power, a musí se spoléhat na jiné nástroje. Soft power, mírně upravena pro potřeby nestátního aktéra, se proto nabízí jako vhodný nástroj schopný uchopit jednotlivé charakterové znaky EU, především pak ekonomickou sílu, poskytování rozvojové pomoci a důraz na dodržování specifických norem.

Z metodologického hlediska je práce interpretativní případovou studií (Lijphart 1971: 692). U tohoto typu případových studií je zvolená teorie aplikována na jeden konkrétní případ, čímž je umožněno jeho detailní zkoumání a pochopení. Práce je rozdělena na dvě teoretické kapitoly, tvořící teoreticko-analytický rámec, a tři kapitoly analytické, poskytující v mantinelech daného rámce odpověď na výzkumné otázky.

1. Teorie soft power a soft power EU

První kapitola stručně představuje historii teorie soft power a její základní principy. Konkrétně se jedná o klíčovou podmínku, zdroje a vzorce chování soft power podporující v takovém rozsahu, v němž je ve svých dílech definoval Joseph Nye.

Mezi zdroje soft power se nejčastěji řadí kultura, směřování a charakter zahraniční a domácí politiky, a prosazované normy (Cammack 2008: 6; Nye 2004: 11; Nye 2008: 96; Hall 2010: 192). Formy chování, které soft power mohou podpořit, jsou rovněž tři. Tou nejrozpracovanější je atraktivita a různé varianty přitažlivosti daného aktéra. Druhou formou je přesvědčování neboli vhodné *„… použití argumentů za účelem ovlivnění mínění a aktivit ostatních bez hrozby silou nebo slibu platby.“* (Nye 2011: 92-4; 104). Poslední formou chování je tzv. *framing,* nejlépe charakterizovaný jako zasazení tématu do vhodného kontextu nebo jeho vykreslení. Zdroje i formy chování protíná jedna klíčová podmínka, která může nabývat mnoha podob. Jedná se o aktérovu důvěryhodnost (tamtéž: 83). Ta se může projevit jako neuchylování se ke dvojím standardům, nebo nesnižování se k příliš klamavému vykreslování témat v rámci *framingu.*

Teorie soft power však k sobě váže také řadu kritik. Jednou z klíčových je kritika přílišného zaměření teorie na USA a státní aktéry (Cammack 2008: 7). Nye sice připouští, že i nestátní aktéři mohou mít soft power, konkrétních příkladů však poskytuje minimum. Další kritika se týká např. problematického využívání kultury coby zdroje soft power. Podle některých autorů neznamená popularita nějaké kultury automaticky také silnou soft power (Ferguson 2009). Zároveň mohou existovat případy, kdy je možné zaměnit atraktivitu kultury, a tím i sílu aktérovy soft power, a vlastní zájmy jedince (Hall 2010: 198). Existuje také riziko, že podpora získaná pomocí soft power bude jenom předstíraná (Nye 2004: 17).

Bližší aplikace teorie na EU nabízí několik konkrétních znaků definujících její soft power. Jasně viditelný je atraktivní vnitřní trh, což dokazuje mj. stále narůstající počet členských zemí (Nye 2004: 77-9; Tulmets 2007: 201; Nye 2011: 85, 98; Özer 2012: 82). Taktéž normativní složka soft power je u EU jasně zřetelná. Jedná se o normy začleněné do obchodních a jiných dohod nebo jejich využití při podmiňování poskytování rozvojové pomoci (Michalski 2005: 136-7; Nye 2011: 76;

Özer 2012: 69, 84). Za účelem zodpovězení výzkumných otázek se diplomová práce omezila na několik vybraných aspektů soft power EU. Konkrétně se jedná o: vzájemnou hospodářskou provázanost a její význam pro JAR; politiku EU vůči JAR a její legitimitu; normy prosazované nejen v JAR, ale na celém africkém kontinentu a jejich konzistentnost.

2. Společná obchodní politika a vztahy se zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku

Druhá kapitola doplňuje teoretický rámec definovaný v první části praktickými mantinely, do nichž vztahy EU a JAR logicky zapadají. Prvním pomyslným mantinelem je společná obchodní politika EU, v jejímž rámci se bilaterální vztahy EU se třetími zeměmi odehrávají. Kapitola stručně představuje vývoj této politiky. Soustředí se primárně na různé typy obchodní spolupráce a jejich modality. S ohledem na další kapitoly je mj. cílem ukázat, jaké možnosti se pro JAR v počátečních fázích vzájemných vztahů nabízely, a které naopak nemohly být z různých důvodů vůbec zvažovány.

Druhým pomyslným mantinelem jsou vztahy EU se zeměmi Afriky, Karibiku a Pacifiku (AKP) navázané krátce po vzniku Společenství. Ve vztahu k vývoji vztahů EU a JAR rozebraných ve třetí kapitole představuje tato část práce smluvní úpravu vztahů EU a zemí AKP do takové míry, aby bylo možné následně jasně specifikovat, v čem se vztahy EU a JAR liší nebo naopak podobají. Důraz je kladen především na charakterovou proměnu vztahů mezi smlouvami z Lomé a Cotonou, představena je ale také institucionální úprava této spolupráce.

3. Historický vývoj vztahů ES/EU a JAR

První více analytická kapitola zasazuje historický vývoj vztahů ES/EU a JAR do kontextu obou politik představených v kapitole 2. Na základě historicko-politického vývoje v JAR jsou vztahy rozděleny do tří časových období. První, do roku 1990, je definováno velmi omezenými kontakty ze strany ES.

Důvodem byl apartheid, který ES odmítlo jakýmkoliv způsobem podporovat či legitimovat. Spolupráce byla proto velmi omezená a soustředila se především na podporu nenásilného boje proti režimu a různé formy sankcí (Holland 1995a: 39).

Druhé období, 1990-1994, bylo definováno jihoafrickým přechodem k demokracii. EU se během těchto let ukázala být JAR nepostradatelným partnerem. Na pomoc s bojem s různými formami násilí bylo do JAR vysláno několik stovek expertů a policistů. Ti byli v roce 1994 doplněni o několik desítek dalších a o tzv. volební komisi, která měla za cíl dohled nad průběhem prvních demokratických voleb naplánovaných na 24. dubna 1994 (Holland 1995a: 65; Margaritis 2012: 764). Během tohoto období se také začala vzájemná spolupráce institucionálně ustavovat. Na počátku roku vzniklo v JAR Zastoupení Evropské komise (Holland 1995a: 104-5), jehož úkolem bylo nejen posilování obchodní vazby, ale také zvyšování povědomí o EU v JAR.

Poslední etapa vzájemných vztahů, od roku 1994 do současnosti, je definována exponenciálním nárůstem jejich intenzity i objemu. Než však byla spolupráce smluvně upravena, muselo být vyřešeno její nastavení jak v rámci společné obchodní politiky, tak v rámci spolupráce EU se zeměmi AKP. Z hlediska obchodní politiky bylo nutné, aby se JAR rozhodla, jakou kvalifikaci hodlá používat – zda chce být vnímána jako rozvinutá nebo rozvojová země (Holland 1995a: 151; Seddon 1995: 585). Nakonec z toho vzešla kombinovaná klasifikace reflektující rozvinutost jednotlivých sektorů hospodářství. V rámci vztahů se zeměmi AKP se JAR snažila dosáhnout svého plného začlenění do smlouvy z Lomé, které by pro ni bylo velmi výhodné. EU to však odmítla (Holland 1995b: 269; Akinkugbe 2000: 95). Odůvodnila to mj. vysokým rozdílem v rozvinutosti mezi JAR a zbylými zeměmi AKP, který by mohl ostatní země diskriminovat. Výsledkem vyjednávání se stalo částečné zapojení JAR do smlouvy z Lomé, a to pouze v politických a některých institucionálních otázkách (Seddon

1995: 587; Margaritis 2012: 767). Ekonomiku, obchod a další témata upravují separátní dohody.

Ze smluv upravujících vzájemné vztahy obou aktérů je potřeba zmínit Trade, Development and Cooperation Agreement (TDCA) z roku 1999 a dohodu o Strategickém partnerství podepsanou o sedm let později. TDCA se primárně zaměřuje na liberalizaci vzájemného obchodu prostřednictvím vytvoření zóny volného obchodu (TDCA 1999: 6; Margaritis 2012: 768; Smis, Kingah 2014: 794). Obzvláště v průmyslu měla po uplynutí přechodných období nastat velmi vysoká úroveň liberalizace (Akinkugbe 2000: 97; Strategické partnerství 2006: 5; Smis, Kingah 2014: 798). Smlouva dále upravuje aspekty rozvojové pomoci, na niž byl JAR rovněž přiznán nárok. Strategické partnerství na TDCA navazuje a v některých oblastech jej rozšiřuje. Prohlubuje především složky politické spolupráce a reaguje na akutní výzvy, kterým JAR čelí (Strategické partnerství 2006: 3). Povýšením do pozice Strategického partnera také staví spolupráci s JAR na vyšší úroveň, srovnatelnou se vztahy s nejdůležitějšími aktéry světové politiky.

4. Nejdůležitější oblasti spolupráce EU a JAR

Vzájemné vztahy EU a JAR objímají prakticky celé spektrum oblastí, kterých se bilaterální vztahy mohou týkat. Pro tuto diplomovou práci tak byly z časových a rozsahových důvodů vybrány ty, které jsou důležité buď svým objemem, nebo délkou trvání navázané spolupráce.

Z hlediska objemu je zdaleka nejvýznamnější oblastí vzájemný obchod. V kontextu celkového zahraničního obchodu EU se sice o závratné číslo nejedná, ovšem pro JAR představuje import i export z/do EU vždy okolo pětiny celkového objemu (Rada EU 2017: 2). Pro JAR byla klíčovou liberalizace obchodu. TDCA ji pro JAR definovalo na 81 % zemědělských a 86,5 % průmyslových výrobků. Na straně EU byla liberalizace průmyslových výrobků nastavena na 99,98 %. V případě zemědělských produktů je však zřetelný vliv Společné zemědělské politiky. EU se zavázala liberalizovat přístup na evrop-

ský trh pouze pro 61,4 % jihoafrických zemědělských produktů (Akinkugbe 2000: 97; Smis, Kingah 2014: 798). Oba aktéři spolu také uzavřeli několik dalších dodatkových smluv dále konkretizujících spolupráci v určitých oblastech.

Co se týká konkrétních obchodovaných produktů, EU JAR dlouhodobě chválí za nárůst diverzifikace. JAR se čím dál více odklání od obchodu s primárními komoditami a zaměřuje se na pokročilejší výrobky. Jedná se především o produkty strojního a dopravního průmyslu (Stoneman, Thompson 2007: 229; Evropská komise 2017).

Vzhledem k úrovni rozvinutosti JAR představuje zahrnutí rozvojové pomoci do spolupráce s EU zajímavou oblast. JAR není na rozvojové pomoci nijak závislá a jedná se spíše o vítaný finanční doplněk, který může být využit na řešení nejpalčivějších problémů. Důležitou roli hraje kontext JAR z počátku 90. let, kdy se země potřebovala vypořádat s řadou socioekonomických problémů spojených s apartheidem. Právě do těchto oblastí je rozvojová pomoc poskytovaná EU nejčastěji směřována. Již před rokem 1990 EU podporovala nenásilné aktivity namířené proti apartheidu (EU 2016a). V letech po prvních demokratických volbách se dále zaměřila např. na vzdělávání, dostupnost sociálních a zdravotních služeb nebo vodní infrastruktury. Důležitým je také boj proti chudobě, která dodnes strukturálně představuje dědictví apartheidu (tamtéž).

Spolupráce ve vědě a výzkumu je velmi významná i s ohledem na budoucí směřování vztahů obou aktérů. Od samého počátku spolupráce s EU drží JAR v této oblasti jeden primát. S výjimkou jaderných zařízení dostala okamžitě přístup do všech výzkumných a technologických zařízení v EU. Žádný jiný vědecký partner EU neměl od počátku takové příležitosti (Hugo-Hamman 1997). Spolupráce ve vědě a výzkumu je také ošetřena samostatnou dohodou podepsanou již roku 1997.

5. Vzájemné vztahy po roce 2014 a budoucí vývoj

Poslední kapitola reflektuje nejaktuálnější vývojové trendy nejen ve vztahu EU a JAR, ale do určité míry také vůči zbylým zemím skupiny AKP. V otázce vzájemného obchodu, který se tentokrát týká celé skupiny AKP zemí, jsou představeny změny přinesené smlouvou z Cotonou, především pak tzv. Economic Partnership Agreements. Jejich regionální charakter je zasazen do bližšího kontextu jižní Afriky, kde JAR nad svými partnery jednoznačně dominuje. Zhodnoceny jsou také případné výhody a nevýhody, které by tato dohoda měla JAR přinést.

Ve dvou dalších zkoumaných oblastech, rozvojové politice a spolupráci ve vědě a výzkumu, jsou zhodnoceny současné trendy vyplývající z finančního rámce 2014-2020. Pro rozvojovou spolupráci znamená současné programové období významný pokles finančních prostředků. Zároveň však platí, že se jedná o výlučně doplňkové zdroje, na nichž JAR není závislá. Představují však stále velmi atraktivní přínos z partnerství s EU. V případě technologické spolupráce je vidět trend zcela opačný. JAR je jedním z největších a nejstabilnějších vědeckých partnerů EU, hned za giganty USA, Ruskem, Kanadou a Čínou (EU 2016b). Finanční prostředky a portfolio spolupráce se zároveň rozšiřují.

Vzhledem k neustále se zvyšující úrovni rozvoje JAR představuje tato kapitola také jednu další oblast spolupráce, na níž se JAR a EU společně podílí, a kde se dá v budoucnu očekávat nárůst intenzity. Konkrétně se jedná o spolupráci na africkém kontinentu, kde se možností spolupráce nabízí celá řada: trojstranná rozvojová spolupráce, kdy jsou coby dárci zapojeny i rychle se rozvíjející státy globálního jihu; podpora demokracie a zemí v tranzici; nebo asistence při budování regionální institucionální architektury, především pak ve vztahu k Africké unii (Fejerskov 2013: 12-16; Masters 2014: 1–6).

Závěr

Cílem diplomové práce je analyzovat vzájemné vztahy EU a JAR a zodpovědět sadu výzkumných otázek stanovených v jejím úvodu. K dosažení cílů byl využit teoretický rámec vycházející z teorie soft power od Josepha Nye. Ten byl doplněn praktickým vymezením v podobě společné obchodní politiky EU a vzájemných vztahů EU se skupinou zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku. Jednotlivé podotázky celkovou analýzu zpřehlednily a usnadnily srozumitelné představení výsledků, na něž se zaměřily hlavní otázky.

Analýza ukázala, že je možné vysledovat řadu aspektů, které mají potenciál JAR ve vztahu k EU motivovat. Těmi jednoznačně nejviditelnějšími jsou veškeré přínosy ze vzájemné obchodní spolupráce. Velikost unijního trhu, jeho stabilita, vyspělost nebo množství spotřebitelů jsou nezpochybnitelné výhody pevné obchodní vazby, která oba aktéry spojuje. S ní úzce související je problematika technických, sanitárních a dalších norem. Soulad s unijními normami JAR otevírá přístup na světové trhy, což bezpochyby atraktivitu spolupráce s EU posiluje.

Další zdroje motivace, které diplomová práce podrobněji představuje, jsou rozvojová pomoc a spolupráce ve vědě a výzkumu. Navzdory klesajícímu objemu finančních prostředků poskytovaných v rámci rozvojové politiky se v tomto případě stále jedná o silně motivační faktor. Důvodem je absence jakékoliv závislosti JAR na rozvojové pomoci. Pokles tohoto zdroje motivace je zároveň kompenzován rostoucím významem spolupráce ve vědě a výzkumu, kde JAR patří k nejdůležitějším unijním partnerům.

Co se týká konkrétních znaků soft power EU, které byly vymezeny v první kapitole, ve všech třech případech je možné nalézt řadu aspektů, které z EU činí atraktivního partnera v mezinárodních vztazích. Velmi detailně byla představena hospodářská provázanost obou aktérů. Politickým oblastem, tedy politice EU vůči JAR, její legitimitě a prosazovaným normám se jednotlivé kapitoly věnovaly především v rámci

analýzy historického vývoje. Legitimita a konzistentnost se velmi výrazně projevily především v době apartheidu, kdy EU nejenže trvala na dodržování základních hodnot typu lidská práva, v souladu s postojem OSN se také připojila k uvaleným sankcím. Toto období ve vzájemných vztazích také nejlépe dokládá roli EU coby normativního aktéra.

Závěrem je možné konstatovat, že se všechny stanovené výzkumné otázky i podotázky podařilo zodpovědět, čímž byl cíl diplomové práce naplněn.

Seznam použité literatury

„Agreement on Trade, Development and Cooperation between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of South Africa, of the other part.“ 1999. *Official Journal of the European Communities* [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:df28bbd2-29f1-4cea-86ab-81d81c47903b.0004.02/DOC_3&format=PDF> (v textu citováno jako TDCA 1999).

Akinkugbe, O. 2000. „The European Union and South Africa Free Trade Agreements: An Exploratory Partial Equilibrium Analysis of Potential Effect on ACP-EU Trade Flows.“ *Journal of World Trade* 34 (3): 95-109.

Cammack, P. 2008. „Smart Power and US Leadership: A Critique of Joseph Nye.“ *An Interdisciplinary Journal of North American Studies* 22 (Autumn 2008): 4-20.

Commission of the European Communities. 2006. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament* [cit. 2017-02-27]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52006DC0347&from=EN> (v textu citováno jako Strategické partnerství 2006).

European Commission. 2017. *Overview of Economic Partnership Agreements*. [cit. 2017-02-16]. Dostupné z:

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/september/tradoc_144912.pdf>.
European Union, Delegation of the European Commission to South Africa. 2016. Fact sheet – Development Cooperation [cit. 2017-2-28]. Dostupné z: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/210722_development_cooperation_fact_sheet.pdf> v textu citováno jako EU 2016a).
European Union, Delegation of the European Commission to South Africa. 2016. *Fact sheet: Key elements of EU-SA cooperation in Science and Technology* [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/science_and_technology_fact_sheet_1.pdf> (v textu citováno jako EU 2016b).
„Factsheet: EU-South Africa relations.“ 2017. General Secretariat of the Council – Press Office [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/138091.pdf> (v textu citováno jako Rada EU 2017).
Fejerskov, A. M. 2013. „European Union Development Cooperation in a Changing Global Context.“ *DIIS Report* 2013 (2): 1-50.
Ferguson, N. 2009. „Thing Again: Power.“ *Foreign Policy* [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://foreignpolicy.com/2009/11/03/think-again-power/>.
Hall, T. 2010. „An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category.” *The Chinese Journal of International Politics* 2010 (3): 189-2011.
Holland, M. 1995. *European Unon common Foreign Policy: From EPC to CFSP Joint Action and South Africa.* Basingstoke, London: Palgrave Macmillan.

Holland, M. 1995. „South Africa, SADC, and the European Union: Mathing Bilateral with Regional Policies.“ *The Journal of Modern African Studies* 33 (2): 263-283.
Hugo-Hamman, C. 1997. „Cooperatoin in science and technology between South Africa and the European Union.” *South African Journal of Science* 93 (5).
Lijphart, A. 1971. „Comparative Politics and the Comparatice Method.“ *The American Political Science Review* 65 (3): 682-693.
Margaritis, K. 2012. „An Outline of the Europe-South Africa Relation During and Post the Apartheid Era.“ *CES Working Papers* 4: 758-771.
Masters, L. 2014. „The EU and South Africa: towards a new partnership for development.“ *European Strategic Parthership Observatory* 2014 (11): 1-8.
Michalski, A. 2005. „The EU as a Soft Power: the Force of Persuasion.“ Pp. 124-144 in J. Melissen (ed.). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations.* Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
Nye, J. S. 2004. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
Nye, J. S. 2008. „Public Diplomacy and Soft Power.“ *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616 (94): 94-109.
Nye, J. S. 2011. *The Future of Power.* New York: Public Affairs.
Özer, Y. 2012. „The European Union as a Civilian Power: the Case of the EU´s Trade Policy.“ *Marmara Journal of European Studies* 20 (2): 63-94.
Seddon, D. 1995. „European Aid or Trade for South African Development?“ *Review of African Political Economy* 22 (66): 585-587.
Smis, S., S., Kingah. 2014. „EU South African Trade, Development and Cooperation Agreement: Bane or Boon for Socio-Economic Rights under the South

African Constitution?“ *European Law Journal* 20 (6): 793-810.
Stoneman, C., C., Thompson. 2007. „Trading Partners or Trading Deals? The EU & US in Southern Africa.“ *Review of African Policital Economy* 34 (112): 227-245.
Tulmets, E. 2007. „Can the Discourse on „Soft Power“ Help the EU to Bridge its Capability-Expectations Gap?“ *European Political Economy Review* 7 (Summer 2007): 195-226.

DOBRÉ SOUSEDSTVÍ JAKO PODMÍNKA ČLENSTVÍ V EU: PŘÍPADOVÁ STUDIE SRBSKA

Mgr. Daniel Volek
Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, obor Evropská studia

Zpracovatel sylabu diplomové práce: Mgr. Daniel Volek

Abstrakt:
Práce zkoumá význam dobrých sousedských vztahů v přístupovém procesu EU. Jejím hlavním cílem je tuto podmínku konceptualizovat, přičemž rozsah konceptualizace je definován trojicí výzkumných otázek, které se zaměřují na kondicionalitu členství, podstatu naplnění podmínky a na postavení kandidáta vůči sousednímu státu a EU. Druhou část práce tvoří případová studie, v níž je koncept aplikován na normalizaci vztahů mezi Bělehradem a Prištinou v rámci přístupového procesu Srbska. Výsledky potvrzují, že povinnost kandidátské země udržovat dobré vztahy se svými sousedy tvoří plnohodnotnou podmínku členství v EU, která může dokonce udávat rychlost přístupového procesu. Při její aplikaci též existují významné rozdíly mezi spory se členskou zemí a těmi vedenými se státem mimo EU.

Abstract:
The thesis examines the importance of good neighbourly relations in the EU accession process. Its main objective is to conceptualise this condition, with the scope of the conceptualisation being defined by three research questions which focus on membership conditionality, the essence of fulfilling the condition and the position of a candidate vis-à-vis the neighbouring country and the EU. The second part of the thesis consists of a case study in which the concept is applied to the normalisation of relations between Belgrade and Pristina within the accession process of Serbia. The results confirm that the obligation of a candidate to maintain good relations with its neighbours constitutes a fully fledged condition for EU

membership which can even determine the speed of the accession process. Its application is also characterised by significant differences between the disputes with an EU Member State and those involving a state outside the EU.

Klíčová slova:
rozšiřování EU, kondicionalita, dobré sousedství, Srbsko, Kosovo

Klasifikace JEL:
F51, F53

Diplomová práce dostupná zde:
https://is.muni.cz/th/d0qnr

Úvod

Vzhledem k tomu, že přístupové rozhovory s Tureckem a Islandem se nacházejí na mrtvém bodě, jsou nyní na agendě rozšiřování EU výhradně státy západního Balkánu. Tyto státy přinášejí do rozšiřovací politiky novou překážku, kterou je dědictví etnických konfliktů z doby násilného rozpadu Jugoslávie, a s tím narůstá význam dobrých sousedských vztahů coby jedné z podmínek vstupu do EU. Tato podmínka se během posledních dvou desetiletí stala často kladeným požadavkem, nicméně s její skutečnou rolí v rámci přístupových jednání je spojena řada nezodpovězených otázek.

Je zřejmé, že stejně jako ostatní kritéria členství, taktéž podmínka dobrého sousedství podléhá principu kondicionality, který představuje klíčový nástroj Unie ve vztazích s kandidátskými zeměmi. Z toho důvodu je tento princip využit jako výchozí bod pro výzkum podmínky, přičemž cílem práce je s pomocí existující literatury konceptualizovat tuto podmínku a zasadit ji do kontextu přístupové kondicionality. Práce však neusiluje o konceptualizaci podmínky v celé její šíři; namísto toho se zaměřuje na konkrétní výzkumné otázky, jejichž

znění je následující: *1) Čím se vyznačuje kondicionalita členství v rámci podmínky dobrého sousedství? 2) Čeho je třeba dosáhnout k naplnění podmínky? 3) V jakém postavení je kandidátská země vůči sousednímu státu a EU?* Takto vymezený koncept je následně aplikován na normalizaci vztahů mezi Bělehradem a Prištinou coby součást přístupového procesu Srbska. Smyslem této případové studie je ověření platnosti konceptu a jeho případné doplnění.

1. Konceptualizace podmínky dobrého sousedství

Ještě před samotnou konceptualizací je třeba vyjasnit některá její východiska a vymezit klíčové pojmy, které jsou s ní spojeny. Prvním takovým pojmem je kondicionalita. Ta je zde chápána jako princip, jehož dominantní logikou je racionální volba aktérů. Pro kondicionalitu je totiž příznačné, že se snaží změnit chování cílového státu nikoli ovlivněním jeho postojů a preferencí, ale spíše ovlivněním jeho kalkulace nákladů a zisků (Koch 2015: 98). Zároveň je však třeba zdůraznit, že přítomnost kondicionality ještě nemusí znamenat její účinnost. Z tohoto důvodu se práce primárně soustředí na nastavení kondicionality ze strany EU, a nikoli na její úspěšnost v praxi.

Konceptualizace dále pracuje s trojicí pojmů, které jsou klíčové pro charakteristiku přístupové kondicionality: závaznost, věrohodnost a konzistentnost. Závaznost popisuje tu složku kondicionality, která je adresována kandidátskému státu a vysílá mu signál, že bez splnění podmínky se nemůže stát členem Unie. Naproti tomu věrohodnost znamená, že po splnění všech stanovených podmínek bude kandidátská země skutečně odměněna členstvím v EU. Konzistentnost lze potom definovat jako jednotnou aplikaci podmínky vůči různým kandidátským zemím, respektive vůči jedné kandidátské zemi během celého přístupového procesu.

V souvislosti s podmínkou dobrého sousedství je třeba zmínit, že konceptualizace se omezuje jen na situace, kdy je vyřešení bilaterálního sporu stanoveno jako součást přístupové kondicionality. Podle toho, zda je v daném sporu zastoupen

členský stát, jsou pak po vzoru Basheskové (2014: 94) rozlišovány tzv. vertikální spory (mezi členskou a nečlenskou zemí) a horizontální spory (mezi dvěma nečlenskými zeměmi).

1.1. Kondicionalita členství

V následující podkapitole jsou nejprve identifikovány důvody pro existenci podmínky, jakož i specifické faktory, které jsou s ní spojeny a které mohou mít za následek odlišné fungování kondicionality oproti ostatním přístupovým kritériím. Pozornost je dále věnována trojici klíčových složek kondicionality, tj. její závaznosti, věrohodnosti a konzistentnosti, či významu podmínky pro dynamiku přístupového procesu.

Cíle, které EU prostřednictvím podmínky sleduje, se do určité míry odvíjejí od statusu sousední země. Zatímco v případě vertikálních sporů je hlavní motivací snaha vyhnout se vnesení nestability dovnitř Unie (Van Elsuwege 2015: 224), jiné důvody se naopak týkají jen horizontálních sporů. Např. má-li sousední země rovněž status (potenciálního) kandidáta, aplikace podmínky může zajistit neblokování její budoucí integrace. EU by nicméně měla mít zájem na tom, aby kandidátská země udržovala dobré vztahy se všemi svými sousedy, což lze podložit následujícími důvody: možné zhoršení vztahů mezi Unií a sousední nečlenskou zemí kvůli přistoupení kandidátské země; odstranění potenciálních problémů na budoucí vnější hranici EU; snazší uzavření jiných vyjednávacích kapitol; vyšší šance na úspěšnou ratifikaci přístupové smlouvy. Dalším důvodem může být znění primárního práva, jež podle některých autorů zavazuje Unii prosazovat princip dobrého sousedství ve své rozšiřovací politice (Kochenov and Basheska 2015b: 396). V neposlední řadě je pak třeba vzít v úvahu možnost, že cílem EU je zajištění dobrých sousedských vztahů jako takových.

Co se týče specifických rysů podmínky, nalezeny byly celkem čtyři. Prvním z nich je nelegislativní povaha vyjednávací kapitoly „Jiné otázky“, do níž bývají bilaterální spory kandidátských zemí zpravidla začleněny. Toto specifikum je

důležité zejména z hlediska možného zhoršení sousedských vztahů po přistoupení kandidátské země, neboť Unie má v takovém případě výrazně omezené možnosti, jak tuto zemi přimět k pokračujícímu dodržování podmínky. Druhým specifickým faktorem je trilaterální povaha přístupových jednání. Tato jednání totiž neprobíhají jen mezi uchazečem o členství a Unií, ale do hry vstupuje rovněž sousední stát, takže výsledek jednání nezáleží čistě na kandidátské zemi. Zatřetí, u podmínky dobrého sousedství dochází k překrývání rozšiřovací politiky Unie a zahraniční politiky členských států. Existuje zde tedy i vyšší pravděpodobnost, že se zahraničněpolitické postoje EU či jednotlivých členů promítnou do nastavení kondicionality. A začtvrté, za specifikum podmínky lze označit též její implicitní charakter. Podmínka se sice vztahuje na všechny kandidátské země, nicméně explicitně je stanovena až na základě konkrétního bilaterálního sporu.

Důsledkem posledního uvedeného jevu je fakt, že podmínka není ve všech přístupových procesech akcentována stejnou měrou, a že tudíž není součástí „tvrdé“ kondicionality (Uilenreef 2010: 13). To ovšem neznamená, že by byla její závaznost jakkoli oslabena. Další ze složek kondicionality, věrohodnost, je v případě podmínky dobrého sousedství obzvláště důležitá, neboť řešení bilaterálního sporu zpravidla vyžaduje ústupky vůči sousednímu státu, ke kterým by jinak kandidátská země neměla důvod. Členské státy však mají poměrně široký prostor pro uvážení, zda kandidátská země již splnila náležitosti dobrého sousedství (Van Elsuwege 2015: 224), a jsou-li tedy požadavky EU definovány příliš vágně, příslib členství tím může být oslaben. Pokud jde o konzistentnost unijní kondicionality, ta má vždy dvojí rozměr – jednak coby jednotné uplatňování podmínky vůči různým kandidátským zemím, jednak coby jednotné nastavení kondicionality po dobu celého přístupového procesu. V praxi se přitom ukázalo, že ani v jedné z těchto dimenzí nebyla podmínka aplikována konzistentně, což může vážně

podkopávat účinnost kondicionality (Kochenov and Basheska 2015a: 23).

Poslední část této výzkumné otázky se věnuje významu podmínky pro pokrok v rámci přístupového procesu. Obecně lze říci, že požadavek dobrých sousedských vztahů není standardně uplatňován jako podmínka pro zahájení rozhovorů, a na významu tak nabývá až v jejich průběhu. Postoj Komise je přitom dlouhodobě takový, že bilaterální otázky by neměly zdržovat přístupový proces (Evropská komise 2011: 23), takže příslušná vyjednávací kapitola by měla být v ideálním případě otevřena hned zkraje jednání. EU navíc u některých kandidátských zemí označila dobré sousedství za jednu z podmínek, podle kterých bude posuzován celkový pokrok v rámci vyjednávání (Gateva 2015: 139), a v zásadě na něj může navázat i sankční mechanismy umožňující částečné či úplné pozastavení jednání.

1.2. Podstata naplnění podmínky

Druhá část konceptualizace se zabývá otázkou, za jakých okolností lze podmínku považovat za splněnou. Cílem je zjistit, jaké skutečnosti mohou představovat překážku pro její splnění (obsahová složka), respektive vůči kterým zemím je třeba ji splňovat (geografická složka). Předmětem zájmu je též minimální cíl podmínky, tj. zda musí být v jednáních se sousední zemí dosaženo konkrétního výsledku, nebo zda ke vstupu do Unie stačí konstruktivní přístup kandidátského státu.

Základní náležitosti podmínky definovala již Záhřebská deklarace z roku 2000, podle níž měla být politika dobrého sousedství založena na vyjednaném řešení sporů, respektování práv menšin, respektování mezinárodních závazků, trvalém řešení problému uprchlíků a vysídlených osob a na respektování mezinárodních hranic států (Gateva 2015: 21). Vedle těchto požadavků lze ovšem identifikovat i některé další typy jednání, kvůli kterým by mohla být podmínka aktivována: neblokování budoucí integrace sousední země do EU, respektive do jakékoli jiné mezinárodní organizace; respektování národní

identity sousední země (viz spor mezi Makedonií a Řeckem o oficiální název státu); zajištění přeshraniční bezpečnosti (např. v souvislosti s provozem jaderné elektrárny); nezasahování do vnitřních záležitostí (Arraiza 2015: 125–126); uznání nezávislosti sousední země.

V rámci geografické složky je potom třeba se ptát, jak je definována skupina států, vůči kterým musí kandidátská země podmínku splňovat. K aplikaci podmínky lze totiž přistupovat z několika pohledů, které se od sebe liší chápáním pojmu „sousedství" a významem (potenciálního) členství sousední země v EU. U obou těchto proměnných lze identifikovat užší a širší přístup, takže celkem se nabízejí čtyři různé varianty, jež jsou znázorněny v Tabulce 1.

Tabulka 1: Státy, vůči kterým je třeba splňovat podmínku dobrého sousedství

		Vztah sousední země k EU	
		užší přístup	širší přístup
Definice sousedství	užší přístup	sousední členské a kandidátské státy	všechny sousední státy
	širší přístup	členské a kandidátské státy v regionu	všechny státy v regionu

Z dosavadní praxe bohužel nelze jednoznačně vyvodit, zda je podmínka relevantní i pro vztahy s přímo nesousedícími zeměmi. Pokud jde o faktor členství sousední země v EU, zdá se, že v průběhu času došlo ke změně unijního přístupu od širšího k užšímu. Lze tedy konstatovat, že za současného nastavení kondicionality se podmínka dozajista vztahuje na sousední členské a kandidátské země a potenciálně i na další členské či kandidátské země v daném regionu.

V souvislosti s trilaterální povahou přístupových jednání se pak nabízí otázka, zda se kandidátská země může stát členem EU až poté, co vyřešila všechny významné spory se svými sousedy, nebo zda k jejímu přijetí postačuje už pouhé úsilí

o řešení těchto sporů. Podle Van Elsuwegeho (2015: 224–231) se odpověď na tuto otázku mění v závislosti na tom, zda je jednou ze stran sporu členský stát; zatímco v případě vertikálních sporů je minimálním cílem podmínky nalezení uspokojivého řešení, během horizontálních sporů zpravidla stačí konstruktivní přístup kandidátské země.

1.3. Postavení kandidátské země

Poslední výzkumná otázka má za cíl zodpovědět, v jaké pozici je kandidátský stát během jednání vedených za účelem splnění podmínky. Pozornost je nejprve věnována jeho postavení vůči druhé straně sporu, kde jsou zohledněny jednak status sousední země (členský stát, kandidát, třetí země), jednak formální odpovědnost za naplnění podmínky. Druhá část kapitoly se pak zabývá postavením kandidátské země vůči samotné EU a je v ní sledována míra zapojení Unie do řešení sporu v závislosti na jeho okolnostech.

Status sousední země vůči EU se do vzájemného postavení obou aktérů promítá dvěma způsoby. Prvním je jejich mocenský vztah, který je v případě vertikálních sporů výrazně asymetrický ve prospěch členského státu, a to díky možnosti ovlivňovat nastavení kondicionality a podílet se hodnocení kandidátské země při plnění dané podmínky. Druhým faktorem je pak zájem obou zemí na vyřešení sporu, jenž může být různě velký, zejména je-li spor veden s členským nebo nekandidátským státem. Pro tyto státy totiž případný neúspěch jednání nemá žádné závažné důsledky, a díky tomu mohou vůči kandidátské zemi uplatňovat zdržovací taktiku či „politiku vydírání“. Naopak stejně vysoký zájem na vyřešení sporu lze očekávat v případě, že má sousední země rovněž status kandidáta, a to tím spíše, pokud se oba uchazeči nacházejí v podobné fázi přístupového procesu.

Do postavení obou zemí se promítá též názor Unie na jejich roli během přístupových jednání. Klíčová otázka v tomto případě zní, zda EU přistupuje k oběma stranám sporu rovnocenně, nebo zda je větší odpovědnost za naplnění podmínky

kladena na kandidátský stát, respektive na ten kandidátský stát, který je blíže přistoupení. Pádnou odpověď na tuto otázku může dát až případová studie, nicméně vzhledem k politickému zájmu na procesu rozšiřování lze očekávat, že Unie bude usilovat o vytvoření takového prostředí pro jednání, které by alespoň částečně vyrovnávalo případnou asymetrii mezi oběma státy.

Vztah mezi kandidátskou zemí a samotnou EU je sice přirozeně asymetrický, nicméně míra zapojení Unie do řešení jednotlivých sporů se může výrazně lišit v závislosti na několika faktorech. Prvním z nich je povaha dotyčného sporu, neboť Unie vykazuje zjevnou neochotu angažovat se v záležitostech, které spadají mimo oblast jejího práva. Klasickým příkladem jsou spory o hranice, jež Komise považuje za ryze bilaterální, a upřednostňuje u nich proto řešení bez formální účasti EU (Geddes and Taylor 2016: 938). S tím úzce souvisí druhý z faktorů, kterým je dohodnutý způsob urovnání sporu. Pokud již na začátku přístupového procesu existuje mezi kandidátskou a sousední zemí shoda na tom, jak by mělo dojít ke zlepšení vzájemných vztahů, je logické, že Unie nebude mít zájem do tohoto procesu zbytečně zasahovat. A zatřetí, zdá se, že role EU se zvyšuje také v důsledku nedostatečné reciprocity ve vztazích mezi kandidátskou a sousední zemí, jako je tomu v případě Turecka a Kypru (Laulhé Shaelou 2015: 213).

2. Případová studie

Zbývající část práce tvoří jednopřípadová studie, jež je zaměřena na podmínku normalizace vztahů s Kosovem v rámci přístupového procesu Srbska. Je ovšem třeba poznamenat, že zvolený případ není relevantní pro všechny části konceptu, a některé výzkumné podotázky – zejména ty, které se týkají čistě vertikálních sporů – proto nejsou v práci operacionalizovány.

K zodpovězení výzkumných otázek je využita analýza primárních zdrojů týkajících se přístupového procesu Srbska. Přesněji řečeno jde o 24 dokumentů Rady a 26 dokumentů

Komise, datovaných od roku 2004 až do současnosti. Obecněji zaměřené dokumenty jsou přitom analyzovány jenv souvislosti s přístupovým procesem Srbska; do analýzy tedy nejsou zahrnuty pasáže, které se k dobrému sousedství vyjadřují pouze obecně nebo které zmiňují normalizaci vztahů v rámci přístupového procesu Kosova. Dokumenty jsou zpracovány pomocí kvalitativní (řízené) obsahové analýzy (Hsieh and Shannon 2005: 1281–1283), přičemž kódovanou jednotkou je kvazivěta, tj. část věty obsahující přesně jedno sdělení (Werner, Lacewell a Volkens 2011). Kategorie a jejich hodnoty, podle kterých jsou relevantní kvazivěty kódovány, vycházejí z jednotlivých výzkumných podotázek.

Vedle analýzy primárních zdrojů pak byla využita ještě jedna metoda sběru dat, a sice polostrukturovaný rozhovor s bývalým komisařem pro rozšiřování Štefanem Fülem, jehož účelem bylo poskytnout dodatečné informace a působit jako určitý kontrolní prvek vůči výstupům obsahové analýzy. Rozhovor byl veden primárně o případu Srbska a Kosova, sekundárně pak i v obecnější rovině, a to zejména o těch částech konceptu, pro něž nebyl zvolený případ relevantní.

2.1. Výsledky případové studie

V případové studii se potvrdily čtyři z navržených důvodů pro existenci podmínky: neblokování budoucí integrace Kosova, zajištění dobrých sousedských vztahů jako takových, riziko vnesení sporu dovnitř Unie a nezhoršení vztahů mezi EU a Kosovem. Zároveň byla identifikována jedna nová kategorie, a sice zlepšení života obyvatel. Ostatní předdefinované důvody zůstaly nepotvrzeny. Z obsahové analýzy dále vyplynulo, že podmínka je pro Srbsko plně závazná a že kondicionalita s ní spojená je také nanejvýš věrohodná. Pokrok Srbska při jednáních s Kosovem byl již několikrát odměněn posunem jeho přístupového procesu do další fáze a problém nepředstavují ani vágní požadavky ze strany EU. Lze též konstatovat, že podmínka byla uplatňována vcelku konzistentně; mezi postojem Rady a Komise neexistovaly žádné rozpory a nastavení

kondicionality se od doby, kdy Srbsko požádalo o členství, nijak nezměnilo. V neposlední řadě se pak potvrdilo, že na podmínku může být navázán pokrok jak v rámci příslušné kapitoly, tak v rámci přístupového procesu jako celku. V podstatě žádný formální krok Srbska na cestě ke členství se neobejde bez průběžného plnění podmínky, a v případě nedostatečného pokroku může dokonce dojít k částečnému pozastavení rozhovorů.

Co se týče obsahové složky podmínky, v přístupovém procesu Srbska byly jednoznačně přítomny čtyři typy požadavků vymezené již během konceptualizace: vyjednané řešení sporu, postavení menšin, respektování mezinárodních závazků a mezinárodní integrace Kosova. Epizodně byl zmíněn též požadavek spadající do kategorie respektování mezinárodních hranic. Do konceptu je dále třeba doplnit tři nové kategorie: spolupráce s institucemi v sousední zemi, zajištění nezbytné infrastruktury a vzájemné uznávání dokumentů. Součástí podmínky naopak není neblokování vstupu Kosova do EU či uznání jeho nezávislosti a v obecné rovině ani respektování národní identity sousední země. Případová studie bohužel nedokázala s jistotou zodpovědět, vůči kterým zemím musí kandidátský stát podmínku splňovat, neboť se nepotvrdila žádná z variant navržených v rámci konceptu. Odpovědí by nicméně mohl být seznam zemí, jejichž vztahy s kandidátským státem jsou součástí každoročních zpráv o pokroku, tj. sousední členské země a všichni (potenciální) kandidáti. V otázce minimálního cíle podmínky lze potom konstatovat, že nastavení kondicionality je v tomto případě nepochybně zaměřeno na konkrétní výsledek jednání, kterým je právně závazná dohoda. Případová studie tedy vyvrátila tvrzení, že v rámci horizontálních sporů stačí ke vstupu do EU konstruktivní přístup kandidátské země.

V nastavení kondicionality jsou přítomny dva prvky, které mohou posilovat postavení Srbska vůči Kosovu. Zaprvé, unijní instituce se v dokumentech opakovaně odkazovaly na význam normalizace vztahů pro evropskou budoucnost

Kosova, což by mělo vyrovnávat zájem obou aktérů na urychleném vyřešení sporu. A zadruhé, EU k těmto zemím přistupuje zcela rovnocenně, bez ohledu na to, která z nich se nachází blíže členství. Co Unie naopak neučinila, je připuštění vzájemné závislosti mezi oběma přístupovými procesy. Posledním sledovaným faktorem bylo přímé zapojení EU do dialogu mezi Bělehradem a Prištinou, který je v současnosti jedinou významnou platformou, na níž je usilováno o normalizaci vzájemných vztahů. Konceptuální část práce přitom předpokládá, že takový scénář učiní vztah mezi EU a kandidátským státem ještě více asymetrickým.

Závěr

Za hlavní přínos práce lze označit konceptuální propojení podmínky dobrého sousedství s poznatky týkajícími se přístupové kondicionality EU. Vedle zodpovězení výzkumných otázek se přitom práce vyjadřuje též k definici případů, při nichž lze hovořit o aktivaci podmínky, či k nutnosti rozlišovat mezi kolektivní aplikací podmínky ze strany EU a jednostrannými kroky členského státu, jenž vede bilaterální spors kandidátskou zemí.

Ačkoli se pomocí případu Srbska a Kosova podařilo ověřit a doplnit vymezený koncept, je zřejmé, že v důsledku neukončenosti dotyčného přístupového procesu a některých jeho specifik nemusejí být závěry studie zobecnitelné pro všechny obdobné případy. Dalším logickým krokem ve výzkumu podmínky by tak mohla být komparace různých případů, pomocí které by bylo možné vysvětlit některé odlišnosti v aplikaci podmínky.

Použitá literatura

Arraiza, J.-M. 2015. „Good Neighbourliness as a Limit to Extraterritorial Citizenship: The Case of Hungary and Slovakia“. Pp. 114–135 in D. Kochenov, E. Basheska (eds). *Good Neighbourliness in the European Legal Context*. Leiden: Brill Nijhoff.

Basheska, E. 2014. „The Good Neighbourliness Condition in EU Enlargement“. *Contemporary Southeastern Europe* 1(1): 92–111.

Evropská komise. 2011. *Strategie rozšíření a hlavní výzvy v letech 2011–2012*. KOM(2011) 666 v konečném znění. Brusel: Evropská komise.

Gateva, E. 2015. *European Union Enlargement Conditionality*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Geddes, A., A. Taylor. 2016. „Those Who Knock on Europe's Door Must Repent? Bilateral Border Disputes and EU Enlargement“. *Political Studies* 64(4): 930–947.

Hsieh, H.-F., S. E. Shannon. 2005. „Three Approaches to Qualitative Content Analysis“. *Qualitative Health Research* 15(9): 1277–1288.

Koch, S. 2015. „A Typology of Political Conditionality Beyond Aid: Conceptual Horizons Based on Lessons from the European Union“. *World Development* 75(November 2015): 97–108.

Kochenov, D., E. Basheska. 2015a. „Introduction: Good Neighbourliness inside and outside the Union“. Pp. 3–23 in D. Kochenov, E. Basheska (eds). *Good Neighbourliness in the European Legal Context*. Leiden: Brill Nijhoff.

Kochenov, D., E. Basheska. 2015b. „Thanking the Greeks: The Crisis of the Rule of Law in EU Enlargement Regulation“. *Southeastern Europe* 39(3): 392–414.

Laulhé Shaelou, S. 2015. „On the 'Edge' of Good Neighbourliness in EU Law: Lessons from Cyprus“. Pp. 184–213 in D. Kochenov, E. Basheska (eds). *Good*

Neighbourliness in the European Legal Context. Leiden: Brill Nijhoff.

Uilenreef, A. 2010. „Bilateral barriers or good neighbourliness? The role of bilateral disputes in the EU enlargement process“. *Clingendael European Papers* (June 2010): 1–30.

Van Elsuwege, P. 2015. „Good Neighbourliness as a Condition for Accession to the European Union: Finding the Balance between Law and Politics“. Pp. 217–234 in D. Kochenov, E. Basheska (eds). *Good Neighbourliness in the European Legal Context*. Leiden: Brill Nijhoff.

Werner, A., O. Lacewell, A. Volkens. 2011. „Manifesto Coding Instructions (4th fully revised edition)“. *Manifesto Project Database* [cit. 2017-12-16]. Dostupné z: <https://manifesto-project.wzb.eu/information/documents?name=handbook_v4>.

Název	**Laboratoř Evropské unie** **Sborník sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie**
Editor	Antal Jarolím
Vydavatel	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica
Vydání	první
Počet stran	168
Sazba	Antal Jarolím
Návrh obálky	Horná Kristýna
Redakční úprava	Evropská komise – Úřad pro publikace
Grafické úpravy	Keilová Radka
Tisk	Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica

Výhradním majitelem Sborníku sylabů nejlepších diplomových prací s tematikou Evropské unie je Zastoupení Evropské komise v České republice, http://ec.europa.eu/ceskarepublika.

Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli Zastoupení Evropské komise v České republice.

© Evropská unie, 2018
© Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica – 2018

ISBN 978-80-245-2299-9

https://oeconomica.vse.cz/

Online prezentace sborníku:
http://kse.vse.cz
http://ces.vse.cz
http://www.euhrou.cz
http://www.vlada.cz

ISBN: 978-80-245-2299-9

OECONOMICA
Nakladatelství VŠE